

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Zhodnocení naplnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii

Evaluation of the Fulfilling of the Millennium Development Goals in India

Student:

Bc. Markéta Březinová

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Eva Kovářová, Ph.D.

Ostrava 2019

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Markéta Březinová**

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6210T004 Eurospráva

Téma: Zhodnocení naplnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii
Evaluation of the Fulfilling of the Millennium Development Goals
in India

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teorie chudoby
3. Sociálně ekonomická charakteristika Indie
4. Zhodnocení plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii na základě vybraných ukazatelů
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ATKINSON, B. Anthony. *Ekonomika nerovnosti*. Brno: BizBooks, 2016. 373 s. ISBN 978-80-265-0508-2.

HULME, David. *Global Poverty: Global governance and poor people in the post-2015 era*. 2nd ed. New York: Routledge, 2015. 305 s. ISBN 978-1-138-82682-3.

KUNEŠOVÁ, Hana et al. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. 386 s. ISBN 978-80-7400-502-2.

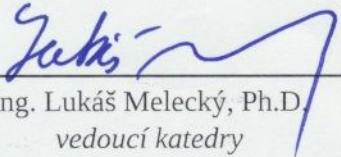
Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2018

Datum odevzdání: 26.04.2019

Ing. Lukáš Melecký, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Zdeněk Zmeškal
děkan fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě, dne 26. dubna 2019

.....
Kuzmova Markéta

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce, Ing. Evě Kovářové, Ph.D., za její trpělivost, podporu, vstřícnost a cenné rady při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	5
2	Teorie chudoby	7
2.1	Typy chudoby	8
2.2	Koncepty chudoby	9
2.3	Příčina chudoby	10
2.4	Měření chudoby	12
2.4.1	Hranice chudoby	12
2.4.2	Index lidského rozvoje (HDI)	13
2.4.3	Multidimenzionální index chudoby (MPI)	15
2.5	Řešení chudoby	16
2.5.1	Rozvojové cíle tisíciletí	17
2.5.2	Řešení chudoby na úrovni Světové banky	19
2.5.3	Řešení chudoby ze strany Evropské unie	21
3	Sociálně ekonomická charakteristika Indie	25
3.1	Obecná charakteristika Indie	25
3.2	Hospodářský vývoj Indie v období let 1950–2005	26
3.3	Hospodářský vývoj Indie v období let 2006–2017	30
3.3.1	Struktura indické ekonomiky	34
3.3.2	Inflace	35
3.3.3	Zahraniční obchod	36
3.4	Životní podmínky v Indii	38
3.4.1	Populace	40
3.4.2	Trh práce	43
3.4.3	Vzdělanost	44
4	Zhodnocení plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii na základě vybraných ukazatelů	46

4.1	Metodika měření MDGs v Indii	46
4.2	Celkové zhodnocení MDGs v Indii	49
4.3	Analýza vybraných ukazatelů	53
4.3.1	Materiální deprivace.....	53
4.3.2	Vzdělání.....	57
4.3.3	Rovnost pohlaví	61
4.3.4	Zhodnocení analýzy vybraných ukazatelů	64
4.4	Cíle udržitelného rozvoje	67
4.5	Spolupráce EU a Indie při plnění MDGs a SDGs	68
5	Závěr	71
	Seznam použité literatury	75
	Seznam zkratk	80
	Seznam tabulek, grafů a obrázků	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Chudoba je velmi různorodý jev a liší se v mnoha směrech. To, co jedna skupina osob vnímá jako běžný standard a samozřejmost, představuje pro jinou skupinu osob nedosažitelný luxus a blahobyt. Chudoba se objevuje převážně v rozvojových zemích a tzv. emerging markets, kde obyvatelé těchto zemí nemají dostatek jídla, přístup k nezávadné pitné vodě či základní sanitaci. Ročně zde umírají desítky milionů dětí na nemoci, které jsou v rozvinutých zemích běžně léčitelné, a dá se jim lehce předcházet.

Redukcí chudoby se zabývá mimo rozvinuté země, které takto činí převážně z vidiny svého ekonomického prospěchu v důsledku nízkých výrobních nákladů v rozvojových částech světa, také řada mezinárodních organizací. Za hlavního aktéra při snaze o redukci chudoby lze uvést Organizaci spojených národů, dále se jedná především o Světovou banku či Mezinárodní měnový fond. Významným hráčem je také Evropská unie, která patří mezi přední světové dárce rozvojové pomoci. V reakci na stále tíživou sociálně ekonomickou situaci v rozvojových regionech světa byla v roce 2000 přijata rezoluce Organizace spojených národů tzv. Deklarace tisíciletí, kterou se 191 členských států Organizace spojených národů zavázalo k plnění tzv. Rozvojových cílů tisíciletí.

Cílem diplomové práce je zhodnotit úspěšnost naplnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii, neboť Indie představuje jeden z nejrychleji rostoucích, ekonomicky perspektivních států světa, který se i přes svůj vysoký ekonomický růst stále potýká se značnou mírou chudoby a špatnými životními podmínkami obyvatel, a poukázat na sociální nerovnosti mezi jednotlivými státy a svazovými teritorii v Indii na základě analýzy vybraných indikátorů Rozvojových cílů tisíciletí. V důsledku zpoždění při uveřejňování dat o chudobě je toto téma stále aktuální, neboť se i po ukončení této agendy stále pracuje na vyhodnocování jejich cílů. Je tedy žádoucí tyto cíle dále sledovat a vyhodnocovat, aby bylo možné na tuto rozvojovou agendu objektivně navázat Cíli udržitelného rozvoje. Cílem práce je také přiblížit teorii chudoby a charakterizovat sociálně ekonomické prostředí Indie.

Práce je rozdělena do tří obsahových kapitol. První obsahová kapitola je věnována teorii chudoby. Značná část této kapitoly pojednává o typech, konceptech, příčinách a způsobech měření chudoby. Kapitola se dále věnuje snaze o redukci chudoby ze strany OSN, Světové banky a Evropské unie. První kapitola hovoří obecně o chudobě, pozornost zde není věnována území Indie.

Druhá kapitola je již zaměřena na území Indie a je věnována její sociálně ekonomické charakteristice. Značná část této kapitoly pojednává o hospodářském vývoji v Indii, přičemž v rámci nynějšího hospodářského vývoje je blíže charakterizována struktura ekonomiky, vývoj inflace a zahraničního obchodu. Kapitola se dále věnuje charakteristice životních podmínek indických obyvatel.

Třetí obsahová kapitola hodnotí naplnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii na základě vybraných ukazatelů. První část kapitoly se zabývá metodikou měření Rozvojových cílů tisíciletí v Indii a následným celkovým zhodnocením naplnění těchto cílů na úrovni celé Indie. Druhá část kapitoly je již věnována analýze vybraných ukazatelů na úrovni jednotlivých států a svazových teritorií v Indii a následně jsou posouzeny nerovnosti mezi těmito státy a svazovými teritorii. Poslední, třetí část kapitoly je věnována navázání na rozvojovou agendu Cíli udržitelného rozvoje a vymezení spolupráce Evropské unie a Indie při plnění Rozvojových cílů tisíciletí a nynějších Cílů udržitelného rozvoje.

Při zpracování diplomové práce byly využity metody popisu, analýzy, explanace, komparace, syntézy či dedukce. Statistická data jsou převážně čerpána z oficiálních indických národních zdrojů, dále ze Světové banky či Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD). Pro zajištění lepší čitelnosti byly jednotlivé státy a svazová teritoria ponechána v anglickém jazyce, tak, jak je uvádí indické ústřední orgány státní správy.

2 Teorie chudoby

Období do 70. let 20. století bylo charakteristické zdůrazňováním myšlenky sociální rovnosti. S příchodem ekonomické krize v 70. letech spolu s výraznějšími liberálními myšlenkami přicházejícími do Evropy se postupně začala zvyšovat tolerance vůči sociální nerovnosti. Nerovnost ve společnosti se nyní stále prohlubuje, což má zásadní dopad na hospodářský růst a rozvoj zemí, ale také na vznikající konflikty, které narušují stabilitu celé společnosti. Chudoba se vykytuje napříč všemi společnostmi a nepředstavuje pouze nerovnost v příjmech a ve spotřebě, ale také sociální postavení a životní pocit lidí.

Chudoba je velmi složitý a těžko definovatelný pojem. Existuje mnoho definic chudoby, avšak většina z nich není komplexní a chudobu definují z různých pohledů. Obecně lze říci, že chudoba je stav, který vznikl v důsledku nerovného přístupu k přerozdělování bohatství a materiálních zdrojů, přičemž nejsou dostatečně uspokojeny a zabezpečeny základní lidské potřeby. Chudoba se objevuje převážně v rozvojových zemích a tzv. emerging markets¹, včetně tranzitivních ekonomik². Chudoba je velmi často spojována či zaměňována s nerovností. Nejsou to však pojmy totožné. Chudobu lze chápat jako extrémní nerovnost, která odděluje určitou část populace nejen od bohatých lidí, ale také i od celého zbytku populace. Podle Mareše (1999) rozdíl mezi bohatstvím a chudobou stále narůstá, a to jak v globálním měřítku, kdy se svět rozděluje na bohaté a chudé státy, tak také v národním měřítku, kdy se občané rozdělují na bohaté a chudé.

Ekonomická a sociální rada Organizace spojených národů (ECOSOC³) ve svém Prohlášení o opatřeních na odstranění chudoby (1998) definuje chudobu jako popření možnosti volby a příležitostí, porušení lidské důstojnosti. Je charakteristická nedostatkem základní schopnosti efektivně se podílet na fungování společnosti. Znamená nemožnost nasycení a ošacení rodiny, nemožnost jít do školy či nemocnice, nemít půdu vhodnou k vypěstování jídla nebo práci k zabezpečení svého živobytí, nemít přístup k úvěru. Znamená nejistotu, bezmocnost a vyloučení jedinců, domácností a komunit. Znamená náchylnost k násilí a často obnáší život na okraji společnosti nebo v prostředí bez přístupu k pitné vodě a základní hygieně (ECOSOC, 1998).

---

¹ Emerging markets neboli rozvíjející se trhy jsou trhy charakteristické rychlým hospodářským růstem. Zejména se jedná o region jižní Asie, Latinské Ameriky a východní Evropy.

² Tranzitivní neboli přechodové ekonomiky jsou ekonomiky, které přecházejí z plánované ekonomiky na tržní. Tento proces byl typický především pro státy východní Evropy, Rusko a Čínu.

³ The United Nations Economic and Social Council

Již od konce 19. století se vedou diskuze o tom, zda se chudoba a její determinanty mění ve srovnání s minulostí. Odborníci se snaží najít odpověď na otázku, zda chudí lidé jsou dnes chudší než jejich předchůdci, nebo zda se naopak jejich postavení zlepšuje. Řada autorů uvádí, že došlo k výraznému zlepšení životní situace chudé populace. Za důvody lze označit především industrializaci, která vedla k lépe placeným pracím a k redukci zemědělských prací, či zlepšení úrovně veřejných služeb, které přispěly ke zkvalitnění lékařské péče, zpřístupnili vzdělávání většímu okruhu osob a také pozměnili pracovní zákonodárství včetně úpravy pracovní doby (Mareš, 1999).

2.1 Typy chudoby

Obecně lze vymezit několik typů chudoby, podle oblastí, v nichž lidé nejvíce v životě strádají. Mareš (1999) uvádí, že se jedná především o nerovnosti v oblasti příjmu a bohatství, spotřeby, schopností, úrovni a přístupu ke vzdělání či životních podmínkách.

Nejvíce diskutovaná a nejviditelnější forma chudoby je chudoba příjmová. Příjem je obecně charakterizován jako penězi oceněný výkon práce, který je doprovázen reálným přílivem finančních prostředků s určitou periodicitou. Diference ve výši příjmu jsou dány mnoha různými faktory. Mezi ty nejběžnější lze zařadit kvalifikovanost, věk, pohlaví, ale také územní alokaci – příjmové rozdíly v regionech, ve městech a na venkově. Příjmové faktory mají mnohdy diskriminační povahu a často tak dochází k příjmové nerovnosti za stejnou práci, kdy muž zpravidla obdrží vyšší výdělek než žena. Světová banka definuje příjmovou chudobu jako žití za méně než 1,90 USD na osobu za den v PPP (2011).

Další formou chudoby je chudoba spotřební, která je výrazně ovlivněna nerovnostmi v příjmech a bohatství. Od velikosti příjmu se odvíjí rozhodnutí jedince o výši jeho spotřeby. Chudá část populace má poněkud ztížené podmínky pro přístup k určitým statkům a službám. Lze rozlišovat tři různé pohledy na nerovnosti ve spotřebě. Prvním pohledem je celková částka vydaná na koupi různých statků a služeb. Druhý pohled představuje nerovnost v proporcích příjmu, který je vydaný na nákup různých druhů statků a služeb. Třetí pohled pak představuje nerovnost v povaze kupovaných statků a služeb, přičemž se tyto liší v kvalitě, značce či cenově.

Důležitým typem chudoby je také chudoba v oblasti vzdělání. Úroveň vzdělání je považována za významný faktor ovlivňující společenské postavení, přičemž má významný vliv na redukci nerovnosti příjmu a bohatství. Vzdělávání umožňuje mladší generaci získat potřebné znalosti, schopnosti a dovednosti nezbytné k postoupení do vyšších sociálních vrstev. Díky nerovnoměrnému přístupu ke vzdělávání, a často také úplného odepření možnosti vzdělávání,

se určitá část populace dostává do situace, kdy v důsledku své ngramotnosti či nedostatečné kvalifikace nejsou schopni zajistit si plnohodnotný život. Tato situace je často předávána z generace na generaci.

Posledním typem chudoby je chudoba v oblasti životních podmínek. Všechny dosud uvedené faktory chudoby vedou ke koncentraci chudých osob na určitá území. Převážně se jedná o území na okraji měst či o venkovská sídla. Tyto oblasti jsou často v blízkosti průmyslových center, kde dochází k relativně vysokému znečištění životního prostředí. Lidé žijící v těchto chudinských čtvrtích tak dýchají znečištěný vzduch a mají kontaminovanou vodu a půdu v důsledku úniků průmyslových škodlivých látek. Tyto faktory odepírají chudým lidem právo na kvalitní život a často jsou také spojeny se zdravotními problémy.

2.2 Koncepty chudoby

Jak již bylo zmíněno, chudoba je těžko definovatelný pojem. Díky odlišnému vnímání chudoby jedinci, veřejností, institucí a v neposlední řadě také samotnými chudými, existuje mnoho rozmanitých konceptů. Podle Krebse (2015) lze v zásadě koncepty chudoby rozlišit na subjektivní a objektivní, přičemž objektivní koncepty lze dále dělit na absolutní a relativní chudobu.

Subjektivní koncept chudoby je založen na vnímání životní situace jedincem, tedy zda se jedinec sám cítí být ohrožen chudobou. Vnímání chudoby však závisí na mnoha individuálních faktorech a na celkovém vnímání lidí. Jedinec obvykle posuzuje svou životní situaci podle toho, co skutečně ve svém životě má, a co by naopak chtěl mít, čeho by chtěl dosáhnout nebo co mají druzí a on ne. V tomto směru tedy tento koncept není dostatečně přesný a nemůže tak sloužit ke stanovení oficiální hranice chudoby, neboť někteří jedinci se cítí být chudí, aniž by chudými opravdu byli. Proto je tomuto konceptu přisuzován pouze doplňkový význam.

Naopak objektivní koncept chudoby je založen na tzv. objektivních aspektech, které nejsou přímo závislé na vnímání životní situace jedincem. V rámci tohoto konceptu je chudoba stanovena zvenčí určitou autoritou, která stanovuje samotnou hranici chudoby. Informace jsou získány ze sociálně-ekonomických analýz domácností, a proto lze jasně oddělit chudé jedince od těch nechudých.

Koncept absolutní chudoby je založen na hranici životního minima, které jedinci zajistí pouhé fyziologické přežití. Uvažuje se zde pouze se základní stravou a minimálními potřebami v rámci bydlení, vytápění či odívání se. Lidé nacházející se v absolutní chudobě často nejsou

schopni uspokojit základní lidské potřeby, nemají dostatek vody, potravin či hygienických potřeb. Svou povahou je tento koncept relevantní pouze v chudých rozvojových zemích, kde problematika přežití a smrt hladem je stále aktuálním tématem, zatímco pro vyspělé země již relevantní není. Kodaňská deklarace ze Světového summitu o sociálním rozvoji (1995) definuje absolutní chudobu jako stav, který je charakteristický těžkou deprivací základních potřeb, včetně nezávadné pitné vody, potravin, sanitace, zdraví, přístřeší, vzdělávání a přístupu k informacím (Organizace spojených národů, 1995).

Koncept relativní chudoby je založen na porovnávání rozložení příjmů domácností s životními standardy existujícími v dané společnosti. Jedinec je schopen uspokojovat své základní potřeby, avšak nemá dostatečné prostředky k tomu, aby si zajistil takové životní podmínky, které jsou v dané společnosti obvyklé. Mezi jedinci se tak objevují difference v úrovni bydlení, v míře spoření a mnoha materiálních i nemateriálních faktorech.

Mareš (1999) dále doplňuje kategorie konceptů chudoby, a to o koncepty přímé a nepřímé a také perspektivní a konsensuální. V rámci přímého konceptu je chudoba měřena až po transformaci příjmů do spotřeby, neboť samotné příjmy jsou považovány při měření chudoby za nedostačující. Přímý koncept chudoby je tak spojen s kupní silou peněz a se samotným hospodařením s příjmem. Naopak nepřímý koncept je založen na měření příjmů ještě před spotřebou, hodnotí tedy disponibilní příjem jedince, do kterého se nepromítá kupní síla peněz či struktura spotřeby.

V dělení na koncepty preskriptivní a konsensuální se jedná především o to, zda se chudoba měří na základě vědeckých úvah či politických rozhodnutí, nebo na základě společenského konsensu. Preskriptivní koncept chudoby vymezuje chudé jedince na základě expertních odhadů a spotřebních košů obsahující nezbytné statky a služby zajišťující uspokojování základních lidských potřeb. Naopak koncept konsensuální je založen na shodě společnosti na tom, kdo bude za chudého považován a kdo ne. Chudoba je tak definována pouze názorem společnosti, a nikoliv expertními analýzami, neboť společnost je zde jediná, kdo určuje, co je pro život opravdu nezbytné a důležité.

2.3 Příčina chudoby

Příčin způsobující chudobu obyvatel je mnoho a liší se také podle pohledu jednotlivých autorů a dle vyspělosti zemí. Hulme (2015) tvrdí, že jestliže je globální chudoba označována za komplexní problém, zahrnující hospodářské, politické a sociální faktory, jejichž interakce se liší v různých časech a na různých místech, je pak tedy nutná podrobnější analýza. Tvrdí, že

dopady současné fáze kapitalismu závisí na faktorech specifických pro jednotlivé země a na způsobech, jakým jednotlivé země vybírají politiky pro řízení příležitostí a problémů globalizace. Důležité jsou také historické faktory, zejména procesy formování státu, míra konfliktů, struktura ekonomiky či mezinárodní vazby.

Nejčastěji uváděné příčiny chudoby jsou spojené se strukturálními změnami, které doprovázejí sociální a ekonomický vývoj zemí. Jedná se především o změny na trhu práce včetně nedostatečné kvalifikace pracovních sil a nízkých příjmů, technologické změny, zvyšování populace, ale také politické prostředí v zemích s autoritářským a diktátorským režimem, vysoká zadluženost rozvojových států či postižení přírodními katastrofami.

Příčinami chudoby se zabývá také Atkinson (2016), který tvrdí, že mezi faktory přispívající k nerovnosti patří také globalizace, vývoj informačních a komunikačních technologií, změny v platebních standardech, stále rostoucí trend finančních služeb či odbourávání politiky transferových plateb a přerozdělovacích daní.

Krebs (2015) uvádí, že chudoba ve vyspělých zemích je spojená se třemi hlavními příčinami. První příčinou jsou nízké výdělků ze zaměstnání, které jsou ovlivněny mnoha faktory. Obecně je výše výdělku spojena se znalostmi a kvalifikací, ale také s pracovitostí, vrozenými předpoklady či nezpůsobilostí k práci z důvodu nemoci či handicapu. Příliš nízké příjmy ovlivňují chudobu také nepřímo, a to následnými nízkými starobními důchody a jinými důchody odvozenými z pracovních příjmů.

Za druhou příčinu ovlivňující životní úroveň obyvatel lze označit nezaměstnanost, především pak tu dlouhodobou. S příchodem nezaměstnanosti se podstatně snižuje příjem osoby, případně celé domácnosti. To má vliv na možnosti zajištění své rodiny a lidé se mohou ocitnout v riziku chudoby. Tak jako tomu bylo u nízkých výdělků, tak také v případě nezaměstnanosti se lidé v budoucnu mohou potýkat s nižšími starobními důchody, v důsledku nízké odpracované doby, ze které je starobní důchod vypočítáván.

Třetí příčinou jsou rozdíly ve vlastněném bohatství, které výrazně determinují rozdíly v důchodech. Existence bohatství a majetku umožňuje bohatým lidem získávat alternativní výdělek, zatímco chudí lidé nemají co zhodnocovat a jsou tak odkázáni pouze na výdělek za svou práci.

Příčinami chudoby ve vyspělých zemích se zabývá také Mareš (1999), který konstatuje, že existují tři typy ideologií. V první ideologii je příčina chudoby označena jako důsledek

sociálního a ekonomického systému společnosti, přičemž je zde nutno rozlišovat dva aspekty – zda se jedná o nutný a žádoucí důsledek tržního hospodářství či naopak nutný, avšak nežádoucí důsledek, který se odráží v nespravedlnosti tržního hospodářství. V prvním případě lze chudobu považovat za krátkodobý jev, zatímco v případě druhém má chudoba povahu dlouhodobou či trvalou. Druhá ideologie označuje chudobu za následek lenosti, nerozvážnosti a nestřídmosti lidí, kteří nedisponují dostatečnou disciplínou a kvalitními postoji ke svému životu. Třetí ideologie vnímá chudobu jako důsledek životní situace lidí. Lidé žijící v chudobě mají tendence shlukovat a uzavírat se na určitém území, což v důsledku vede k velmi nízké pravděpodobnosti, že se z chudoby dokážou vymanit, a naopak k velké pravděpodobnosti, že svou chudobu budou předávat z generace na generaci.

2.4 Měření chudoby

Měření chudoby je vzhledem k problematice určení definice chudoby stále problematické. Mohlo by se zdát, že je chudoba měřena pouze se záměrem zjištění počtu osob postižených chudobou. Avšak měření chudoby různými metodikami a různými pohledy s sebou přináší také stanovení samotné hranice chudoby a objasnění toho, proč se lidé dostávají do této životní situace. Světová banka (2019a) uvádí, že měřením chudoby lze mimo jiné také zjistit, které strategie snižování chudoby jsou účinné a zda jsou rozvojové země schopné účinně se přizpůsobit rychle se měnícímu ekonomickému prostředí. Nicméně objevuje se zde mnoho problémů při měření chudoby, neboť výchozí data jsou obvykle dostupná pouze na úrovni domácností, což neumožňuje objektivní výsledky na úrovni jedinců. Každý z nás má jiné potřeby, jinou míru uspokojení a rozdělení spotřeby v rodině tak často není rovné.

2.4.1 Hranice chudoby

Hranice neboli práh chudoby představuje minimální úroveň příjmů, která jedinci umožní uspokojit své základní lidské potřeby. Určení hranice chudoby je obvykle prováděno vypočtením celkových nákladů na veškeré základní zdroje, které průměrná dospělá osoba spotřebuje za jeden rok nebo určením procenta mediánového či průměrného disponibilního příjmu domácností. Hranici chudoby lze každoročně upravovat dle vývoje cen. Obecně rozlišujeme národní hranici chudoby a hranici globální.

Definice národní hranice chudoby se mezi zeměmi značně liší, lze zde pozorovat rozdíly v povaze standardů chudoby mezi bohatými a chudými zeměmi. Některé země, např. Indie, udávají dvě hranice chudoby, a to podle toho, zda se jedná o obyvatele měst či vesnic. Výsledné hodnoty tak tedy nejsou mezinárodně srovnatelné. Pokud tedy chceme regiony či státy

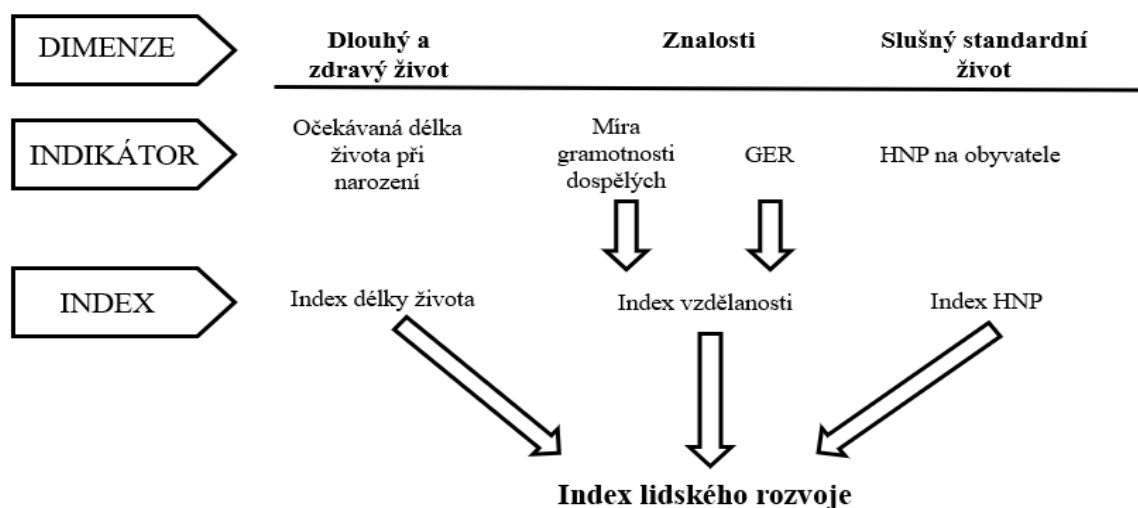
porovnávat mezi sebou, objektivnější variantou je globální hranice chudoby. Světová banka v roce 2015 stanovila globální hranici chudoby na 1,90 USD na osobu a na den (2011 PPP). Relativní hranici chudoby používá také Evropská unie (EU⁴), která považuje za hranici chudoby 60 % národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu na osobu⁵ a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD⁶) s hranicí 50 %.

Avšak ani globální hranice chudoby není adekvátním ukazatelem pro porovnávání zemí či regionů navzájem, neboť nebere v úvahu rozdílné životní standardy. Jedinec žijící v bohaté zemi obvykle nezažívá tak výraznou materiální deprivaci, i když je označen za chudého. Naopak jedinec žijící v chudé rozvojové zemi, kde je výše národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu na osobu velice malá, strádá podstatně více než jedinec z rozvinuté země.

2.4.2 Index lidského rozvoje (HDI)

Index lidského rozvoje je jedním z nástrojů měření kvality lidského života, který byl poprvé zveřejněn v roce 1990 v rámci Rozvojového programu OSN (UNDP⁷) a jeho ročenky Human Development Report. Zakladatel této ročenky Mahbub ul Haq se spolu se svým týmem zasloužil také o vznik tohoto indexu. Níže uvedený obrázek č. 2.1 znázorňuje strukturu Indexu lidského rozvoje:

Obrázek 2.1 Struktura Indexu lidského rozvoje

Zdroj: Rozvojová ekonomika (Adamcová L., T. Němečková a kol., 2009), UNDP (2018a), vlastní zpracování

⁴ European Union

⁵ Ekvivalizovaný disponibilní příjem je vypočten jako podíl celkového peněžního příjmu domácnosti a součtu jejich spotřebních jednotek. Pro výpočet míry chudoby se používá tzv. modifikovaná stupnice OECD. Ta přiřazuje jednotlivým členům domácnosti určitou váhu dle věku. Vypočtený ekvivalizovaný příjem je poté přiřazen jednotlivým členům domácnosti a z těchto příjmů dále vypočten medián určité populace.

⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development

⁷ United Nations Development Programme

Index lidského rozvoje vychází ze tří základních dimenzí, které představují základní oblasti potřebné ke kvalitnímu lidskému životu. V rámci každé dimenze je dále uveden indikátor, který nejvýstižněji charakterizuje danou dimenzi. Základním ukazatelem první dimenze je očekávaná délka života při narození, neboť tento ukazatel je mimo jiné odrazem zdraví či kvality výživy. Dimenze znalostí je tvořena dvěma ukazateli, a to předpokládané délky vzdělávání a průměrné délky vzdělávání. Třetí dimenze, tedy slušný standardní život, je vyjádřen ukazatelem hrubého národního důchodu na obyvatele. Pro každý z těchto ukazatelů je stanovena minimální a maximální hodnota, hodnoty znázorňuje níže uvedená tabulka č. 2.1.

Tabulka 2.1 Maximální a minimální hodnoty indikátorů HDI

Indikátor	Minimální hodnota	Maximální hodnota
Očekávaná délka života (počet let)	20	85
Předpokládaná délka vzdělávání (počet let)	0	18
Průměrná délka vzdělávání (počet let)	0	15
Hrubý národní důchod na obyvatele v USD (PPP 2011)	100	75 000

Zdroj: UNDP (2018a), vlastní zpracování

Z těchto čtyř ukazatelů a jejich minimálních a maximálních hodnot jsou dále vypočítány tzv. dimenzionální indexy, podle vzorce:

$$\text{dimenzionální index} = \frac{\text{skutečná hodnota} - \text{minimální hodnota}}{\text{maximální hodnota} - \text{minimální hodnota}} \quad (2.1)$$

Samotný Index lidského rozvoje je pak vypočten jako geometrický průměr normalizovaných dimenzionálních indexů:

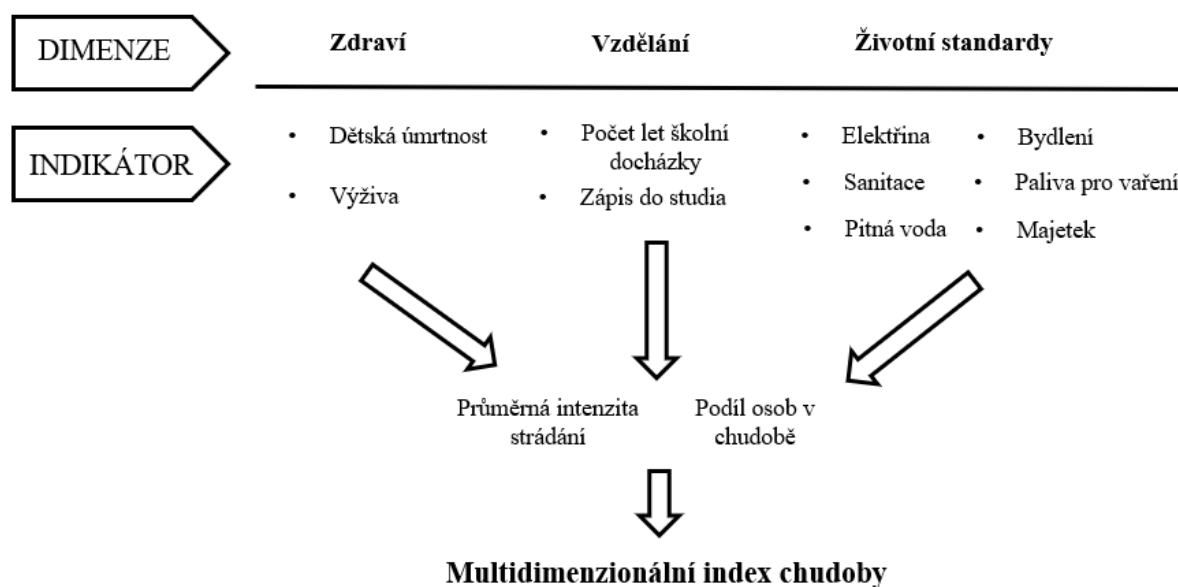
$$HDI = (I_{\text{délka života}} \times I_{\text{vzdělanost}} \times I_{HNP})^{\frac{1}{3}} \quad (2.2)$$

Čím vyšších hodnot index nabývá, tím kvalitnější život v dané zemi je. Podle zprávy Human Development Indices and Indicators, vydávané Rozvojovým programem OSN (2018b), hodnotící 189 zemí v roce 2017, obsadilo v žebříčku první místo Norsko, které vykazovalo hodnotu HDI 0,953. Na druhém místě se umístilo Švýcarsko, dále Austrálie či Irsko. Naopak mezi nejhůře umístěné země patří Niger s hodnotou HDI 0,354. Dále se jedná o Středoafriickou republiku či Jižní Súdán.

2.4.3 Multidimenzionální index chudoby (MPI)

Multidimenzionální index chudoby vnikl v roce 2010 v rámci spolupráce Rozvojového programu OSN a Oxfordské iniciativy pro chudobu a lidský rozvoj a nahradil tak Index lidské chudoby. Tento index hodnotí chudobu na individuální úrovni a lze ho využít k vytvoření komplexního obrazu osob žijících v chudobě. Index je složen ze tří základních dimenzí a z 10 ukazatelů, které byly sladěny s ukazateli používanými pro sledování Rozvojových cílů tisíciletí (MDGs⁸). Strukturu Multidimenzionálního indexu chudoby znázorňuje níže uvedený obrázek č. 2.2.

Obrázek 2.2 Struktura Multidimenzionálního indexu chudoby

Zdroj: UNDP (2018a), vlastní zpracování

Před samotným výpočtem MPI je nutné stanovit hodnotu podílu osob žijících v chudobě a průměrné intenzity strádání. Podíl osob žijících v chudobě (H) vypočítáme pomocí vzorce:

$$H = \frac{q}{n} \quad (2.3)$$

Kde q představuje počet multidimenzionálně chudých osob⁹ a n celkovou populaci.

Průměrná intenzita strádání (A) je vypočtena pomocí vzorce:

$$A = \frac{\sum_{i=1}^q c_i}{q} \quad (2.4)$$

⁸ Millennium Development Goals

⁹ Počet osob, které trpí deprivací alespoň v jedné třetině ukazatelů.

Kde q představuje počet multidimenzionálně chudých osob a c_i deprivaci, kterou i -tá multidimenzionálně chudá osoba zažívá. Samotný Multidimenzionální index chudoby je pak vypočten jako součin podílu osob žijících v chudobě a průměrné intenzity strádání, tedy:

$$MPI = H \times A \quad (2.5)$$

Tento index lze považovat za jeden z nejvyužívanějších, neboť zobrazuje převážnou většinu oblastí strádání, které mohou ovlivnit lidský život a také umožňuje srovnání v čase či v regionech. Oxfordská iniciativa pro chudobu a lidský rozvoj tento index každoročně hodnotí. V poslední zprávě, tedy ve zprávě z roku 2018, bylo hodnoceno 105 zemí, přičemž nejhůře se umístil Jižní Súdán, Niger a Čad (Oxford Poverty and Human Development Initiative, 2018).

2.5 Řešení chudoby

Chudoba je v dnešní době považována za velmi komplexní a složitý globální problém se kterým musí svět stále bojovat. Hulme (2015) uvádí, že posledních 2000 let se hospodářské a sociální podmínky lidstva zlepšovaly velmi pomalým tempem. To se však změnilo koncem 18. a počátkem 19. století, kdy začalo docházet k výraznému snížení podílu lidské populace, která se ocitá v chudobě. Za příčinu této změny Hulme označuje myšlenku osvícení, zvýšenou produktivitu v oblasti zemědělství a průmyslu a také lepší porozumění veřejnému zdraví.

I přes značné rozdíly ve vývoji vyspělých zemí, provázeného industrializací, urbanizací a rozvojem obchodu, a naopak rozvojových zemí, které byly poznamenány ekonomickým vývojem v průběhu kolonialismu, lze v období let 1900 až 1950 pozorovat sociální rozvoj také u méně rozvinutých zemí, kdy se rapidně snížila dětská úmrtnost a naděje na dožití vzrostla z 26 let v roce 1900 na 44 let v roce 1950 (Hulme, 2015).

Počátek boje s globální chudobou je dle Fojtíkové (2014) spojen s koncem druhé světové války, kdy se začala projevovat rostoucí mezinárodní solidarita. Bohaté země měly snahu pomáhat těm chudým, především pak svým bývalým koloniím, které se po svém osamostatnění potýkaly s mnohými problémy, jako nestabilní politický systém, špatný či zcela chybějící sociální systém či stagnující ekonomický vývoj. Pro počátek 70. let 20. století bylo charakteristické masivní přesouvání výroby z průmyslově vyspělých zemí do rozvojových zemí, kde v důsledku levné pracovní síly firmy pocházející z vyspělých zemí snižovaly své výrobní náklady. Vznik nových pracovních příležitostí v zaostalých zemích sice podstatně zvýšil příjem obyvatelstva, nicméně s sebou nesl mnoho negativních jevů v podobě snižování kvality životních podmínek. Vyspělé země tak sice napomohly k ekonomickému růstu

rozvojových zemí a zvýšení příjmů obyvatel, avšak mnohdy jsou také zodpovědné za jejich zaostalost a vnitřní příjmové nerovnosti.

Světová banka (2018a) potvrzuje tento výrazný pokrok ve snižování chudoby a uvádí, že v roce 2015 žilo pouze 10 % populace s méně než 1,90 USD na den, zatímco v roce 1981 hodnota dosahovala více než 42 %. Světová banka (2019b) také uvádí, že polovina z celkového počtu extrémně chudých, tedy 368 milionů z celkových 736 milionů osob, žije pouze v 5 zemích. Mezi tyto země patří Indie, Nigérie, Demokratická republika Kongo, Etiopie a Bangladéš. Zásadní je tedy snížit chudobu právě v těchto zemích.

Rosner (2003) konstatuje, že pokud je snahou řešit chudobu, je nutné rozlišovat její dva aspekty – chudoba jako problém přerozdělování příjmů a chudoba v důsledku chudoby celkové ekonomiky, kdy ekonomika vykazuje nízkou produktivitu či nedostatek kapitálu. V druhém případě lze chudobu vymýtit prostřednictvím ekonomického růstu, zatímco v případě prvním ekonomický růst ničemu nenapomůže a je zapotřebí změnit přerozdělovací systém.

Na boji proti chudobě se dlouhodobě aktivně podílí mnoho organizací, především Světová banka, Organizace spojených národů ale také Evropská unie, jejichž strategiím jsou věnovány následující podkapitoly.

2.5.1 Rozvojové cíle tisíciletí

V roce 2000 v New Yorku na Summitu tisíciletí byla vrcholnými představiteli členských států přijata rezoluce Organizace spojených národů tzv. Deklarace tisíciletí. Touto deklarací se 191 členských států Organizace spojených národů (OSN) zavázalo ke vzájemnému partnerství, v jehož rámci bylo stanoveno osm rozvojových cílů, tzv. Rozvojové cíle tisíciletí, které státy měly naplnit do roku 2015. Těchto osm cílů bylo dále rozpracováno do 18 dílčích podcílů, které byly měřeny 48 indikátory. V roce 2008 proběhla revize cílů, čímž došlo k navýšení počtu podcílů na 21, a indikátorů na 60. Prvních sedm rozvojových cílů bylo zaměřeno především na rozvojové země a na zlepšení jejich životní situace. Osmý cíl poté zdůraznil roli vyspělých států, jakožto silného partnera pro spolupráci. Hulme (2015) blíže charakterizuje těchto osm cílů:

1. Vymýtit extrémní chudobu a hlad

Cíl A: Do roku 2015 snížit počet extrémně chudých, jejichž příjem je nižší než 1 USD na den, na polovinu, oproti roku 1990.

Cíl B: Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a obстоjné práce pro všechny, včetně žen a mladých.

Cíl C: Do roku 2015 snížit počet osob trpících hladem na polovinu, oproti roku 1990.

2. *Zpřístupnit základní vzdělání všem*

Cíl A: Zajistit, aby do roku 2015 všechny děti, bez rozdílu dívky i chlapci, byli schopni dokončit základní vzdělání.

3. *Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen*

Cíl A: Eliminovat genderové rozdíly v přístupu k základnímu a vyššímu vzdělání do roku 2005, přičemž do roku 2015 by mělo být téhož dosaženo na veškerých úrovních vzdělání.

4. *Snížit dětskou úmrtnost*

Cíl A: Do roku 2015 snížit míru úmrtnosti dětí mladších pěti let o dvě třetiny, oproti roku 1990.

5. *Zlepšit zdraví matek*

Cíl A: Do roku 2015 snížit míru úmrtnosti matek o tři čtvrtiny, oproti roku 1990.

Cíl B: Do roku 2015 dosáhnout univerzálního přístupu k reprodukčnímu zdraví.

6. *Bojovat proti HIV/AIDS, s malárií a jinými nemocemi*

Cíl A: Do roku 2015 zastavit šíření HIV/AIDS a začít se zvrácením jeho šíření.

Cíl B: Do roku 2010 dosáhnout univerzálního přístupu k zacházení s lidmi nakaženými HIV/AIDS.

Cíl C: Do roku 2015 zastavit šíření malárie a dalších vážných nemocí spolu se snížením jejich výskytu.

7. *Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí*

Cíl A: Začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů a zvrátit trend v úbytku přírodních zdrojů.

Cíl B: Snížit ztrátu biologické rozmanitosti, dosažením výrazného snížení míry úbytku biologické rozmanitosti do roku 2010.

Cíl C: Do roku 2015 snížit na polovinu podíl osob bez udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní sanitaci.

Cíl D: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek nejméně 100 milionů osob žijících ve slumech.

8. *Vytvořit globální partnerství pro rozvoj*

Cíl A: Rozvíjet otevřený, na pravidlech založený, předvídatelný a nediskriminační obchod a finanční systém, zahrnující závazek dobrého vládnutí, rozvoje a snížení chudoby, jak na úrovni národní, tak na mezinárodní.

Cíl B: Řešit zvláštní potřeby nejméně rozvinutých zemí světa, prostřednictvím neuvalení cel a kvót na export nejméně rozvinutých zemí světa, vylepšením Iniciativy pro těžce zadlužené chudé země (HIPC¹⁰) a odpuštění oficiálního bilaterálního dluhu, a také štedřejší Oficiální rozvojové pomoci (ODA¹¹) pro země, které se zavázaly ke snížení chudoby.

Cíl C: Řešit zvláštní potřeby vnitrozemských rozvojových zemí a malých ostrovních rozvojových států, prostřednictvím Akčního programu pro udržitelný rozvoj malých ostrovních států a výsledku 22. zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN.

Cíl D: Komplexně se zabývat dluhovými problémy rozvojových zemí prostřednictvím národního a mezinárodního měření za účelem dosažení udržitelného dluhu v dlouhodobém období.

Cíl E: Ve spolupráci s farmaceutickými firmami zlepšit přístup rozvojových zemí k cenově dostupným základním lékům.

Cíl F: Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit přínosy nových technologií, především informačních a komunikačních, všem lidem.

Výroční zpráva OSN o naplňování Rozvojových cílů tisíciletí vydaná v roce 2015 označila tyto cíle za dosud nejúspěšnější strategii v boji proti chudobě. Podle zprávy se podařilo naplnit významnou část cílů, avšak stále přetrvávají značné rozdíly mezi jednotlivými zeměmi a regiony ale také mezi muži a ženami. V návaznosti na úspěšnost Rozvojových cílů tisíciletí bylo v roce 2012 v Rio de Janeiro zahájeno vyjednávání Cílů udržitelného rozvoje (SDGs¹²). Tato agenda byla oficiálně schválena na summitu OSN v září 2015 v New Yorku v rámci dokumentu Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030. Tato strategie je tvořena 17 cíli, které mají být naplněny do roku 2030. Cíle udržitelného rozvoje jsou ve srovnání s Rozvojovými cíli tisíciletí mnohem komplexnější a rozsáhlejší, a jsou definovány větším počtem jak cílů, tak podcílů a indikátorů. Zatímco MDGs jsou tvořeny osmi cíli a 60 ukazateli, SDGs tvoří 17 cílů, které jsou ověřovány 359 ukazateli.

2.5.2 Řešení chudoby na úrovni Světové banky

Světová banka představuje globálně nejvlivnějšího aktéra v rozvojové politice, především pak v samotném boji proti chudobě. Disponuje rozsáhlými statistikami o rozvojové

---

¹⁰ Heavily indebted poor countries

¹¹ Official Development Assistance neboli ODA je jedním z nejvýznamnějších nástrojů proti extrémní chudobě, nestabilitě a konfliktům. Rozvojová pomoc je poskytována především ve formě půjček či grantů od vyspělých zemí.

¹² Sustainable Development Goals

problematice a mimo jiné dohlíží na finanční prostředky, které jsou poskytovány nejchudším zemím. Světová banka (2018b) uvádí svůj cíl v oblasti boje proti extrémní chudobě v podobě snížení chudoby na maximálně 3 % do konce roku 2030, prostřednictvím udržitelného a inkluzivního růstu, vytváření více a lepších pracovních míst, investicemi do zdraví, vzdělávání či základní hygieny.

V roce 1999 byla Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou představena Strategie snižování chudoby (PRSP¹³), jakožto nástroj spolupráce s rozvojovými zeměmi v jejich snaze o redukci chudoby. Vznik této strategie byl zapříčiněn několika faktory. Prvním z nich bylo vyhlášení Rozvojových cílů tisíciletí v důsledku stále neklesajícímu počtu chudých lidí. Dalším faktorem byl v roce 1999 vznik Rozšířené iniciativy pro těžce zadlužené chudé země (HIPC II¹⁴), která modifikovala a zefektivnila iniciativu HIPC. V důsledku tvrdé kritiky neoliberálních strategií Světové banky v 80. a 90. letech 20. století a zvolení nového prezidenta Světové banky Jamese Wolfensohna v roce 1995 se Světová banka rozhodla změnit svou strategii. Objevila se tak nová podmínka pro odpouštění dluhů, a to v podobě aktivní realizace Strategie snižování chudoby dlužnickými zeměmi. Tato strategie byla mnohými autory považována za nástroj k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí (Lindner a Strnad, 2006).

PRSP funguje na principu národních plánů na snížení chudoby, které obsahují analýzu současné situace v zemi, návrh řešení této situace a způsoby, jakými vláda chce tyto návrhy implementovat. Tento plán je poté předložen Mezinárodnímu měnovému fondu a Světové bance k posouzení. Pokud instituce rozhodnou, že plán je hoden podpory, bude zemi odpuštěna část dluhu nebo poskytnut další úvěr. Rozvojové země poté musejí předkládat výroční zprávy, přičemž jednou za 2 až 5 let je plán aktualizován, aby co nejlépe odpovídal novým situacím. Původní plán na použití PRSP pouze v rámci iniciativy HIPC se postupem času změnil, a došlo k rozšíření této strategie i na další země. Strategie snižování chudoby se tak stala podmínkou pro získání finančních prostředků Světové banky pro nejchudší země světa (Lindner a Strnad, 2006).

---

¹³ Poverty Reduction Strategy Paper

¹⁴ Heavily Indebted Poor Countries II. V roce 2005 byla iniciativa HIPC II doplněna Iniciativou mnohostranného odpouštění dluhu (MDRI – Multilateral Debt Relief Initiative)

Podle Institutu rozvoje zámořských oblastí¹⁵ (2004) je PRSP založeno na pěti principech, které jsou odvozeny z Komplexního rozvojového rámce¹⁶ stanoveného prezidentem Světové banky Jamesem Wolfensohmem v roce 1999:

- Řízení samotnou zemí – strategie již není zpracována zahraniční institucí, ale přímo danou zemí. Vláda by měla svůj plán řídit na základě účasti nevládních společností, včetně občanské.
- Zaměření na konkrétní výsledky – především zaměření na výsledky, které mají vliv na chudé obyvatelstvo.
- Komplexnost – nutnost rozeznávat mnohorozměrnou povahu chudoby a zabývat se tak otázkami makroekonomického, odvětvového, strukturálního a sociálního charakteru.
- Zaměření na partnerství a umožnění aktivní účasti – zapojení všech zúčastněných stran do procesu formulování a implementace strategie, včetně domácích subjektů a externích sponzorů.
- Dlouhodobá perspektiva – snižování chudoby spolu s reformami institucí a budováním kapacit by mělo mít dlouhodobou povahu.

Darkwah (2014) ve své publikaci Rozvojové problémy Afriky uvádí několik zásadních problémů při přípravě a samotné realizaci Strategie snižování chudoby. Za zásadní problémy považuje nedostatečnou míru otevřenosti, flexibility a transparentnosti, která by umožnila efektivněji posuzovat jednotlivé země. Problém také vidí v omezené možnosti projednávání politických rozhodnutí s národními parlamenty či sociálními skupinami. Nevyhovující je také způsob zapojení dílčích sponzorů, nedostatek či absence statistických dat a s tím související nedokonalé sledování ukazatelů, nerovnoměrné pokrytí aktuálních témat apod.

2.5.3 Řešení chudoby ze strany Evropské unie

Evropská unie v rámci své rozvojové politiky usiluje o podporu dlouhodobě udržitelného rozvoje v rozvojových zemích. Orgány a členské země EU patří mezi přední světové dárcce rozvojové pomoci, neboť poskytují více než 55 % veškeré globální rozvojové pomoci. Evropská unie vyčlenila na rozvojovou pomoc pro období let 2014 až 2020 finanční prostředky ve výši 82 miliard eur, které pochází jednak z rozpočtu EU, a jednak z Evropského rozvojového

---

¹⁵ Overseas Development Institute (ODI)

¹⁶ Komplexní rozvojový rámec představuje nový přístup Světové banky, kdy se banka přestala orientovat pouze na finanční pomoc a začala se zabývat také aktuálními otázkami sociálního a lidského rozvoje či způsoby vlády.

fondy (EDF¹⁷). Tento fond se zaměřuje především na pomoc zemím Afriky, Karibiku a Tichomoří (země ACP¹⁸) a také přidruženým zámořským územím EU (OCT¹⁹). Zbylé geografické oblasti jsou financovány z rozpočtu EU (Euroskop,2018).

Rozvojová politika EU byla po dlouhá léta upravována pouze na bázi obchodních a asociačních dohod. Svůj právní základ získala až přijetím Maastrichtské smlouvy v roce 1992, kde byly stanoveny cíle a principy rozvojové politiky EU, ale také vztah rozvojové politiky EU a jednotlivých politik členských států. Hlavní cíl rozvojové politiky „snížení a výhledově vymýcení chudoby“ je definován ve Smlouvě o fungování Evropské unie. Maastrichtská smlouva zavádí tři principy, na kterých by rozvojová politika EU měla být postavena. Prvním principem je komplementarita mezi rozvojovými politikami EU a jednotlivými členskými státy. Účelem tohoto principu je zabránění duplikaci a zachování významnosti individuálních programů rozvoje členských států. Rozvojová politika má tedy pouze doplňující povahu k jednotlivým politikám členských států. Druhým principem je koordinace mezi EU, členskými státy a také státy přijímající podporu. Účelem tohoto principu je zajištění účinné provozní implementace a předcházení rozporů v odlišných politikách. Posledním, tedy třetím principem je princip koherence, jehož účelem je sladit veškeré politiky EU s cíli rozvojové politiky (Maastrichtská smlouva, 1992).

Základním dokumentem v oblasti rozvojové politiky EU je Evropský konsensus o rozvoji, který byl podepsán v prosinci 2005. Po padesáti letech spolupráce v této oblasti konsensus poprvé definuje společné zásady EU a členských států při provádění rozvojových politik. Mimo jiné také potvrzuje závazky spojené s naplněním MDGs, především pak cíl vymýcení extrémní chudoby a hladu. Podle Konsensu jsou hlavními zásadami evropské rozvojové spolupráce vlastní odpovědnost, rovnost žen a mužů, detailní politický dialog, partnerství, nepřetržitá zainteresovanost v prevenci oslabování role států a v neposlední řadě účast občanské společnosti. Evropská unie se v tomto dokumentu zavázala do roku 2015 navýšit rozpočet pro rozvojovou spolupráci, a to až do výše 0,7 % HND. Mezi oblastmi, na které by se EU měla při poskytování pomoci soustředit, patří zejména regionální integrace a obchod, rozvoj venkova a zemědělství, spolu se zajištěním dostatečného množství potravin, pitné vody a energií, prevence vzniku konfliktů a zranitelných států, správa věcí veřejných spolu

---

¹⁷ European Development Fund

¹⁸ African, Caribbean and Pacific Group of States

¹⁹ Overseas Countries and Territories – převážná většina ze zámořských území se již stala nezávislými zeměmi a nyní jsou součástí zemí ACP. Od roku 2013 jsou zámořská území EU oficiálně přidružena k EU. Jsou tvořena 25 ostrovy v oblasti Atlantského, Tichého a Indického oceánu, dále také v Antarktidě a Arktidě.

s podporou demokracie, lidských práv a institucionálních a hospodářských reforem, lidský rozvoj a zvýšení zaměstnanosti osob, a v neposlední řadě také životní prostředí spolu s udržitelným využíváním přírodních zdrojů a kvalitnější infrastrukturou (EUR-Lex, 2007).

V reakci na měnící se potřeby rozvojových zemí a globálního vývoje byly v roce 2011 aktualizovány priority rozvojové spolupráce EU, v rámci přijetí dokumentu Zvýšení dopadu rozvojové politiky EU: Agenda pro změnu. Tato agenda pojednává především o potřebě aktivněji řešit globální problémy a o pohledu na rozvojové země, neboť v posledních letech narůstají rozdíly i mezi samotnými rozvojovými zeměmi. Agenda uvádí dva cíle, zaprvé podporovat změny potřebné v partnerských rozvojových zemích²⁰ v rámci urychlení pokroku ve snižování extrémní chudoby a zadruhé podporovat růst rozvojových zemí, aby se mohly vymanit z chudoby pomocí vlastních prostředků. Rozvojová pomoc by se tedy měla zaměřit především na vzdělávání a vytváření lepších pracovních míst spolu s kvalitnější sociální ochranou, dále na integraci těchto zemí do světových trhů, podporu příznivějšího podnikatelského prostředí a v neposlední řadě také na oblast energetiky a dlouhodobě udržitelné zemědělské produkce. Při realizaci rozvojové pomoci bude Evropská unie zastávat diferenciováný přístup k zemím, aby bylo zajištěno, že finanční prostředky budou přiděleny opravdu tam, kde jsou nejvíce potřeba. Kritéria pro přidělování finančních prostředků jsou především potřeby země, možnosti a schopnosti země vytvářet si dostačující finanční zdroje či situace v oblasti zdravotnictví a vzdělávání (EUR-Lex, 2016).

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.6.1, na Rozvojové cíle tisíciletí bylo v roce 2015 navázáno Cíli udržitelného rozvoje. Evropská unie stála při zrodu těchto cílů a poté se také zavázala k jejich plnění. Tyto cíle byly zapracovány do politik EU v červnu 2017, v rámci přijetí dokumentu Nový evropský konsensus o rozvoji. Jedná se o strategický plán nastiňující budoucí vývoj a podobu evropské rozvojové politiky, ale také o vizi a akční plán pro boj s chudobou a udržitelným rozvojem. Tento dokument se poprvé v historii vztahuje na veškeré orgány EU a veškeré její členské země. Závazek spolupráce se zaměřuje především na tři priority – propojení vzájemných vazeb mezi různými oblastmi rozvoje, kombinace tradiční rozvojové pomoci s nekonvenčními formami podpory²¹ a partnerství přihlížející k lokálním požadavkům individuálních zemí (Evropská rada, Rada Evropské unie, 2017).

---

²⁰ Partnerské země EU jsou rozvojové země, které mají uzavřené dohody s EU.

²¹ Jedná se především o stimulaci investic od soukromého sektoru a mobilizaci dodatečných domácích finančních prostředků.

Chudoba je velmi různorodý jev a liší se v mnoha směrech. I přes snahu států a organizací v boji se snižováním chudoby se však nedaří chudobu redukovat rovnoměrně na všech územích. Státy se od sebe navzájem liší svou vyspělostí, domácími politikami, kulturou a myšlením, a nelze tedy aplikovat jednotnou strategii na všechny. Jsou zde tedy značné rozdíly mezi státy, kdy například v Číně zaznamenáváme dlouhodobý ekonomický růst přinášející efektivní snižování chudoby, zatímco v Indii ekonomický růst nepřináší plošné snižování chudoby, ale naopak posiluje nárůst nerovnosti mezi státy federace i uvnitř samotných států.

3 Sociálně ekonomická charakteristika Indie

Důsledkem současného kapitalistického hospodářského modelu Indie, lze Indii řadit mezi nejrychleji rostoucí ekonomiky světa se značným rozvojem terciálního sektoru a růstem střední třídy. Indie však stále zůstává jednou z nejhudších zemí světa. Země se v současnosti potýká s řadou problémů. Mezi ty zásadní patří chudoba, populační růst, korupce, územní spory a separatistické tendence či náboženská a kastovní nesnášenlivost.

3.1 Obecná charakteristika Indie

Indie neboli Indická republika, se rozprostírá na území jižní Asie a dominuje svou vysokou rozlohou. Území Indie tvoří 3 287 590 km² a činí tak Indii sedmou největší zemí světa. S populací větší, než jedna miliarda se Indie řadí na pozici druhé nejlidnatější země světa. Indie je nezávislým demokratickým federativním státem s parlamentním zřízením. Je tvořena 7 svazovými teritorii a 29 státy. Sídlo indické vlády se nachází v Novém Dillí, které je zároveň hlavním městem Indie. Níže uvedená tabulka č. 3.1 uvádí přehled států a svazových teritorií Indie.

Tabulka 3.1 Státy a svazová teritoria Indie

Státy		Svazová teritoria
Andhra Pradesh	Manipur	Andaman and Nicobar Islands
Arunachal Pradesh	Meghalaya	Chandigarh
Assam	Mizoram	Dadra and Nagar Haveli
Bihar	Nagaland	Daman and Diu
Chhattisgarh	Odisha	Lakshadweep
Goa	Punjab	Delhi
Gujarat	Rajasthan	Puducherry
Haryana	Sikkim	
Himachal Pradesh	Tamil Nadu	
Jammu and Kashmir	Telangana	
Jharkhand	Tripura	
Karnataka	Uttar Pradesh	
Kerala	Uttarakhand	
Madhya Pradesh	West Bengal	
Maharashtra		

Zdroj: National Portal of India (2019), vlastní zpracování

Území Indie je velice rozmanité. Žije zde velké množství etnických skupin a hovoří se zde více než tisíce jazyky a nářečímí. Každý stát této federace si stanovuje svůj vlastní úřední jazyk. Na federální úrovni jsou úředními jazyky hindština a angličtina. Důležitou

charakteristikou obyvatel Indie je náboženství. Indie je ze 79,8 % tvořena hinduisty, kteří vyznávají sociální vrstvy, tzv. kasty. Dále se jedná z 14,2 % o muslimy, z 2,3 % o křesťany a ze 1,9 % o sikhy. Malá část obyvatelstva se řadí také k buddhismu a džinismu.

Indie patří mezi 50 zakládajících zemí Organizace spojených národů. Od roku 2008 je také členem zemí G20, tedy skupiny největších ekonomik světa. Indie se řadí také mezi uskupení nejrychleji rostoucích zemí tzv. BRICS²² či Jihoasijského sdružení pro regionální spolupráci (SAARC²³).

3.2 Hospodářský vývoj Indie v období let 1950–2005

Podle některých odhadů Indie společně s Čínou v 17. století generovaly až 70 % světového HDP. Již od 14. století se rozvíjel obchod s Evropou, především díky dominanci Indie na trhu s textilem, hedvábím, rýží a kořením. Vše se však rychle změnilo s příchodem průmyslové revoluce. Nadvláda Britů od konce 18. století vybudovala v zemi základy institucionálního prostředí, zavedla také jednotnou měnu, postavila železniční a telegrafní síť či sjednotila právní systém. Avšak v roce 1947, v době nabytí své samostatnosti, byla Indie jedním z nejchudších států světa, kde vládl zemědělský sektor, který nezvládal uživit stále rostoucí populaci. Podle Fojtíkové a Vahalíka (2017) Indie vstupovala do své nezávislosti s 350 miliony obyvatel, s HDP 215 mld. USD a životní úroveň 615 USD, která od počátku 20. století zaznamenala růst pouhých 2,5 %.

Po získání nezávislosti byl rozvoj Indie charakteristický vysokým stupněm státního plánování a regulace hospodářských procesů. Byly zde zavedeny přísné kontroly zahraničních investic, vysoká cla či dovozní licence. Důsledkem takto plánové ekonomiky byl vznik Ústřední plánovací komise v roce 1950. Rok poté vláda předložila svůj první pětiletý plán ekonomického rozvoje, jehož účelem byla aktivní úloha vlády, vysoká regulace soukromého sektoru a investice do těžkého průmyslu (Fárek, 2012). Vláda převzala moc nad velkým počtem indických firem, nejen v odvětví infrastruktury, jako je elektrická energie, železnice či telekomunikace, ale také nad průmyslovými odvětvími, která produkují ocel, těžké stroje či ropu. Později byly zestátněny také pekárny či luxusní hotely (Roland, 2008). Bylo zde zaznamenáno několik snah o liberalizaci ekonomiky, nicméně vždy byly neúspěšné. K neúspěšnosti těchto snah napomohla také devizová krize v letech 1956 až 1957, jejímž

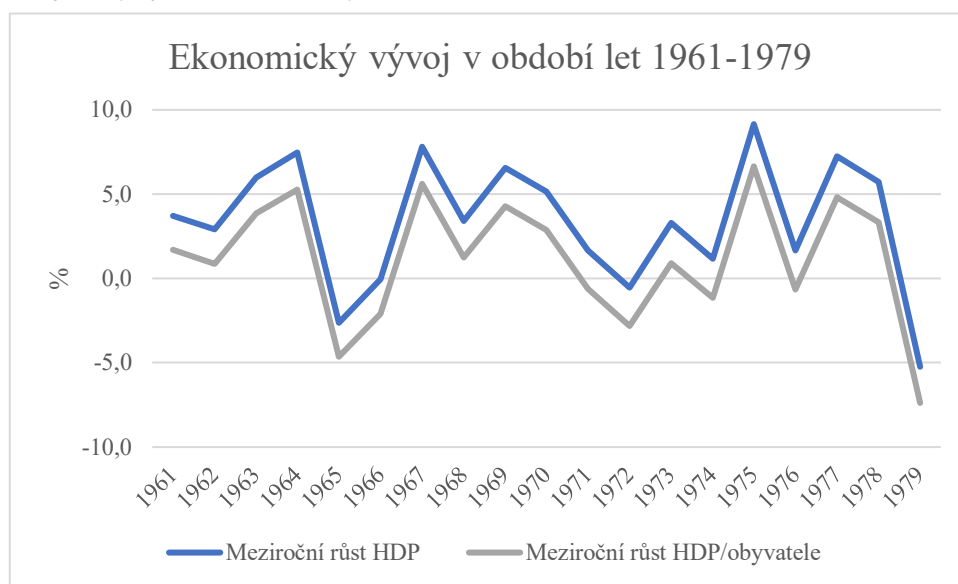
²² Skupina BRICS je tvořena pěti státy, vyznačujícími se rychlým hospodářským rozvojem. Skupina je tvořena Brazílií, Ruskem, Indií, Čínou a Jihoafrickou republikou.

²³ South Asian Association for Regional Cooperation neboli SAARC je integrační seskupení v jižní Asii. Součástí uskupení je Afghánistán, Bangladéš, Bhútán, Indie, Maledivy, Nepál, Pákistán a Srí Lanka. SAARC se zabývá především ekonomickým, technologickým, kulturním a sociálním rozvojem členských států.

následkem bylo obnovení kontroly dovozu, které přetrvávalo až do roku 1966. V roce 1966 poprvé usedla do premiérského křesla Indíra Gándhiová, která pokračovala ve stopách svého otce, Džaváharlála Nehrúa. Podle Panagariya (2005) Indie pod tlakem Světové banky v roce 1966 devalvovala svou rupii z 4,7 na 7,5 rupií za americký dolar, což představovalo 57,5% devalvací měny. Další vlna pokusů o liberalizaci proběhla v polovině 70. let, kdy v důsledku omezeného importu vybraných komodit byl indický průmysl víceméně odkázán na své vlastní zdroje. Díky tomu se mnohá odvětví potýkala s vysokými produkčními náklady a technickou zaostalostí, která se projevila v podobě nízkých cen textilu, kůže či bavlny.

Díky neuspokojivým výsledkům prvních pětiletých programů, které doprovázely deficity státních rozpočtů, málo využívané kapacity, zaostávání sektoru zemědělství provázené značnou závislostí na dovozu potravin ze zahraničí, neefektivní výroba státních podniků či problémy platební bilance. Značný vliv na nerealizovatelnost cílů pětiletok měl také vysoký populační růst a celkové sociální a ideologické myšlení Indů (Fárek, 2012). Díky takto neudržitelné hospodářské politice dochází na konci 70. let k mírnému uvolnění dovozu a ke stabilizaci indické rupie. Bližší informace o vývoji indické ekonomiky jsou zachyceny v grafu č. 3.1, který znázorňuje vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 1961 až 1979. Pro indickou ekonomiku v tomto období bylo charakteristické střídání fází ekonomického růstu a poklesu, a celkově vykazovala mírně klesající trend. Z grafu vyplývá, že devalvace indické měny v roce 1966 zapříčinilo výrazný pokles HDP a indická ekonomika se tak v letech 1965-1966 nacházela v recesi. Výrazný pokles HDP lze zaznamenat také na konci 70. let, což bylo zapříčiněno již zmiňovanou špatnou situací v průmyslové výrobě.

Graf 3.1 Vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 1961-1979

Zdroj: Světová banka (2019c), vlastní zpracování

Křivka vývoje HDP na obyvatele v podstatě koreluje s křivkou vývoje HDP, avšak nachází se o několik p. b. pod ní, v důsledku stále rostoucí populace, která brání růstu životní úrovně. Mimo nízký hospodářský růst, se Indie po celá 70. léta potýkala také s vysokou inflací. Kritickým rokem byl rok 1973, 1974 a 1979 kdy se hodnota inflace pohybovala nad 15 %.

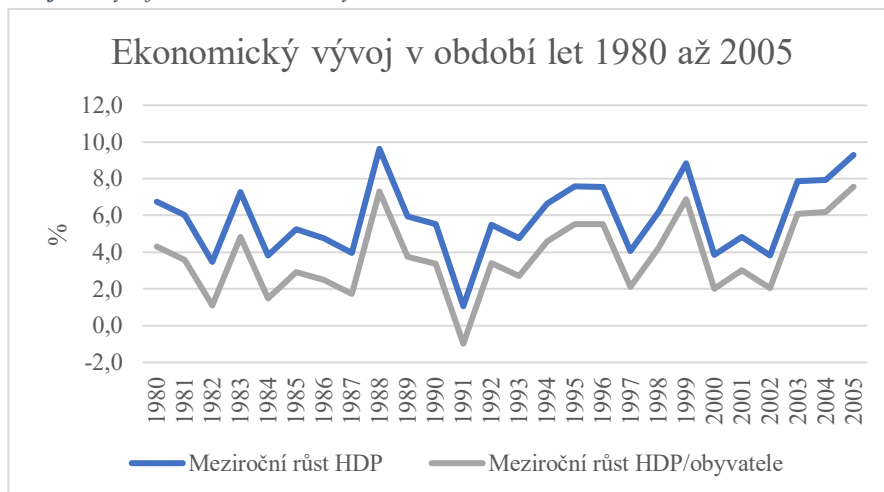
Změnu přinesla až druhá vláda Indiry Gándhiové, která do své funkce opět nastoupila v roce 1980. Začala mírná liberalizace dovozu spolu s omezením výrobních kontrol a regulací, což přineslo přívětivý ekonomický růst. Dle Světové banky (2019c) se indické ekonomice podařilo zvýšit svůj ekonomický růst téměř o 12 p. b. oproti roku 1979, kdy ekonomika vykazovala meziroční pokles HDP o 5,2 %, zatímco v roce 1980 vykazovala růst 6,7 %. Na počátku 80. let se Indie potýkala se separatistickými tendencemi kmene Sikhů, které vyústily v atentát na Indiru Gándhiovou. Tehdejším následníkem premiérky se v roce 1984 stal její syn Rádžíva Gándhí, který se snažil o liberalistickou vládu spolu s budováním přátelských a diplomatických vztahů, především s USA. Snažil se o zjednodušení a zpřístupnění podnikání, snížení byrokracie, podporoval dovoz zahraničních investic a nových technologií (Fojtíková a Vahalík, 2017). Zatímco někteří autoři zastávají názor, že ekonomický růst Indie nastartovaly reformy v 90. letech, Panagariya (2004) tvrdí, že počátek rozmachu indické ekonomiky byl zapříčiněn reformami vlády Rádžíva Gándhího, která podpořila dovoz kapitálových statků, uvolnila průmyslové předpisy a upravila daňový systém. Právě tato změna postojů a povzbuzení k podnikání a integraci do světové ekonomiky měla za důsledek pozdější velmi příznivý ekonomický vývoj.

Během 80. let se však začaly prohlubovat deficity rozpočtů indické vlády, které v roce 1990 stouply až na 13 % HDP. Zároveň se indická vláda potýkala se zvyšujícím se schodkem běžného účtu platební bilance. Objemy dovozů i vývozů stejnoměrně rostly, nicméně hodnota dovozů se mezi lety 1980 až 1990 zvýšila o 103 %, zatímco hodnota vývozů již takový nárůst nevykazovala a činila 75 %. Zadluženost indické vlády rapidně rostla a v roce 1990 činila 53 % HDP, zatímco v roce 1980 bylo zadlužení pouze na 35 % HDP. Spolu s vysokými cenami ropy, díky rozpadu Sovětského svazu a válce v Zálivu, došlo v Indii k platební krizi, která však, po náhlém zavraždění premiéra Rádžíva Gándhího v roce 1991, nastartovala rozsáhlé reformy v indické ekonomice. Důsledkem jeho smrti bylo značné znejistění investorů, kteří začali z Indie stahovat svůj poskytnutý kapitál. Došlo tak k výraznému poklesu devizových rezerv a Indie byla nucena vzít si půjčku od Mezinárodního měnového fondu ve výši 2,2 mld USD, která byla podmíněna právě liberalizačními reformami. Zásluhy o vyvedení země z krize jsou přikládány tehdejšímu ministrovi financí, později ministerskému předsedovi, Mánmóhanovi

Singhovi, který se ujal funkce premiéra po smrti Rádžíva Gándhího, tedy v roce 1991. Razantní reformní opatření spočívala v liberalizaci dovozních licencí a pružnějšímu schvalovacímu režimu v oblasti výroby a investic, dále snížení celních sazeb a daní, rozsáhlá privatizace státních podniků v sektoru zemědělství, telekomunikací či energetického průmyslu, a v neposlední řadě došlo také k výraznému uvolnění kontrol přílivu zahraničního kapitálu a kapitálového trhu (Kunešová, 2014).

Fárek (2012) uvádí, že uskutečněné reformy přinesly značný ekonomický růst, a indická ekonomika se tak pomalu začala dostávat z platební krize. Dle Světové banky (2019c) indická ekonomika po zbytek 90. let rostla průměrným tempem 5,6 %. Zvýšil se také objem přímých zahraničních investic, které na konci 90. let dosahovaly 2,3 mld. USD ročně, oproti tomu začátek 90. let byl prakticky na nulových hodnotách. Dále byl také zvýšen podíl Indie na světovém exportu, když z pouhých 0,4 % v roce 1980 dosáhl až na 0,7 % v roce 2000. Tento příznivý ekonomický vývoj zapříčinil také růst naděje na dožití, pokles kojenecké úmrtnosti či snížení počtu osob žijících pod hranicí chudoby. Velkým úspěchem indické společnosti bylo vytvoření rozsáhlé sítě servisních center pro informační technologie transnacionálních firem – jednalo se především o vybudování call center, výzkumných center, vedení databází či vyvíjení softwaru. Export služeb tak pomalu začal stoupat na významnosti. Podrobnější informace o vývoji indické ekonomiky jsou zachyceny v níže uvedeném grafu č. 3.2, který znázorňuje vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 1980 až 2005. Z grafu je patrný nepříznivý vývoj indické ekonomiky v období vypuknutí platební krize, tedy v roce 1991. Jak si lze všimnout, indická ekonomika začala zpomalovat svůj hospodářský růst již od roku 1989, avšak nejnižší hodnoty meziročního růstu HDP zaznamenáváme právě v krizovém roce, kdy indické hospodářství meziročně vzrostlo pouze o 1,1 %.

Graf 3.2 Vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 1980-2005

Zdroj: Světová banka (2019c), vlastní zpracování

V roce 1991 byla v Indii zaznamenána také velmi vysoká inflace, která dosahovala 13,8 %. Tento rok byl krizový také pro životní úroveň obyvatel, která oproti roku 1990 poklesla o 1 %. Z výše uvedeného grafu 3.2 je patrný příznivý ekonomický vývoj na konci 80. let, což mnozí autoři označují za důsledek reformního úsilí vlády Rádžíva Gándhího.

Podle Světové banky (2019c) Indie vstupovala do 21. století s již více než jednou miliardou obyvatel, s HDP 802 mld. USD a s HDP na obyvatele ve výši 762,3 USD v roce 2000 (v cenách roku 2010). Vláda i nadále v novém tisíciletí pokračovala v liberalizaci a pětiletých programech rozvoje, které však už ztrácely na své síle, díky již uskutečněných reformačních opatření. Problémem však stále zůstávala příliš vysoká zaměstnanost v zemědělském sektoru, který na počátku 21. století zaměstnával více než 50 % obyvatelstva. Důležitým mezníkem v politických vztazích bylo v roce 2003 uzavření příměří s Kašmírem, kterého bylo dosaženo mimo jiné díky zvolení nového indického prezidenta, tamilského muslima, Abdula Kaláma. Rok poté, tedy v roce 2004, proběhly parlamentní volby, ve kterých zvítězily dvě největší indické politické strany – Indický národní kongres a Indická lidová strana. Jelikož žádná z těchto stran nebyla schopna vytvořit pevnou vládu, došlo k vytvoření koalice. Ta si vytýčila čtyři hlavní priority své vlády – udržení makroekonomické rovnováhy země, zdokonalení podnikatelského a investičního prostředí, zdokonalení infrastruktury a také snižování chudoby spolu s reformami zdravotnického a školského systému. V oblasti makroekonomické rovnováhy se jednalo především o postupné snižování federálního fiskálního dluhu, kde cílem bylo dosáhnout 3 %. V rámci cíle v oblasti podnikání a investic vláda i nadále pokračovala v odstraňování bariér obchodu v podobě snižování cel, ochranářství či byrokracie. V oblasti sociální došlo např. k zavedení školních obědů pro děti a v rámci penzijní reformy byl vytvořen penzijní systém s individuálními účty (Fojtíková a Vahalík, 2017).

3.3 Hospodářský vývoj Indie v období let 2006-2017

V období před světovou finanční krizí se indická ekonomika nacházela ve výborné kondici a v letech 2006 a 2007 rostla o více než 9 % ročně, což také přispělo k výraznému zlepšení životní úrovně obyvatel. Podle Dimble a Gulati (2018) vypuknutí světové finanční krize v roce 2008 Indii zasáhlo jen částečně, vzhledem k přísné regulaci bankovního sektoru, a především zpomalilo její hospodářský růst. Níže uvedená tabulka č. 3.2 znázorňující ekonomický vývoj indické ekonomiky v období let 2006 až 2017, uvádí, že v roce 2008 se tempo růstu indické ekonomiky zpomalilo na 3,9 %, což ale stále představovalo jedno z nejvyšších růstů v rámci světových ekonomik.

Tabulka 3.2 Vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 2006-2017

Rok	Meziroční růst HDP (%)	Reálné HDP v milionech USD ²⁴	Reálné HDP na obyvatele v USD ²⁵
2006	9,3	1 285 491	1 045
2007	9,8	1 383 971	1 130
2008	3,9	1 426 690	1 157
2009	8,5	1 538 854	1 237
2010	10,3	1 669 620	1 346
2011	6,6	1 757 130	1 416
2012	5,5	1 853 006	1 475
2013	6,4	1 971 341	1 550
2014	7,5	2 117 421	1 645
2015	8,2	2 290 085	1 759
2016	7,1	2 452 971	1 862
2017	6,7	2 616 859	1 965

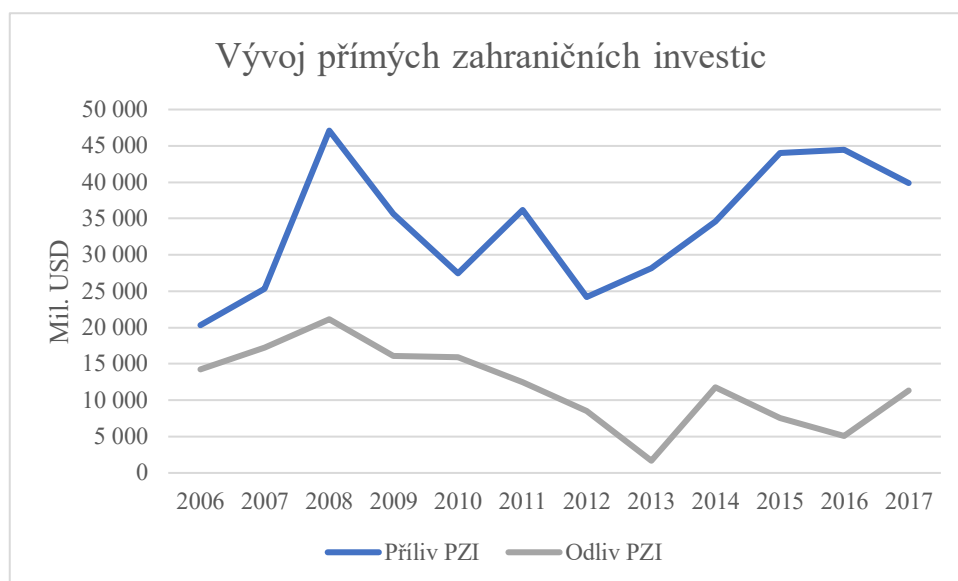
Zdroj: UNCTAD (2019), Světová banka (2019c), vlastní zpracování

Aby vláda stimulovala agregátní poptávku a oživila ekonomický růst, přijala tři protikrizové balíčky. Ty spočívaly především ve fiskální stimulaci a snížení úrokových sazeb, což však mělo za důsledek zvýšení deficitu státního rozpočtu na 6,6 % HDP. Dalším negativním vlivem těchto makroekonomických politik byl také nárůst inflace na téměř 9 %. Krize však přinesla také pozitivní aspekty. Jak uvádí Kunešová a kol. (2014), příliv zahraničních investic (PZI) nebyl krizí ohrožen, ale naopak posílen. V období let 2008 až 2012 přiteklo do indické ekonomiky 165,7 mld. USD, z důvodu příliš nízkých úrokových sazeb v zemích zasáhnutých světovou finanční krizí. Tento rostoucí trend přílivu zahraničních investic do Indie je zachován dodnes. Příliv a odliv PZI v Indii v období let 2006 až 2017 je znázorněn v níže uvedeném grafu č. 3.3.

²⁴ V cenách roku 2010

²⁵ V cenách roku 2010

Graf 3.3 Vývoj PZI v Indii v období let 2006-2017

Zdroj: UNCTAD (2019), vlastní zpracování

Pokrizové období let 2009 až 2010 bylo charakteristické opětovným zrychlením tempa růstu indické ekonomiky, avšak od roku 2011 se již nedaří dosahovat tak dominantního tempa růstu, jako tomu bylo před krizí. V roce 2012 byla vydána nová „pětiletka“, která měla především reagovat na zpomalení ekonomického růstu v období světové finanční krize a znovu obnovit příznivý stav veřejných financí a obchodní bilance. Podle Fojtíkové a Vahalíka (2017) pětiletý plán stanovil 8% cíl růstu HDP do roku 2017, dále také růst zemědělského sektoru o 4 % a průmyslového sektoru o 7,1 %. Plán se také zaměřoval na sociální aspekty, například na snížení počtu podvyživených dětí, snížení porodnosti či zvýšení počtu vysokoškolských studentů a s tím související zrušení genderové a sociální diskriminace při přijímání žáků na univerzity.

Nynější správa Indie je od roku 2014 pod vedením pravicové nacionalistické strany Narendra Modiho, která hlásá politiku „Hindutvi“, a pokračuje v reformním řízení. Fojtíková a Vahalík (2017) uvádí, že reformy této vlády se zaměřují především na dopravní infrastrukturu, do které bylo plánováno investovat téměř 10 mil. USD. Dále se jedná především o reformu pracovního práva, která by upravovala a zjednodušila přijímání a propouštění zaměstnanců, reformu daňovou, díky které by mělo dojít k vytvoření jednotného trhu prostřednictvím tzv. Goods and Services Tax, která by měla daňový systém zpřehlednit a odstranit tzv. duplování daní na národní a státní úrovni. Mělo by také dojít ke zrušení či k omezení některých zemědělských dotací, ke snížení dovozního cla u určitých produktů či k rozšiřování možnosti využívání zdravotní péče ve všech obcích. Tyto reformy však nejen pomáhají indické ekonomice, ale také vytváří značné regionální a sociální disparity. Odvětví průmyslu a služeb

je koncentrováno především do velkých měst a států na západním a jižním pobřeží Indického oceánu, zatímco zemědělský sektor je stále dominantní ve vnitrozemských oblastech a v severní a východní části země.

V březnu roku 2017 byl ukončen 12. pětiletý plán indické ekonomiky. Vzhledem k tomu, že Komise pro plánování byla kontrolována ústřední vládou a jednotlivé státy federace neměly dostatečné slovo při plánování svých výdajů, bylo vládou rozhodnuto ukončit činnost této Komise. V lednu 2015 byla vytvořena Národní instituce pro transformaci Indie (NITI Aayog²⁶), která Komisi nahradila. Od dubna 2017 je v platnosti tříletý akční plán, který je součástí patnáctileté vize a sedmileté strategie. Plán pojednává o sedmi oblastech, které jsou dále rozpracovány do 24 kapitol. Mezi priority akčního plánu na období let 2017 až 2020 tak patří například zvýšení příjmů zemědělců, vytváření nových pracovních míst v průmyslu a službách, rozvoj území severovýchodu a pobřežních oblastí, reforma soudního systému, zvyšování vládních výdajů na veřejné zdraví či problematika znečištění ovzduší a udržitelného využívání vodních zdrojů (NITI Aayog, 2017).

I přes dlouhodobě příznivý hospodářský růst, musí Indie čelit mnohým vnitřním problémům, které tuto ekonomiku oslabují, a brzdí její další rozvoj. Dle Zákravského (v publikaci Piknerová, Šanc a kol., 2014) se jedná zejména o vysokou míru korupce, málo konkurenční prostředí, nedostatečně výkonnou státní správu, kvalitu životního prostředí, především ovzduší, avšak nejpálčivějším problémem je stále chudoba. Dle Smith (2018) se Indie v roce 2018 umístila na 7. místě v žebříčku největších zemí světa dle HDP, avšak po převedení na HDP na obyvatele je zjevné, že životní úroveň indických občanů je velice nízká a Indii tak lze v tomto ukazateli přirovnat k Zambii či Jemenu. Zákravský (v publikaci Piknerová, Šanc a kol., 2014, str. 75) také uvádí, že: „Indie je onou mocností na vzestupu“, ale zároveň se dá také charakterizovat jako „stále na vzestupu, ale nikdy ne zcela vzestoupená“ („always emerging but never quite emerged“).

V roce 2019 proběhnou v Indii nové parlamentní volby. Svou funkci chce obhájit Narédra Módí, který je však kritizován za svou konzervativní politiku, údajně preferující hindskou část obyvatel a za nedodržení svých slibů při svém zvolení do funkce v roce 2014. V souboji se ocitá s dědicem největší indické politické dynastie Rahulem Gándhím, jehož šance na vítězství jsou také značné (Safi, 2018).

---

²⁶ National Institution for Transforming India

3.3.1 Struktura indické ekonomiky

Ekonomika Indie si od konce druhé světové války prošla značným rozvojem, čímž se zásadně změnila její struktura. Indickému hospodářství nyní dominuje sektor služeb, který se v roce 2016 podílel téměř 62 % na tvorbě HDP. Kunešová a kol. (2014, str. 340-341) uvádí, že „Indie by se mohla stát první ekonomikou světa, k jejímuž výraznému rozvoji nepomohla industrializace, rozvoj těžby nerostných surovin, hutnictví, strojírenství ani zpracovatelského průmyslu, nýbrž aktivace lidského intelektu a stimulace terciálního sektoru.“ Nynější hospodářský růst je tažen především informačními službami, vědou a výzkumem, moderními technologiemi, inovacemi a kvalitním vzděláváním. Indie patří mezi země s vysokými investicemi do kvalitního vzdělávacího systému a díky tomu jsou indická vědecká a výzkumná centra jedny z nejlepších na světě.

Důsledkem transformace indické ekonomiky výrazně poklesl podíl zemědělství na tvorbě HDP, a v roce 2016 se tak zemědělství podílelo na ekonomickém výstupu Indie pouhými 15 %, namísto 52 % na počátku 50. let. Indii lze zařadit mezi jednoho z největších pěstitelů plodin na světě. Nejvíce pěstovanou plodinou je zde rýže. Dále se jedná o pšenici, proso, čirok, luštěniny, kukuřici a další (Fojtíková a Vahalík, 2017).

Průmyslový sektor neprošel žádnou zásadní změnou a v posledních letech jeho podíl na tvorbě HDP spíše stagnuje. V roce 2016 se průmyslová výroba podílela na tvorbě HDP 23 %. Mezi nejdůležitější průmyslová odvětví v Indii lze považovat zpracování kovů, dále chemický a petrochemický průmysl, potravinářská výroba, farmaceutika a v neposlední řadě také výroba strojů a motorových vozidel (Fojtíková a Vahalík, 2017).

Níže uvedený graf č. 3.4 znázorňuje vývoj podílu jednotlivých sektorů indické ekonomiky na reálné hrubé přidané hodnotě (GVA²⁷). Pro výpočet podílu jednotlivých sektorů na GVA byla použita data z databáze KLEMS²⁸ a poté byl vypočten podíl jednotlivých sektorů na GVA pomocí vzorce:

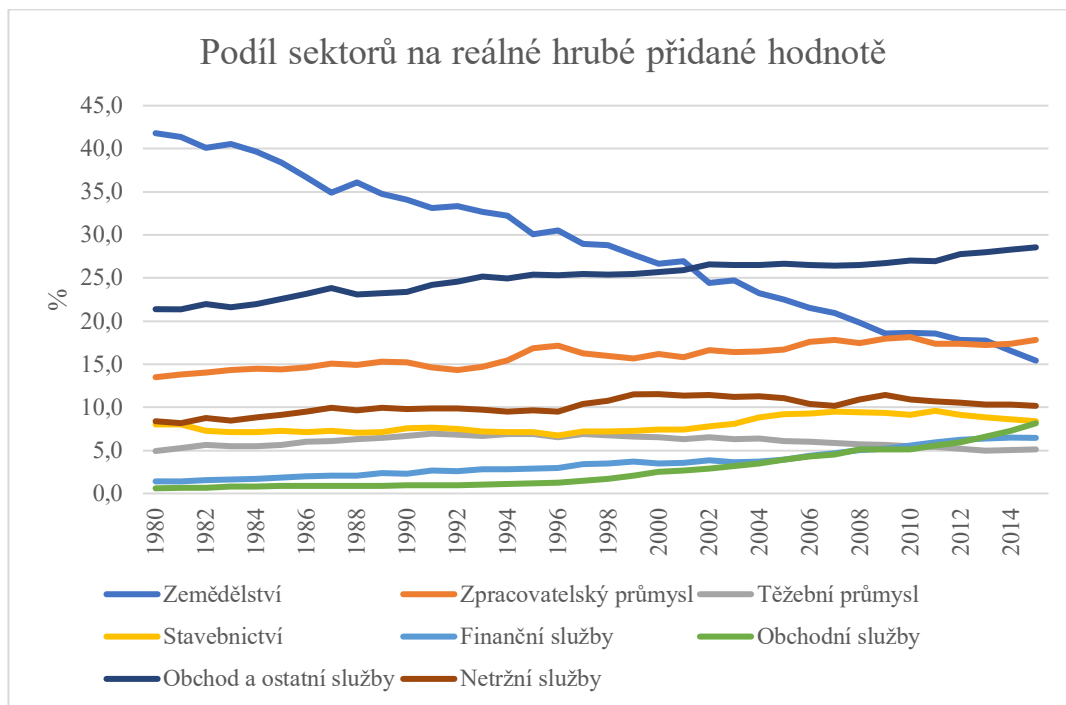
---

²⁷ GVA neboli Gross Value Added je ekonomický ukazatel, který lze definovat jako rozdíl mezi celkovou produkcí zboží a služeb a mezi hodnotou statků a služeb spotřebovaných ve výrobě.

²⁸ Pro přehlednější znázornění vývoje podílu sektorů na GVA byla data seskupena do osmi sektorů. Sektor zpracovatelského průmyslu zahrnuje potravinářský, textilní, dřevařský, papírenský, chemický, gumárenský a strojírenský průmysl, dále zpracovávání kovů, minerálních produktů, koksu a rafinovaných ropných produktů, a výrobu elektrických zařízení. Sektor těžebního průmyslu je spojen s výrobou elektřiny, plynu a s vodními zdroji. Sektor obchodu a ostatních služeb zahrnuje obchod, hotelové a pohostinské služby, dopravní, poštovní a telekomunikační služby. Do sektoru netržních služeb je zahrnuta veřejná správa a obrana, školství a zdravotnické a sociální práce.

$$\text{Podíl sektorů na GVA} = \left(\frac{\text{GVA sektorové}}{\text{GVA ekonomiky celkem}} \right) \times 100 \quad (3.1)$$

Graf 3.4 Podíl sektorů na GVA v období let 1980 - 2015

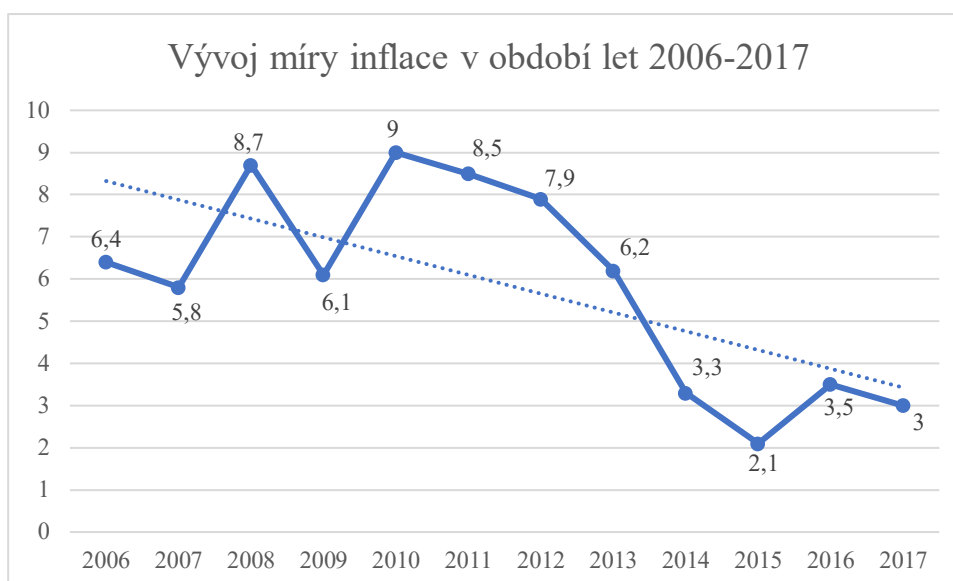
Zdroj: The India KLEMS Database (2018), vlastní výpočet a zpracování

Z výše uvedeného grafu je patrný dlouhodobý klesající trend výnosnosti sektoru zemědělství, který se v roce 1980 podílel 41,8 % na GVA, zatímco v roce 2015 byla tato hodnota již pouze 15,4 %. Svobodová (2017) uvádí, že příčinou neefektivity indického zemědělství je měnící se klima, které způsobuje úbytek podzemní vody či pobřežní záplavy. V důsledku měnících se teplot tak na některých území Indie již není vhodné pěstování mnohých plodin. Naopak rostoucí trend lze pozorovat u celého odvětví služeb, jak u tržních i netržních, především v důsledku značného rozšíření a efektivity IT služeb.

3.3.2 Inflace

Obecně lze inflaci definovat jako růst cenové hladiny zboží a služeb v čase. Česká národní banka (2019) definuje inflaci jako „oslabení reálné hodnoty (tj. kupní síly) dané měny vůči zboží a službám, které spotřebitel kupuje.“ Inflace je vypočítávána pomocí cenových indexů, především pomocí deflátoru HDP či indexu spotřebitelských cen. Pokud dojde k poklesu cenové hladiny zboží a služeb, hovoří se pak o deflaci.

Graf 3.5 Vývoj míry inflace v období let 2006-2017

Zdroj: Světová banka (2019c), vlastní zpracování

Výše uvedený graf č. 3.5 uvádí meziroční změnu míry inflace, vypočítanou pomocí deflátoru HDP, ve sledovaném období let 2006 až 2017. Podstatně rapidní nárůst míry inflace lze zaznamenat v období světové finanční krize. Poměrně vysoké hodnoty inflace vykazuje indická ekonomika až do roku 2010, kdy dosáhla hodnoty 9 %. Dle Fojtíkové a Vahalíka (2017), byla vysoká míra inflace v tomto období způsobena aktivní fiskální politikou vlády a také velkou neúrodou v zemědělství, díky které se výrazně zvýšily ceny některých zemědělských produktů a potravin o desítky procent. Klesající trend míry inflace zaznamenáváme až od roku 2011, kdy míra inflace spadla na hodnotu 8,5 % a dále pak každým rokem klesala. Výjimkou je rok 2016, kdy míra inflace nepatrně vzrostla, avšak stále se pohybovala v přijatelných hodnotách. Za příčinu nynějšího klesajícího trendu ve vývoji inflace lze označit klesající ceny ropy, které v roce 2015 zapříčinily nejnižší inflaci od roku 1975.

Podle Rezervní banky Indie (2018) inflace zpomalila prakticky ve všech státech Indie, avšak s výraznými rozdíly, kdy zpravidla jižní státy dosahují vyšších hodnot inflace než státy severní. Indická Rezervní banka od roku 2016 provádí cílování inflace, přičemž inflační cíl je 4 %. Dle banky by regionální heterogenita cen mohla mít významný dopad na trhy práce z hlediska mzdových sazeb a poté na životní úroveň obyvatel. Ignorování regionálních rozdílů ve výši inflace by tak mohla omezit efektivitu národní měnové politiky.

3.3.3 Zahraniční obchod

Indie představuje obrovský trh s velmi rozmanitou obchodní výměnou. V roce 2017 činil celkový zahraniční obchod Indie 1 055 673 milionů USD, z toho 490 079 milionů USD

představoval export a 565 594 milionů USD import. Mezi lety 2006 až 2017 se celkový export i import více než zdvojnásobil. Indický zahraniční obchod se vyznačuje hlubokým deficitem obchodní bilance se zbožím, který trvá již od 70. let. Naopak je tomu u zahraničního obchodu se službami, kde Indie vykazuje kladnou obchodní bilanci. Indický zahraniční obchod vyniká právě obchodem se službami, který tvoří razantní část celkového exportu a importu a stává se čím dál více dominantním.

Tabulka 3.3 Vývoj zahraničního obchodu v období let 2006-2017

Rok	Celkový export v milionech USD	Meziroční míra růstu exportu (%)	Export služeb v milionech USD	Celkový import v milionech USD	Meziroční míra růstu importu (%)	Import služeb v milionech USD
2006	199 379	20,4	69 440	229 414	21,5	74 698
2007	252 324	5,9	86 553	302 092	10,2	90 618
2008	288 042	14,6	106 054	350 102	22,7	87 453
2009	272 937	-4,7	92 890	346 362	-2,1	79 831
2010	374 237	19,6	117 068	448 917	15,6	114 225
2011	447 383	15,6	138 528	566 667	21,1	124 446
2012	448 400	6,8	145 525	571 306	6,0	129 215
2013	472 180	7,8	149 164	527 555	-8,1	125 823
2014	468 346	1,8	157 196	529 239	0,9	127 404
2015	416 786	-5,6	156 278	465 096	-5,9	122 690
2016	439 265	5,4	161 819	478 367	4,0	132 848
2017	490 079	5,2	183 980	565 594	9,9	153 378

Zdroj: Světová banka (2019c), UNCTAD (2019), vlastní zpracování

Výše uvedená tabulka č. 3.3 uvádí vývoj zahraničního obchodu v období let 2006 až 2017. Z tabulky vyplývá, že od roku 2012 se značně zpomalilo tempo růstu jak exportu, tak importu, a v některých letech došlo také k meziročnímu poklesu. Jedná se např. o rok 2009, kdy v důsledku světové finanční krize export meziročně poklesl o 4,7 %, lze zde tedy pozorovat změnu o téměř 20 p. b. oproti roku 2008. Roach (2010) uvádí, že struktura obchodních partnerů Indie se výrazně mění, směrem od rozvinutého světa k rozvojovým zemím v Asii. Za příčinu odklonu obchodování s rozvinutými zeměmi lze považovat následky světové finanční krize v roce 2008, kdy evropské státy zažívaly pomalý ekonomický růst či recesi a finanční nestabilitu spojenou se zvyšujícím se státním zadlužením. Tyto faktory mohou mít nepříznivý vliv na indickou ekonomiku.

Tabulka 3.4 Nejvýznamnější obchodní partneři Indie

Top 5 zemí importu do Indie	Podíl na celkovém importu (%)	Top 5 zemí exportu z Indie	Podíl na celkovém exportu (%)
Čína	16,2	Spojené státy	15,6
Spojené státy	5,4	Spojené arabské emiráty	9,7
Spojené arabské emiráty	5,2	Hong Kong	5,1
Saudská Arábie	4,8	Čína	4,2
Švýcarsko	4,6	Singapur	3,9

Zdroj: World Integrated Trade Solution (2019), vlastní zpracování

Tabulka č. 3.4 uvádí nejvýznamnější obchodní partnery Indie. Nejvíce zboží je do Indie dováženo z Číny. Podle World Integrated Trade Solution (2019) byla v roce 2017 hodnota čínského dovozu do Indie 71 923 milionů USD, což představuje přibližně 16 % celkového importu zboží. Mezi přední importéry zboží do Indie patří dále Spojené státy (5,4 %), Spojené arabské emiráty (5,2 %), Saudská Arábie (4,8 %) a Švýcarsko (4,6 %). Nejvýznamnější exportní zemí pro Indii jsou Spojené státy. V roce 2017 bylo do Spojených států dovezeno zboží v hodnotě 46 018 milionů USD, což představuje necelých 16 % celkového indického exportu zboží. Mezi další významné země, kde míří indický export, patří také Spojené arabské emiráty (9,73%), Hong Kong (5,1 %), Čína (4,2 %) či Singapur (3,9 %). Mezi největší obchodní partnery Indie v rámci Evropské unie řadíme Německo, Francii, Belgii, Spojené království či Itálii.

Podle Světové obchodní organizace²⁹ (2019) lze mezi nejvíce importované zboží zařadit paliva a výrobky těžebního průmyslu, chemikálie, stroje a dopravní prostředky, zemědělské výrobky či textil. Struktura exportního zboží je velice podobná, nejvíce se z Indie vyváží stroje a dopravní prostředky, paliva a výrobky těžebního průmyslu, chemikálie zemědělské výrobky či textil.

3.4 Životní podmínky v Indii

I přes dlouhodobě příznivý ekonomický růst se Indie potýká s řadou problémů, které jsou charakteristické pro rozvojové země. Jedná se především o stále přítomné sociální a ekonomické rozdíly, které jsou úzce spjaty s neúspěšným vymýcením kastovního systému. Indická vláda se snaží řešit problematiku kastovního systému již od vyhlášení své nezávislosti v roce 1947. Tento systém byl ústavou v roce 1950 zrušen, nicméně v určitých regionech,

²⁹ World Trade Organization (WTO)

převážně na venkově, systém nelegálně pokračuje. Kastovní systém představuje sociální umístění ve společnosti, které je získáno ihned při narození a v průběhu života je neměnné. Kastovní systém rozděloval obyvatele Indie do 4 sociálních skupin. Do nejvyšší kasty tzv. vrstvy bráhmanů spadali kněží, vědci, učitelé a administrativní úředníci (přibližně 6 % obyvatelstva). Druhou vrstvu tvořili kšatrijové, a spadali do ní vojenští pracovníci a jiné státní složky, ale také vládci. Třetí kasty tvořili vaišjové, kteří představovali řemeslníky, obchodníky a zemědělce. Tato kasta byla nepočtenější a tvořila ji více než polovina celkové populace Indie. Čtvrtá kasta, tzv. šúdrové, byla určena pro domorodé kmeny, a tito neplnoprávní lidé zastávali funkce služebníků či otroků vyšších kast. Zvláštní skupinou obyvatel Indie jsou Dalité neboli nedotknutelní. Lidé patřící do této skupiny se ocitají na úplném okraji společnosti, jsou značně diskriminováni a zastávají ty nejhorší fyzicky i psychicky náročné práce. Ačkoliv se indická vláda snaží zapojit Dality do společenského a ekonomického života, například pomocí vyhrazených míst ve školách či zaměstnáních, i nadále přetrvává jejich diskriminace a odpor vyšších vrstev (Kudláček, 2009).

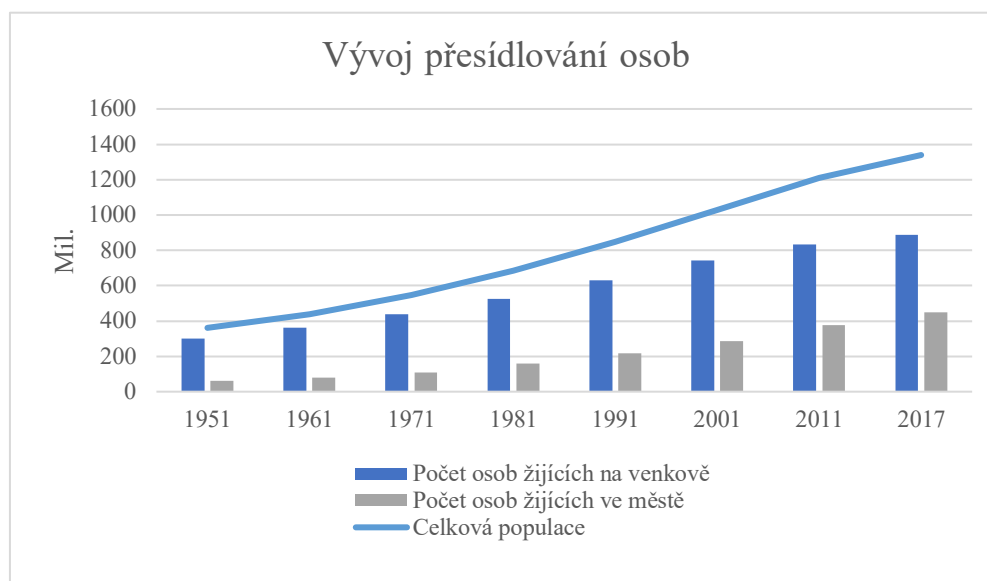
Na tento problém navazuje značná ngramotnost obyvatelstva nižších společenských vrstev a s tím spojená chudoba. UNICEF³⁰ (2019) uvádí, že nyní má pouze 28 % populace přístup k pitné kohoutkové vodě a pouze 40 % populace přístup k základní sanitaci. Značný podíl na těchto sociálních problémech Indie má také velmi vysoká a stále rostoucí populace, která vytváří potřebu reformování zaměstnávání osob. Dle Světové banky (2019c) lze u růstu indické populace zaznamenat klesající trend, avšak v roce 2017 stále rostla tempem 1,1 % ročně. Díky převážně mladé populaci zde nastává problém s vytvářením nových pracovních míst pro budoucí ekonomicky aktivní obyvatelstvo, přičemž situace je dále komplikována také zvyšujícími se mzdovými náklady.

Podle Fojtíkové a Vahalíka (2017) problém nastává také v oblasti přechodu pracovníků ze sektoru zemědělství do sektoru služeb či průmyslového sektoru. Tyto sektory nejsou schopny absorbovat množství přicházejících pracovníků z venkovských oblastí a tito venkovští lidé naopak nemohou firmám nabídnout potřebnou kvalifikaci pro výkon práce mimo zemědělství. Níže uvedený graf č. 3.6 znázorňuje vývoj přesídlování osob z venkova do měst v období let 1951 až 2017.

---

³⁰ United Nations International Children's Emergency Fund, česky Dětský fond Organizace spojených národů

Graf 3.6 Vývoj přesídlování osob v období let 1951-2017

Zdroj: Ministry of Statistics and Programme Implementation³¹ (2017a), Světová banka (2019c), vlastní zpracování

V roce 1951 žilo v Indii 298 milionů obyvatel na venkově, zatímco městskou populaci tvořilo pouze 62 milionů osob, což je téměř pětikrát méně. Bylo to dáno způsobem žití v Indii, kde v tu dobu převládal zemědělský sektor a chudoba. Postupem času se ekonomika začala ubírat směrem k dnes dominantnímu sektoru služeb, a lidé se pomalu začali přemisťovat do městských oblastí, aby získali lepší práci, vzdělání a vymanili se tak z chudoby. Podíl venkovské populace se tak každým rokem snižoval. V roce 2017 žilo na venkově 889 milionů osob, což je již pouze dvakrát více než počet osob žijících v městských oblastech. Nicméně podíl osob žijících na venkově je stále velký a v důsledku nedostatečné kvalifikace jsou tak tyto lidé odkázáni na zemědělskou práci či na život ve slumech na okraji měst. Vybrané sociální problémy si blíže představíme v následujících kapitolách.

3.4.1 Populace

Populace Indie tvoří téměř jednu třetinu celkové populace v Asii a jednu šestinu světové populace. Za pouhých 40 let Indie zdvojnásobila svou populaci z 696 milionů obyvatel v roce 1980 na 1 339 milionů obyvatel v roce 2017. Nyní je Indie po Číně druhá nejlidnatější země světa. Vývoj indické populace znázorňuje níže uvedená tabulka č. 3.6. Jak již bylo zmíněno, populační růst Indie se v několika posledních letech zpomaluje a v roce 2017 činila 1,1 %. Nicméně populace zde roste stále rychleji, než je tomu tak v Číně. Očekává se, že Indie v budoucnu překoná čínskou populaci, a stane se tedy nejlidnatější zemí světa. Coale a Hoover

³¹ Ministerstvo pro statistiku a programovou implementaci (MoSPI)

(2015) uvádějí, že Indie patří mezi země, kde rozdíl v plodnosti mezi celou zemí a městem je nepatrný, nebo vůbec neexistuje. Z toho vyplývá, že urbanizace sama o sobě není vždy dostačujícím důvodem k redukci fertility.

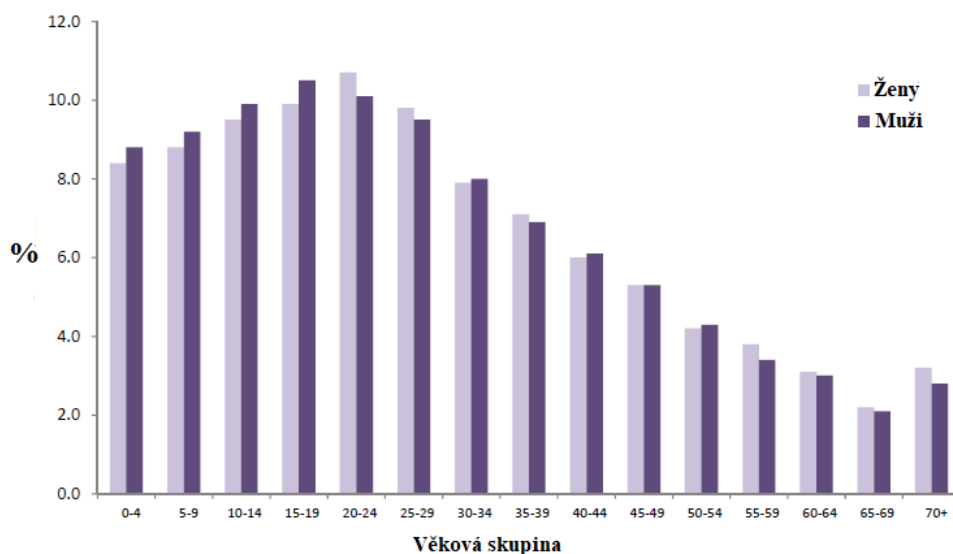
Tabulka 3.5 Charakteristika populace v Indii

Rok	Populace v milionech	Fertilita	Střední délka života	Podíl osob žijících na venkově (%)
2006	1 161	2,9	65,0	70,4
2007	1 179	2,8	65,4	70,1
2008	1 197	2,7	65,8	69,8
2009	1 214	2,7	66,2	69,4
2010	1 230	2,6	66,6	69,1
2011	1 247	2,5	67,0	68,7
2012	1 263	2,5	67,4	68,4
2013	1 278	2,4	67,7	68,0
2014	1 293	2,4	68,0	67,6
2015	1 309	2,4	68,3	67,2
2016	1 324	2,3	68,6	66,8
2017	1 339	N/A	N/A	66,4

Zdroj: Světová banka (2019c), vlastní zpracování

Obyvatelstvo Indie se dožívá poměrně krátkého věku, nicméně střední délka života se prodlužuje. V roce 2016 byla naděje na dožití 68,6 let, což je pod hranicí světového průměru, který byl v téže roce 72 let. Z výše uvedené tabulky č. 3.6 je patrný mírně klesající trend života na venkově. V roce 2006 žilo ve venkovských oblastech více než 70 % obyvatelstva, zatímco v roce 2017 hodnota klesla na 66,4 %. Lze zde tedy zaznamenat pokles o 4 p. b. Vysoké zalidnění venkovských oblastí úzce souvisí se zaměstnaností, neboť téměř 43 % pracujících osob je stále zaměstnána v zemědělství, díky nedostatečné kvalifikaci pro změnu zaměstnání. Indie je jednou ze zemí s nejmladší populací na světě. Níže uvedený graf č. 3.7 uvádí věkové kategorie a jednotlivé podíly těchto kategorií na indické populaci v roce 2015. Z grafu je zjevné, že více než 50 % indické populace je tvořeno dětmi a osobami do 30 let. Genderově lze indickou populaci označit za vyváženou.

Graf 3.7 Věkové rozložení populace

Zdroj: MoSPI (2017a)

Klesající trend lze pozorovat také v oblasti fertility. Každá indická žena ve svém životě porodí průměrně 2,3 dětí, což lze považovat za zdravý světový průměr. Tento pokles porodnosti zapříčinila populační politika Indie, která je indickou vládou prováděná již od 50 let. V roce 1960 činila míra fertility 5,9 dětí na jednu ženu, což přinutilo indickou vládu k razantnějším krokům. Zásadním mezníkem ve vývoji populační politiky byl rok 1975, kdy tehdejší premiérka Indira Gándhiová vyhlásila mužskou sterilizační politiku. Nastal tak masivní sterilizační program spočívající v násilné sterilizaci mužů s více než dvěma dětmi. Tato sterilizační politika pokračovala také v 80. letech, kdy naopak došlo ke sterilizaci žen. Avšak tato politika již nebyla nucená, ale dobrovolná a za úplatek. Ženy tak za podstoupení sterilizace obdržely finanční kompenzaci. Po zavedení těchto opatření míra fertility razantně klesla, nicméně nynější indický parlament vyzval prezidenta Rám Náth Kóvindu k přijetí zákona zakazujícího indickým párům početí více než dvou dětí. Narození třetího dítěte by pro rodiče znamenalo odeprání vládních dávek a hlasovacích práv. Narození čtvrtého dítěte by již znamenalo odnětí svobody obou rodičů (Abbamonte, 2018). Zákon je stále ještě v jednání, nicméně některé země Indie již ukládají pokuty rodinám, které mají více než 2 děti, až do výše 1000 rupií, což představuje více než trojnásobek měsíčního příjmu průměrné venkovské rodiny. Mimo pokutu, je zde také pravděpodobnost vyloučení třetího dítěte z možnosti pracovat pro vládu a celkové neposkytnutí stejných služeb a možností jako prvním dvěma dětem (Kudláček, 2013).

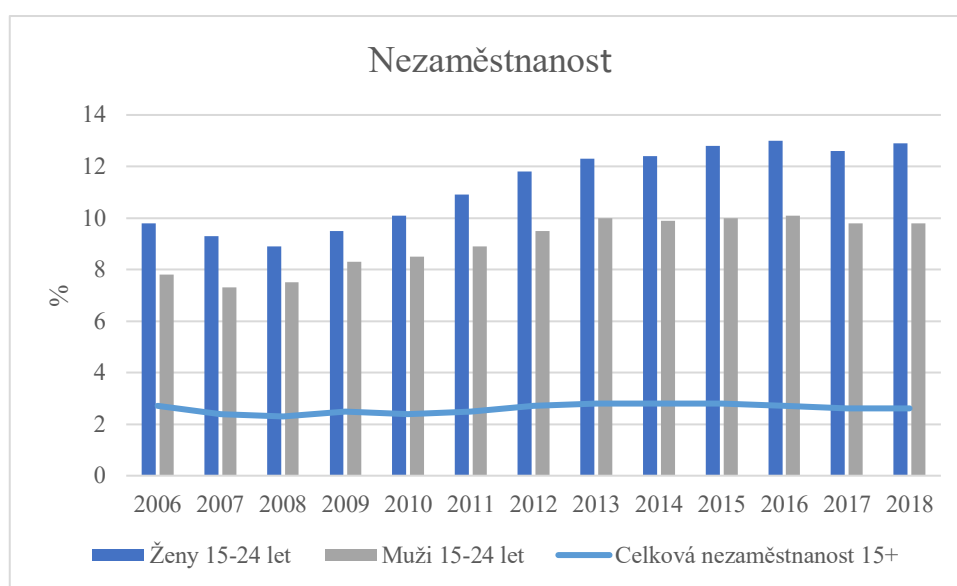
I přes skutečnost, že venkovské rodiny stále počínají více než dvě děti, a to především z náboženských důvodů, tradic či jen jistoty, že se o vás ve stáří někdo postará, lidé postupně

přicházejí na to, že příčinou chudoby v jejich zemi, je právě vysoká populace. Podle Kudláčka (2013) indická společnost pomalu bohatne, v zemi roste gramotnost a lidé si začínají uvědomovat, že právě nadměrný růst obyvatel má negativní vliv na jejich ekonomickou prosperitu a pohodlí a že více dětí ve venkovské rodině může představovat existenční problémy rodiny.

3.4.2 Trh práce

Indické ekonomice se dlouhodobě daří udržovat poměrně nízkou a stabilní míru nezaměstnanosti. V roce 2018 činila celková míra nezaměstnanosti 2,6 %. Jak již bylo řečeno, problém nastává u zaměstnanosti mladé populace, a to v důsledku stále rostoucí populace. Z níže uvedeného grafu č. 3.8 je patrné, že míra nezaměstnanosti mladých osob má rostoucí trend ve vývoji a v roce 2018 činil 12,9 % u žen a 9,8 % u mužů, což je oproti roku 2008 desetiletý nárůst o 4 p. b., respektive o 2,3 p. b. u mužů.

Graf 3.8 Míra nezaměstnanosti

Zdroj: Mezinárodní organizace práce³² (2018), vlastní zpracování

Problémem indického trhu práce je především stále vysoká zaměstnanost osob v sektoru zemědělství, především pak žen. Indie je na zemědělské produkci životně závislá, neboť zajišťuje obživu pro stále se zvyšující počet obyvatel. Obživa venkovských rodin je založena převážně na tom, co si sami vypěstují. V důsledku nerovnoměrného přístupu ke vzdělání zde však dochází ke značné diferencí v zaměstnanosti žen a mužů. Podle Světové banky (2019c) bylo v zemědělském sektoru v roce 2018 zaměstnáno 55,4 % žen, a pouze 37,2 % mužů. Je zde

³² International Labour Organization (ILO)

tedy patrný rozdíl o více než 18 p. b., což lze považovat za náznak nerovného postavení žen a mužů na trhu práce.

Významným problémem indického trhu práce je také vysoká progresivní daň z příjmu, v důsledku, které převážná většina ekonomicky aktivního obyvatelstva pracuje načerno, aby se tak vyhnuli pracovním a daňovým zákonům. Indická vláda však není příliš nakloněna reformě v této oblasti. Níže uvedená tabulka č. 3.6 znázorňuje výši daně z příjmu fyzických osob v Indii v roce 2019.

Tabulka 3.6 Daň z příjmu fyzických osob

Osoby do 60 let		Osoby ve věku 60-80 let		Osoby nad 80 let	
Zdanitelný příjem (v tis.)	Sazba daně	Zdanitelný příjem (v tis.)	Sazba daně	Zdanitelný příjem (v tis.)	Sazba daně
Pod 250 INR	0 %	Pod 300 INR	0 %	Pod 500 INR	0 %
250 - 500 INR	5 %	300 - 500 INR	5 %	500 - 1 000 INR	20 %
500 - 1 000 INR	20 %	500 - 1 000 INR	20 %	Nad 1 000 INR	30 %
Nad 1 000 INR	30 %	Nad 1 000 INR	30 %		

Zdroj: Income Tax Department of Government of India (2018), vlastní zpracování

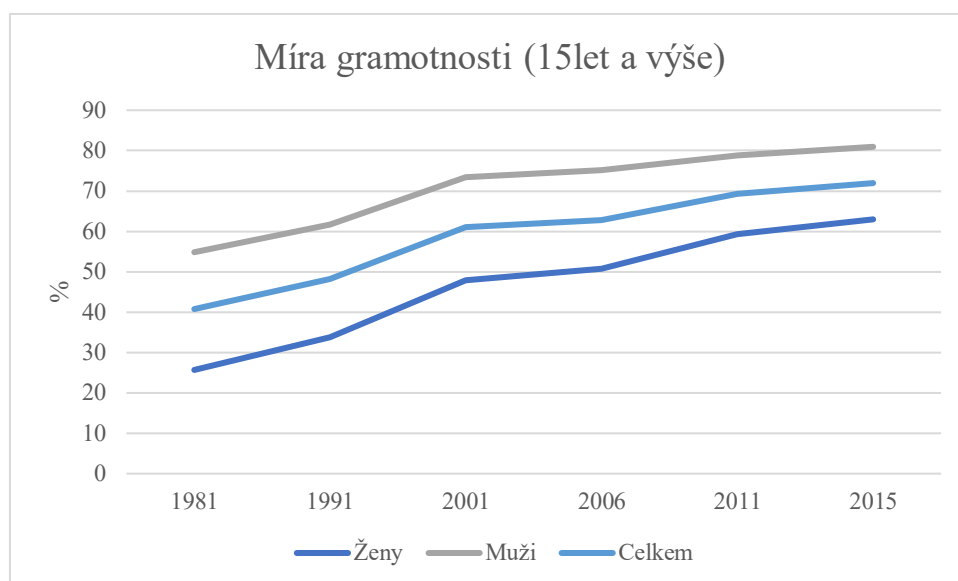
Výše daně z příjmu fyzických osob je závislá na věku jednotlivých osob. Výše sazeb zůstává u všech věkových kategoriích stejná, avšak v případě osvobození od placení této daně se částky příjmu liší u všech věkových kategorií. Z tabulky č. 3.6 vyplývá, že osoby do 60 let jsou od daně osvobozeny, jestliže jejich příjem nepřesahuje 250 000 INR. U osob ve věku 60 až 80 let je tato hranice nastavena na 300 000 INR a u osob starších 80 let na 500 000 INR.

3.4.3 Vzdělanost

Vzdělání je jedním z nejsilnějších nástrojů v boji s chudobou a je klíčové pro zvýšení konkurenceschopnosti země v globální ekonomice. Kvalita a přístup ke vzdělání je prioritou indické vlády již od získání samostatnosti. Indie disponuje mnoha kvalitními školami a nachází se zde také mnoho vzdělaných osob a odborníků, avšak v důsledku nerovnoměrného přístupu ke vzdělání, kdy osoby žijící na venkově mnohdy nemají přístup ke vzdělání, se Indie stále potýká s vysokou negramotností. Níže uvedený graf č. 3.9 uvádí vývoj míry gramotnosti osob starších 15 let včetně. Z grafu je patrná dlouhodobě se zvyšující míra gramotnosti, přičemž lze zaznamenat vyšší míru gramotnosti mužů, než žen. Konvergence křivek grafu naznačuje, že tato nerovnost se dlouhodobě snižuje. V roce 1981 byla gramotnost mužů 54,84 % a gramotnost žen pouze 25,68 %, je zde tedy rozdíl o více než 29 p. b., zatímco v roce 2015 činila gramotnost

mužů 80,94 % a gramotnost žen 62,98 %, zaznamenáváme zde rozdíl již pouze o necelých 18 p. b.

Graf 3.9 Vývoj míry gramotnosti v období let 1981 až 2015

Zdroj: UNESCO Institute for Statistics (2019), The Statistics Portal (2019), vlastní zpracování

Níže uvedená tabulka č. 3.7 znázorňuje hrubý podíl zápisu žáků na jednotlivé stupně vzdělání, v období let 2010 až 2017. Z tabulky je patrné zvyšování dostupnosti škol, a to ve všech jeho stupních. Díky ekonomickému rozvoji země a potřebě přizpůsobit kvalifikaci osob pro zaměstnávání v sektoru průmyslu a služeb, je značné zlepšení dostupnosti vzdělávání především u středoškolského a vysokoškolského studia.

Tabulka 3.7 Hrubý podíl zápisu studentů dle stupně vzdělání

Stupeň vzdělání	Hrubý podíl zápisu (%)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Předškolní vzdělání	7,2	7,7	7,9	9,6	11,7	12,3	12,9	13,6
Základní vzdělání	109,2	108,4	109,8	110,6	107,9	108,5	114,5	-
Středoškolské vzdělání	63,3	66,4	69,2	68,9	74,3	74,0	75,2	-
Vysokoškolské vzdělání	17,9	22,9	24,4	23,9	25,5	26,9	26,9	27,5

Zdroj: UNESCO Institute for Statistics (2019), vlastní zpracování

Ačkoliv se životní podmínky Indů dlouhodobě zvyšují, jsou zde patrné vysoké rozdíly napříč jednotlivými státy federace. Jedná se především o výši příjmů, gramotnost a vzdělání, či postavení a práva žen ve společnosti. Značné rozdíly lze najít také v oblasti populace, kdy indická politika dvou dětí není striktně dodržována všemi obyvateli.

4 Zhodnocení plnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii na základě vybraných ukazatelů

Ačkoliv MDGs byly ukončeny v roce 2015, stále ještě představují aktuální problematiku, neboť v důsledku chybějících či velmi zpožděných dat se Rozvojové cíle tisíciletí stále ještě vyhodnocují. Příkladem je Indie, kde některé cíle jsou označeny za splněné či nesplněné, ačkoliv nejsou dostupná data pro všechny indikátory pro rok ukončení MDGs, tedy pro rok 2015. Je tedy nutné dále sledovat a vyhodnocovat naplnění MDGs, aby bylo možné objektivně navázat na tuto rozvojovou agendu Cíli udržitelného rozvoje.

4.1 Metodika měření MDGs v Indii

Jak již bylo řečeno v kapitole 2.5.1, Rozvojové cíle tisíciletí jsou po revizi v roce 2008 tvořeny 8 cíli a 21 podcílů, jejichž naplnění je sledováno pomocí 60 indikátorů, které jsou relevantně rozděleny k jednotlivým podcílům. Indie však tento nový rámec MDGs nepřijala, a dále se řídila původním rámcem z roku 2003. Jednotlivé cíle jsou na sebe navázány, a v mnoha případech je splnění jednoho cíle podmíněno splněním cíle jiného. V případě Indie se cíle v mnohém liší a jsou přizpůsobeny tamějším životním podmínkám a potřebám. Indické MDGs jsou tak tvořeny 8 cíli, 12 podcílů a 35 indikátory (oficiálně 33 indikátorů + 2 podindikátory). Z cíle 8, tedy vytvořit globální partnerství pro všechny, bylo odstraněno 6 podcílů, které Indie považovala za nerelevantní pro své území. Přizpůsobeny byly také některé indikátory. Indické MDGs lze tedy charakterizovat takto:

1. *Vymýtit extrémní chudobu a hlad*

Cíl A: Do roku 2015 snížit počet extrémně chudých, jejichž příjem je nižší než 1 USD na den na polovinu, oproti roku 1990.

Indikátor 1: Podíl obyvatel žijících s méně než 1 USD (PPP) na den

(Alternativní indikátor: Podíl obyvatel žijících pod národní hranicí chudoby)

Indikátor 2: Intensita chudoby

Indikátor 3: Podíl nejchudší populace na národní spotřebě

Cíl B: Do roku 2015 snížit počet osob trpících hladem na polovinu, oproti roku 1990.

Indikátor 4: Podíl podvyživených dětí pod hranicí tří let

2. *Zpřístupnit základní vzdělání všem*

Cíl A: Zajistit, aby do roku 2015 všechny děti, bez rozdílu dívky i chlapci, byli schopni dokončit základní vzdělání.

Indikátor 5: Čistý podíl zápisu dětí do základní školy

Indikátor 6: Podíl žáků vstupujících do 1. ročníku, kteří úspěšně dokončí 5. ročník základní školy

Indikátor 7: Gramotnost osob ve věku 15-24 let

3. *Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen*

Cíl A: Eliminovat genderové rozdíly v přístupu k základnímu a střednímu vzdělání do roku 2005, přičemž do roku 2015 by mělo být téhož dosaženo na veškerých úrovních vzdělání.

Indikátor 8: Poměr dívek a chlapců na základním, středním a vysokoškolském vzdělání

Indikátor 9: Poměr míry gramotnosti žen na míře gramotnosti mužů, ve věku 15-24 let

Indikátor 10: Podíl žen majících placené zaměstnání mimo zemědělský sektor

Indikátor 11: Zastoupení žen v národních parlamentech

4. *Snížit dětskou úmrtnost*

Cíl A: Do roku 2015 snížit míru úmrtnosti dětí mladších pěti let o dvě třetiny, oproti roku 1990.

Indikátor 12: Míra úmrtnosti dětí mladších pěti let

Indikátor 13: Míra úmrtnosti kojenců

Indikátor 14: Podíl dětí ve věku jednoho roku očkovaných proti spalničkám

5. *Zlepšit zdraví matek*

Cíl A: Do roku 2015 snížit míru úmrtnosti matek o tři čtvrtiny, oproti roku 1990.

Indikátor 15: Míra úmrtnosti matek

Indikátor 16: Podíl porodů za přítomnosti zdravotníka

6. *Bojovat proti HIV/AIDS, s malárií a jinými nemocemi*

Cíl A: Do roku 2015 zastavit šíření HIV/AIDS a začít se zvrácením jeho šíření.

Indikátor 17: Výskyt HIV u těhotných žen ve věku 15-24 let

Indikátor 18: Míra používání kondomů (procento použití kondomů na celkovém použití antikoncepce u vdанých žen ve věku 15-49 let)

Indikátor 18A: Použití kondomu při posledním vysoce rizikovém sexu (míra používání kondomů mezi nepravidelnými sexuálními partnery ve věku 15-24 let)

Indikátor 18B: Procento populace ve věku 15-24 let s komplexní znalostí o HIV/AIDS

Cíl B: Do roku 2015 zastavit šíření malárie a dalších vážných nemocí spolu se snížením jejich výskytu.

Indikátor 19: Rozšíření a míra úmrtnosti na následky malárie

Indikátor 20: Podíl populace v oblastech ohrožených malárií, využívající prevenci a léčebná opatření proti malárii

Indikátor 21: Rozšíření a míra úmrtnosti na následky tuberkulózy

Indikátor 22: Podíl případů tuberkulózy zaznamenaných a vyléčených v rámci DOTS³³

7. *Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí*

Cíl A: Začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů a zvrátit trend v úbytku přírodních zdrojů.

Indikátor 23: Zalesnění

Indikátor 24: Poměr chráněného území pro zachování biologické diversity k celkové ploše území

Indikátor 25: Využití energie na jednotku HDP

Indikátor 26: Emise oxidu uhličitého na osobu a ztenčování ozonové vrstvy v důsledku spotřeby chlorfluoruhlovdíků (ODP³⁴ tun)

Indikátor 27: Podíl domácností používající tuhá paliva

Cíl B: Do roku 2015 snížit na polovinu podíl osob bez udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní sanitaci.

Indikátor 28: Podíl populace s udržitelným přístupem ke kvalitním vodním zdrojům, ve městě i na venkově

Indikátor 29: Podíl populace s přístupem k sanitaci, ve městě i na venkově

Cíl C: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek nejméně 100 milionů osob žijících ve slumech.

Indikátor 30: Populace žijící ve slumech, jako procento městské populace

8. *Vytvořit globální partnerství pro rozvoj*

Cíl A: Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit všem přínosy nových technologií, především informačních a komunikačních.

Indikátor 31: Telefonní linky a počet mobilních uživatelů na 100 občanů

---

³³ Directly Observed Treatment, Short-course neboli DOTS je strategie Světové zdravotní organizace pro kontrolu a boj s tuberkulózou. Strategie je založena na pěti zásadách – závazek vlády k trvalým kontrolním činnostem, detekce případů pomocí mikroskopie u symptomatických pacientů, standardizovaný léčebný režim v délce 6-8 měsíců, pravidelné zásobování všech léků pro léčbu tuberkulózy a standardizovaný systém záznamu a hlášení, který umožní komplexní hodnocení výsledků léčby.

³⁴ Ozone depletion potential

Indikátor 32: Počet uživatelů internetu na 100 občanů

Indikátor 33: Počet osobních počítačů na 100 občanů

Odpovědnost za statistické sledování Rozvojových cílů tisíciletí byla přidělena Ministerstvu pro statistiku a programovou implementaci. Sledování bylo prováděno pomocí dat dostupných na vnitrostátní úrovni, generovanými příslušnými ministerstvy. Monitorování bylo prováděno jak na úrovni národní, tedy plošně v rámci celé Indie, tak také na úrovni jednotlivých států a svazových teritorií. Indie se však při monitorování cílů potýkala s mnoha problémy. Nedostupnost statistických údajů na úrovni regionů jednotlivých států neumožnilo hlubší analýzu plnění cílů a přehled o disparitách uvnitř jednotlivých států a teritorií. Dalším z problémů byla také nedostatečná aktualizace dat, kdy data nebyla každým rokem aktualizována a mnohdy byla zveřejněna s mnoholetým odstupem, či vůbec. Obdobná situace byla zaznamenána také u národních veřejných průzkumech.

4.2 Celkové zhodnocení MDGs v Indii

Ačkoliv se Indie celých 15 let snažila Rozvojové cíle tisíciletí co nejlépe naplnit, víceméně se jí to nepodařilo a úspěšnost při plnění byla méně než poloviční. Z osmi cílů se podařilo zcela naplnit pouze tři, a z celkových 12 podcílů pouze pět z nich. Indie v období let 2000 až 2015 zavedla mnoho akčních plánů, programů a iniciativ na podporu plnění jednotlivých cílů, avšak v mnoha směrech neměly výrazný dopad na zvýšení kvality života v zemi. Za 15 let platnosti MDGs se Indii podařilo dosáhnout výrazného pokroku ve snížení podílu extrémně chudých osob, v eliminaci genderových rozdílů, v boji proti HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi, podařilo se zajistit lepší přístup k nezávadné pitné vodě a v neposlední řadě také přístup širší veřejnosti k informačním a komunikačním technologiím.

Naopak se nepodařilo výrazně zredukovat počet osob trpících hladem, nebylo zcela zpřístupněno základní vzdělání všem osobám, nepodařilo se výrazně snížit dětskou úmrtnost ani zlepšit zdraví matek a v neposlední řadě se nepodařilo ani zvrátit trend v úbytku přírodních zdrojů a zvýšit dostupnost základní sanitace. V rámci evaluace Rozvojových cílů tisíciletí nebyl v případě 7. cíle hodnocen podcíl C, tedy dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek nejméně 100 milionů osob žijících ve slumech, neboť statistická data nepodléhají jednotné definici slumů, protože každá instituce sčítající počet osob žijících ve slumech má svou vlastní odlišnou definici, která se radikálně liší. Přehled o splnění či nesplnění jednotlivých cílů lze najít v příloze č. 2.

První Rozvojový cíl tisíciletí, tedy vymýcení extrémní chudoby a hladu se podařilo naplnit pouze z jedné poloviny. První část tohoto cíle, tedy do roku 2015 snížit počet extrémně chudých, jejichž příjem je nižší než 1 USD na den na polovinu oproti roku 1990, byl splněn, a to již před rokem 2015. I přes nedostupnost aktuálních dat pro hodnocení této části cíle lze říci, že Indie udělala značný pokrok. Poslední dostupná data byla zveřejněna pro rok 2011, kdy podíl populace žijící pod národní hranicí chudoby činil 21,9 %, zatímco v roce 1990 47,8 %. Cílová hodnota pro rok 2015 byla stanovena na 23,9 %. Uspokojivých výsledků bylo dosaženo také u intensity chudoby, která v roce 2011 činila 5,05 na venkově a 2,7 ve městech, a u podílu nejchudších obyvatel na celkové národní spotřebě, kde Indie vykazuje hodnoty 9,1 na venkově a 7,1 ve městech. Pro tyto indikátory nebyla cílová hodnota stanovena. Zdaleka ne tak úspěšných výsledků dosáhla Indie v druhé části prvního cíle, tedy do roku 2015 snížit počet osob trpících hladem na polovinu, oproti roku 1990. Tento cíl nebyl naplněn, neboť Indie uvádí, že v roce 2015 činil podíl podvyživených dětí pod hranicí tří let 33,7 %, zatímco cílová hodnota pro rok 2015 byla stanovena na 26 %. V roce 1990 tato hodnota činila 52 %, tudíž lze zde pozorovat značné, avšak nedostačující zlepšení.

Druhý Rozvojový cíl tisíciletí, tedy zpřístupnit všem základní vzdělání, se Indii nepodařilo naplnit. Čistý podíl zápisu dětí do základní školy činil v roce 2015 87,30 %, zatímco cílová hodnota pro rok 2015 byla stanovena na 100 %. Nepodařilo se dosáhnout ani 100% podílu žáků vstupujících do 1. ročníku základní školy, kteří úspěšně dokončí 5. ročník. V roce 2015 byla hodnota tohoto indikátoru pouze 84,21 %. Indikátor míry gramotnosti osob ve věku 15-24 let nelze objektivně hodnotit, neboť zde nejsou dostupná aktuální data. Indie vykazuje pro rok 2011 86,1 % gramotných osob v příslušné věkové skupině, zatímco cíl pro rok 2015 byl stanoven na 100 %. Avšak tato hodnota v roce 1990 činila 61 %, tudíž lze polemizovat nad tím, zda se tento cíl opravdu nepodařilo naplnit, neboť zde Indie vykazuje poměrně výrazné zlepšení oproti roku 1990.

Ačkoliv u třetího MDG, tedy u rovnosti pohlaví a posílení postavení žen ve společnosti, nebyly naplněny hodnoty do roku 2015 u všech indikátorů, cíl byl celkově označen za splněný. Index genderové parity nabyt u základního a středního vzdělání hodnoty vyšší než 1, což značí nediskriminaci žen ve vzdělávacím procesu. V rámci vysokoškolského studia však stále převládají muži. V roce 2015 byla hodnota indexu pro terciální vzdělání 0,92, zatímco v roce 1991 0,54. Lze zde tedy pozorovat rostoucí trend v zápisu žen na vysoké školy, avšak rovnosti pohlaví zde ještě nebylo dosaženo. Obdobný trend vykazuje také hodnota u poměru míry gramotnosti žen na míře gramotnosti mužů ve věku 15-24 let, která v Indii v roce 2011 činila

0,91. I zde je prostor na úvahy, zda by aktuálnější data nepotvrdila výraznější zlepšení. Poslední dva indikátory tohoto třetího cíle nebyly ani zdaleka naplněny a nelze zde ani pozorovat výraznější zlepšení. Podíl žen s placeným zaměstnáním mimo zemědělský sektor byl v Indii pro rok 2011 pouhých 19,3 %, zatímco v roce 1990 to bylo 12,7 %. Cílová hodnota pro rok 2015, která byla stanovena na 50 % se tedy zdá ještě dlouho nenaplnitelná. Obdobná situace je také v zastoupení žen v národním parlamentu, kde v posledních volbách v roce 2017 bylo ženami obsazeno pouze 11,98 % křesel.

Záměrem čtvrtého cíle bylo do roku 2015 zredukovat o dvě třetiny míru úmrtnosti dětí mladších pěti let, oproti roku 1990, což se však nepodařilo splnit. Nicméně v této oblasti má Indie dobré předpoklady k dosažení cíle v několika málo následujících letech. Míra úmrtnosti dětí mladších pěti let v roce 2015 činila 43 dětí na 1000 živě narozených, cíl pro rok 2015 byl stanoven na 42 dětí. Ovšem oproti roku 1990, kdy hodnota činila 126 dětí, lze zaznamenat velice významný pokrok. Obdobně je na tom také míra úmrtnosti kojenců, která v roce 2015 činila 37 dětí na 1000 živě narozených. Zde byla cílová hodnota stanovena na 27 dětí. Úspěch lze zaznamenat také u očkování proti spalničkám, kdy počet dětí ve věku jednoho roku, které jsou očkovány proti spalničkám, se oproti roku 1990 téměř zdvojnásobil. V roce 2015 bylo očkováno 81,1 % dětí tohoto věku. Cílem však bylo naočkovat všechny děti do prvního roku života.

Splněn nebyl ani cíl pátý, jehož úkolem bylo do roku 2015 snížit míru úmrtnosti matek o tři čtvrtiny, oproti roku 1990, nicméně zde Indie od roku 1990 vykazuje obrovský pokrok. Míra úmrtnosti matek se snížila na 167 matek na živě narozené v roce 2013 z 437 matek v roce 1990. Cíl pro rok 2015 byl stanoven na 109 matek. Zvýšil se také podíl porodů za asistence zdravotníka, přičemž v roce 2015 byl zdravotník přítomen u 81,4 % porodů, zatímco v roce 1990 pouze u 33 %. Cílem však bylo zajistit zdravotní pomoc u všech porodů.

Naopak kde se Indii opravdu dařilo, byl cíl číslo šest, jehož snahou bylo zvrátit trend v šíření HIV/AIDS, malárie a dalších nemocí. Podařilo se snížit míru úmrtnosti v důsledku onemocnění HIV/AIDS, snížil se také počet nově nakažených osob či výskyt HIV u těhotných žen ve věku 15-24 let. Ten v roce 2015 činil 0,25 %, zatímco o deset let dříve, tedy v roce 2005 tato hodnota dosahovala 0,89 %. Ke změně však téměř nedošlo v míře používání kondomů, kdy jej v roce 2015 používalo pouhých 5,6 % vzdaných žen ve věku 15-49 let. Významným problémem je nedostatečná znalost populace o HIV/AIDS, neboť v roce 2015 pouhých 26,5 % mladých osob ve věku 15-24 let mělo komplexní znalost o této nemoci. Podstatně lepších výsledků bylo dosaženo u malárie, kde se počet případů snížil na 1 090 724 v roce 2016,

zatímco v roce 2000 byla hodnota téměř dvojnásobná, zaznamenáno bylo 2 031 790 případů nakažení. Mimo HIV/AIDS a malárie se India potýká s vysokým onemocněním tuberkulózy, kdy dle odhadů se v roce 2015 v Indii nacházela více než čtvrtina celosvětových případů. Zatímco v Indii se odhaduje 2,8 milionů případů, celosvětově se jedná o 10,4 milionů. I přes stále vysoké hodnoty se však Indii postupně daří tento trend zvrátit. Podařilo se například o více než polovinu snížit úmrtnost v důsledku nakažení tuberkulózou, kdy v roce 2014 bylo zaznamenáno již pouze 17 úmrtí na 100 000 obyvatel, zatímco v roce 1990 byla tato hodnota 38.

Naopak velký neúspěch v plnění Rozvojových cílů tisíciletí lze zaznamenat u cíle číslo sedm, tedy zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí. Zde byl splněn pouze jeden podcíl, a to jen jeho půlka, kdy se podařilo zvýšit podíl populace s udržitelným přístupem ke kvalitní, nezávadné pitné vodě. V roce 2015 tak mělo 89,9 % domácností zajištěn přístup k pitné vodě. Totéž se však nepodařilo v přístupu k základní sanitaci, kdy v roce 2015 mělo pouhých 48,4 % domácností přístupné základní sanitační zařízení. Značným problémem v Indii je také nízké zalesnění, kdy v roce 2015 bylo zalesněno pouze 701 673 km², což představuje 21,34 % z celkové rozlohy. V některých státech se lze setkat s rapidním úbytkem lesní plochy. Za další problémovou oblast lze označit využívání energií v domácnostech i v průmyslu. V posledních letech lze zaznamenat významné zvýšení spotřeby energie na osobu, která v roce 2015 činila 22 042 MJ³⁵, zatímco v roce 2006 pouze 14 612 MJ. Mimo jiné se v indických domácnostech stále ve velkém množství používají tuhá paliva, přičemž lze pozorovat značný rozdíl mezi venkovskými a městskými oblastmi, kdy v roce 2011 používalo tuhá paliva při vaření 86,5 % venkovských domácností, zatímco pouze 26, % městských. Problémem se stávají také emise CO₂³⁶, přičemž v roce 2016 hodnota emisí CO₂ na osobu činila 1,56 milionů tun, zatímco v roce 1990 pouhých 0,69 milionů tun.

Poslední cíl, tedy vytvoření globálního partnerství pro rozvoj, jehož posláním bylo zpřístupnit nové technologie široké veřejnosti, dosáhl velkého úspěchu. Tento cíl byl založen na zkoumání přístupu k telefonu a internetu. Indický telekomunikační sektor prošel v poslední dekádě kompletní transformací, v důsledku čehož dosahoval dominantního růstu. Počet telefonních zařízení na 100 obyvatel vzrostl z 9,08 v roce 2005 na 81,83 v roce 2015. Obdobný

---

³⁵ Měrná jednotka megajoule

³⁶ Oxid uhličitý

úspěch vykazuje Indie také v počtu uživatelů internetu, kdy v roce 2010 používalo internet 16,72 milionů osob, zatímco v roce 2017 hodnota stoupla na 431,21 milionů (MoSPI, 2017b).

Indie je tvořena 29 státy a 7 svazovými teritorii. Situace je však napříč těmito státy a svazovými teritorii odlišná, a naplnění jednotlivých MDGs zde nebylo rovnoměrné. Je tedy potřeba věnovat pozornost situaci v jednotlivých státech a svazových teritoriích v Indii a poukázat na nerovnosti mezi nimi. Touto problematikou se podrobněji zabývá následující kapitola 4.3.

4.3 Analýza vybraných ukazatelů

V rámci Rozvojových cílů tisíciletí v Indii bylo pro hlubší analýzu vybráno několik ukazatelů, které lze považovat za zásadní pro hodnocení výskytu a redukce chudoby, zlepšení kvality života obyvatel a celkově také k samotnému rozvoji této ekonomiky, neboť jak již bylo řečeno, samotný ekonomický růst není pro rozvoj dostačující. Pro lepší pochopení této problematiky budou ukazatele analyzovány na úrovni jednotlivých států Indie.

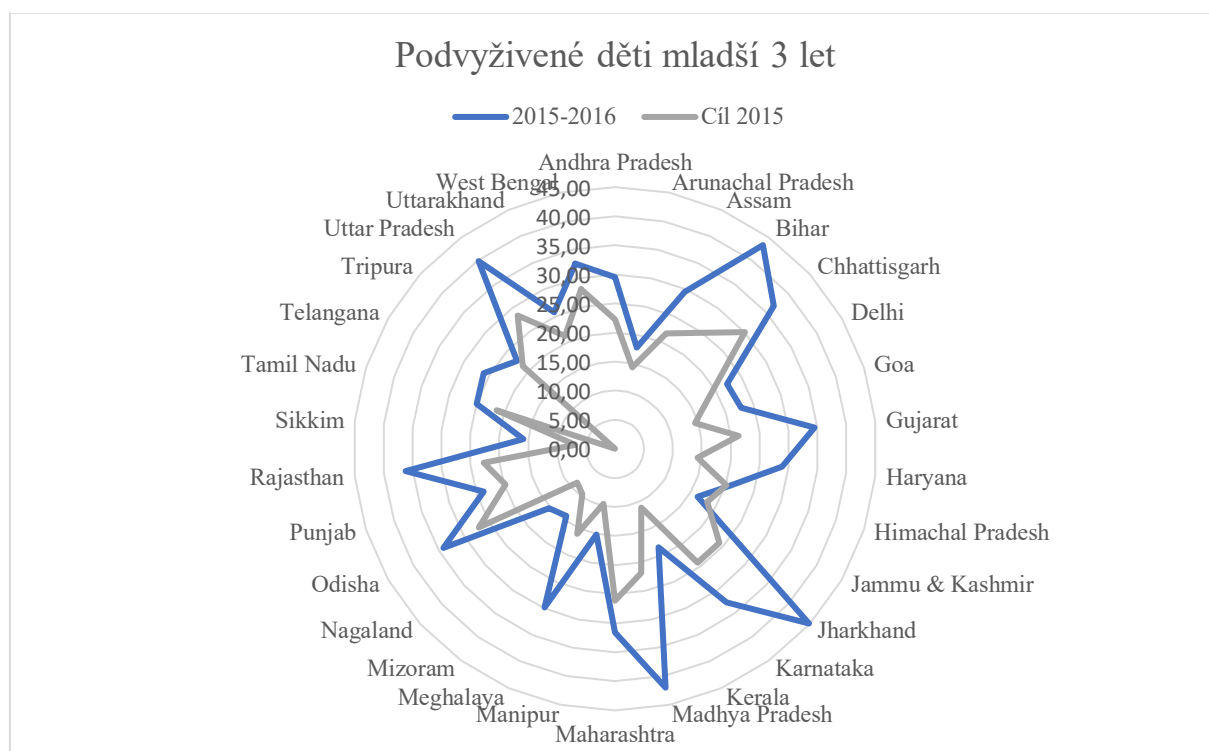
4.3.1 Materiální deprivace

Pojem deprivace obecně vyjadřuje pocit jedince, který není schopen dostatečně uspokojit své potřeby. Odvíjí se od výše příjmů, které má jedinec k dispozici, a dle něj se také rozhoduje o své spotřebě. Díky příjmové nerovnosti lze však charakterizovat území, kde si lidé z finančních důvodů nemohou dovolit zajistit ani základní lidské potřeby. Materiální deprivaci se zabývá hned několik Rozvojových cílů tisíciletí.

V rámci prvního MDG a jeho druhého podcíle, který se zabývá snížením počtu osob trpících hladem na polovinu oproti roku 1990, je sledován výskyt podvyživených dětí mladších tří let. Podle neziskové organizace Člověk v tísni (2014), každým rokem zemrou tři miliony dětí v prvních 1000 dnech jejich života na následky podvýživy. Mnoho dalších se pak celý život potýká s fyzickým i psychickým narušením vývoje, což dále vede k vyššímu riziku onemocnění, zhoršeným výsledkům ve škole a s tím spojenými nízkými výdělky v budoucím zaměstnání. Sledování tohoto ukazatele je tedy opravdu žádoucí. Za osobu podvyživenou lze obecně považovat osobu, které se dlouhodobě nedostává dostatečný přísun potravy, či jeho potrava není dostatečně bohatá na živiny, které potřebuje ke svému životu. Níže uvedený graf č. 4.1 znázorňuje procentuální podíl podvyživených dětí mladších tří let v jednotlivých indických státech. Graf znázorňuje také stanovené cílové hodnoty pro rok 2015 za jednotlivé státy Indie v rámci MDGs.

Graf 4.1 Procentuální podíl podvyživených dětí mladších tří let

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

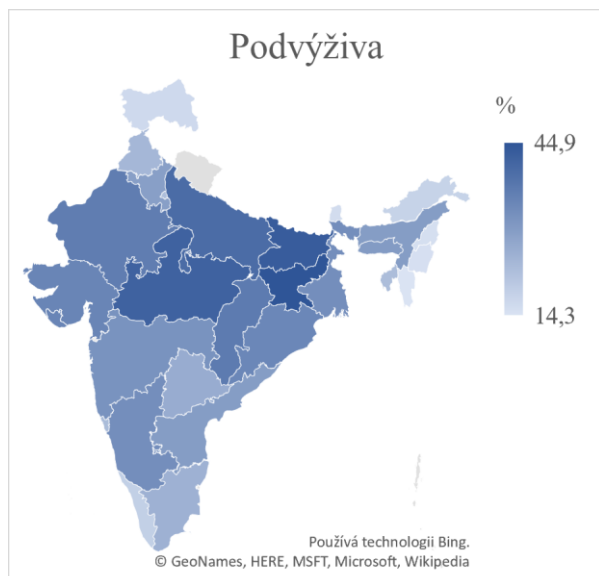
Z výše uvedeného grafu č. 4.1 je patrné, že pouze jedno území splnilo svůj závazek, a tím byl Jammu & Kashmir. Největší podíl podvyživených dětí mladších tří let vykazuje v roce 2015 Jharkhand (44,90 %). Ten je následován Biharem s hodnotou 43,30 % a Madhya Pradeshem se 42 %. Naopak nejnižší podíl podvyživených dětí mladších tří let lze zaznamenat v Mizoram, kde tato hodnota v roce 2015 činila pouze 14,30 %. Přesné hodnoty za všechny jednotlivé státy jsou zobrazeny v příloze č. 3.

Jak již bylo řečeno, špatná výživa dětí se projevuje také pomalejším růstem a vývojem. Na tuto problematiku se mimo jiné zaměřil průzkum indického Ministerstva zdravotnictví a péče o rodinu³⁷ (2017), který tento jev v roce 2015 sledoval. I zde patří mezi nejhůře umístěné země Bihar, kde v roce 2015 48 % dětí mladších pěti let rostlo pomaleji, než je průměrné pro jejich věk a pohlaví. Obdobně je na tom také Uttar Pradesh s 46 % či Jharkhand s 45 %. Naopak nejnižší míra zaostávání v růstu byla zaznamenána u států Kerala a Goa, kde hodnota v roce 2015 činila 20 %. Průměrná hodnota na úrovni celé Indie pak byla 38 %.

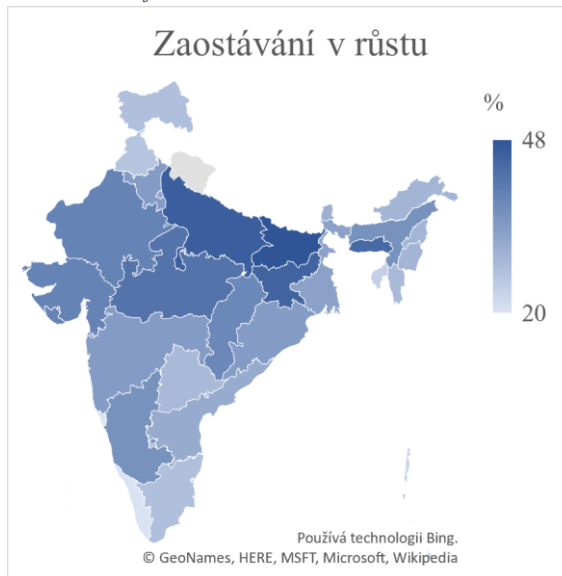
³⁷ Ministry of Health and Family Welfare (MoHFW). Průzkum probíhal ve všech 640 distriktech Indie. V rámci průzkumu bylo osloveno 628 900 domácností, přičemž osloveny byly děti, ženy ve věku 15-49 let a muži ve věku 15-54 let. Věková skupina se lišila dle jednotlivých indikátorů.

Z těchto výsledků je patrné, že největší problém s nedostatečnou výživou a s jejími následnými důsledky se potýkají především země v severní části Indie, zatímco jižní území nejsou touto problematikou natolik postižena. Viz graf č. 4.2 a graf č. 4.3.

Graf 4.2 Grafické znázornění podílu podvyživených dětí mladších tří let

Graf 4.3 Grafické znázornění podílu dětí mladších pěti let, které zaostávají ve svém růstu

Zdroj: MoSPI (2017b), MoHFW (2017), vlastní zpracování

Do oblasti strádání základních lidských potřeb lze zařadit také nedostatečný přístup k lékařské péči, především ve venkovských oblastech. Dostupná lékařská péče by měla být nedílnou součástí boje s chudobou, neboť pouze zdravé obyvatelstvo může být efektivně ekonomicky aktivní, vydělávající si na uspokojení svých potřeb. Touto problematikou se zabývá například rozvojový cíl č. 5, v rámci podcíle snížení míry úmrtnosti matek o tři čtvrtiny, oproti roku 1990. V kontextu tohoto podcíle byl mimo jiné sledován podíl porodů za přítomnosti kvalifikovaného zdravotního asistenta. Níže uvedená tabulka č. 4.1 uvádí čtyři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami. Hodnoty všech států/svazových teritorií jsou zobrazeny v příloze č. 4.

Tabulka 4.1 Státy/svazová teritoria s nejnižším a nejvyšším podílem asistence lékaře při porodu

2015-2016			
Nejnižší podíl asistence		Nejvyšší podíl asistence	
Nagaland	41,3 %	Puducherry	100,0 %
Arunachal Pradesh	53,8 %	Lakshadweep	100,0 %
Meghalaya	53,8 %	Kerala	100,0 %
Jharkhand	69,6 %	Tamil Nadu	99,3 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

Mezi jednotlivými státy a svazovými teritorii jsou patrné značné rozdíly a obdobně jako u předchozích dvou indikátorů, i zde lze říci, že horší hodnoty vykazuje sever a severovýchod Indie. Z celkových 36 států a svazových teritorií se 13 z nich nachází pod národní hodnotou, která v roce 2015 činila 81,4 %. Kritická je hodnota ve státě Nagaland, kde v roce 2015 rodilo téměř 60 % žen bez lékařské asistence. Zásadní jsou také difference mezi městskými a venkovskými oblastmi. Jedná se například o stát Meghalaya, kde v roce 2015 byla zajištěna lékařská asistence při porodu u 90,8 % žen žijících ve městě, zatímco na venkově se jednalo pouze o 48,1 %. Lze zde tedy pozorovat rozdíl o více než 42 p. b. Obdobně rozdílné hodnoty naměřené ve městě a na venkově vykazuje také Arunachal Pradesh či Nagaland.

Dalším problémem je také dostupnost nezávadné pitné vody či základní sanitace. Bez těchto dvou základních potřeb nemůže být zajištěna základní hygiena osob, s čímž je spojeno vyšší riziko onemocnění. Hrozí zde také onemocnění nákazou z kontaminované vody. Touto problematikou se zabývá sedmý MDG, a to v rámci svého druhého podcíle, jehož snahou bylo snížit na polovinu podíl osob bez udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a sanitaci, jak ve městě, tak na venkově. Níže uvedená tabulka č. 4.2 uvádí čtyři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami. Hodnoty všech států/svazových teritorií jsou dostupné v příloze č. 5.

Tabulka 4.2 Státy/svazová teritoria s nejlepší a nejhorší přístupností k pitné vodě

2015-2016			
Nejhorší přístupnost k pitné vodě		Nejlepší přístupnost k pitné vodě	
Manipur	41,6 %	Chandigarh	99,5 %
Meghalaya	67,9 %	Punjab	99,1 %
Andhra Pradesh	72,7 %	Bihar	98,2 %
Dadra & Nagar Haveli	77,5 %	Sikkim	97,3 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

I přes snahy o zajištění nezávadné pitné vody na celém území Indie se zde stále ještě nachází mnoho oblastí, kde jsou lidé nuceni docházet pro vodu do vzdálenějších míst, či jsou nuceni vodu upravovat a vylepšovat její kvalitu před samotným pitím. Příkladem je Manipur, kde pouhých 38 % domácností sídlících na venkově má zajištěn přístup k pitné vodě. V Indii však není pravidlem, že městské oblasti jsou vždy více zásobeny pitnou vodou než vesnice. V některých státech/svazových teritoriích je to právě naopak. Příkladem je například Tamil Nadu, Haryana či Lakshadweep. Tato situace není obvyklá, avšak v Indii může být způsobena vysokým počtem osob žijících ve slumech na okraji měst, kde je často přístup k pitné vodě omezen či zcela odepřen.

Situace je obzvlášť kritická, co se týče základní sanitace. Jak lze vidět v níže uvedené tabulce č. 4.3, na některých územích Indie je základní sanitace spíše výjimkou než běžným předpokladem k bydlení. Tabulka uvádí čtyři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami. Údaje za všechny státy/svazová teritoria jsou dostupné v příloze č. 6.

Tabulka 4.3 Státy/svazová teritoria s nejlepší a nejhorší přístupností k sanitaci

2015-2016			
Nejhorší přístupnost k sanitaci		Nejlepší přístupnost k sanitaci	
Jharkhand	24,4 %	Lakshadweep	99,4 %
Bihar	25,2 %	Kerala	98,1 %
Odisha	29,4 %	Sikkim	88,2 %
Chhattisgarh	32,7 %	Mizoram	83,5 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

V rámci tohoto ukazatele lze opět zaznamenat značné rozdíly mezi domácnostmi ve městě či na venkově. Například v Dadra & Nagar Haveli 58,2 % domácností žijících ve městě v roce 2015 disponovalo svým základním sanitačním zařízením, zatímco ve venkovských oblastech se jedná pouze o 11,7 %. Obdobně je na tom v rámci venkovských sídel také Jharkhand s 12,4 % či Madhya Pradesh s 19,4 %. Oproti přístupu k pitné vodě je zde dosahováno ještě více kritických hodnot, kdy pouze v 9 z 36 území Indie má více než 75 % domácností své toalety. S tímto problémem se plošně potýká celá Indie, nicméně nejkritičtější se situace zdá být opět na severu a severovýchodu země.

4.3.2 Vzdělání

Nedostupnost vzdělání lze jednoznačně označit za jednu z příčin chudoby. Mnoho rozvojových organizací upozorňuje, že vzdělanost je zásadní předpoklad k sociálně ekonomickému a udržitelnému rozvoji v chudých zemích. Cíl č.2 je zaměřen na zpřístupnění základního vzdělání všem dětem, bez rozdílu dívkám i chlapcům. V rámci tohoto cíle byly stanoveny tři indikátory pro měření dosažení tohoto cíle do roku 2015. Prvním cílem je čistý podíl zápisu dětí do základní školy (NER³⁸). Tento ukazatel představuje podíl počtu dětí ve věku relevantním pro základní vzdělání, kteří jsou zapsáni do základní školy, k celkovému počtu dětí, kteří věkově spadají do základní školy. V roce 2015 činila v Indii na národní úrovni hodnota NER 87,30 %, přičemž hodnota u dívek dosahovala 88,77 %, zatímco u chlapců lze zaznamenat hodnotu nižší, a to 85,98 %. Níže uvedená tabulka č. 4.4 uvádí čtyři státy/svazová teritoria Indie s nejlepšími a nejhoršími hodnotami.

³⁸ Net Enrolment Ratio

Tabulka 4.4 Státy/svazová teritoria s nejvyšším a nejnižším podílem zápisu dětí do základní školy

2015-2016			
Nejnižší NER		Nejvyšší NER	
Poducherry	69,30 %	Arunachal Pradesh	115,64 %
Daman & Diu	71,42 %	Manipur	102,87 %
Andhra Pradesh	72,10 %	Bihar	100,57 %
Chandigarh	72,23 %	Assam	99,60 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

Z celkových 36 států a svazových teritorií dosáhlo v roce 2015 15 z nich úrovně NER vyšší než 90 %, zatímco 21 států/svazových teritorií vykazovalo hodnotu NER nižší, než byla hodnota národní, tedy 87,30 %. Hodnoty za všechny státy/svazová teritoria jsou zobrazeny v příloze č. 7.

Druhým indikátorem je podíl žáků vstupujících do 1. ročníku, kteří úspěšně dokončí 5. ročník základní školy. Tento indikátor lze definovat jako procentuální podíl žáků, kteří jsou zapsáni do 1. třídy základní školy v daném školním roce, a očekává se, že úspěšně dokončí 5. třídu. Pro nedostupnost potřebných údajů k vypočtení tohoto indikátoru, byl použit indikátor, který udává podíl míry zápisu do 5. třídy v daném roce, k míře zápisu do 1. třídy před čtyřmi roky (RR^{39}). V roce 2015 činila hodnota tohoto ukazatele v Indii 84,21 %, přičemž hodnota u dívek dosahovala 84,81 %, zatímco u chlapců byla tato hodnota nižší, a to 83,66 %. Jednotlivé státy/svazová teritoria obecně nevykazují velké difference mezi RR u žen a u mužů a převážně u všech je vyšší RR u žen než u mužů. Významnější rozdíl u hodnot mezi muži a ženami lze zaznamenat pouze v Sikkim, kde tato míra je u žen vyšší o 7,75 p. než u mužů. Níže uvedená tabulka č. 4.5 uvádí čtyři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami celkového RR. Hodnoty všech států/svazových teritorií jsou dostupné v příloze č. 8.

Tabulka 4.5 Státy/svazová teritoria s nejvyšší a nejnižší RR

2015-2016			
Nejnižší RR		Nejvyšší RR	
Arunachal Pradesh	47,56 %	Himachal Pradesh	98,92 %
Meghalaya	54,34 %	Tamil Nadu	98,57 %
Mizoram	54,92 %	Gujarat	98,42 %
Manipur	63,14 %	Maharashtra	97,74 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

³⁹ Retention rate

Posledním, třetím indikátorem druhého cíle je míra gramotnosti osob ve věku 15-24 let. Tento indikátor představuje procentuální podíl populace ve věku 15-24 let, která umí číst a psát, a dokáže porozumět jednoduchým otázkám každodenního života. V Indii je za osobu gramotnou označena osoba ve věku 7 let a výše, která je schopna číst a psát v jakémkoliv jazyce, přičemž není nutné absolvování ani základního stupně vzdělání. Tento indikátor nelze objektivně zhodnotit, neboť poslední dostupná oficiální data o gramotnosti indické populace byla naposledy zveřejněna pro rok 2011. Nicméně lze zde pozorovat poměrně vysoký trend v růstu míry gramotnosti, kdy v roce 1991 bylo gramotných pouze 61,9 % populace, zatímco v roce 2011 již hodnota stoupla na 86,14 %. Vyšší nárůst gramotnosti lze zaznamenat u žen, v důsledku čehož se zmenšila nerovnost mezi mírou gramotnosti mužů a žen, a to z 24,2 % v roce 1991 na 8,2 % v roce 2011. V roce 2011 tak činila gramotnost žen 81,85 %, u mužů tato hodnota stoupla až na 90,04 %. Gramotnost se zvýšila jak v městských, tak i venkovských oblastech. Níže uvedená tabulka č. 4.6 uvádí čtyři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami.

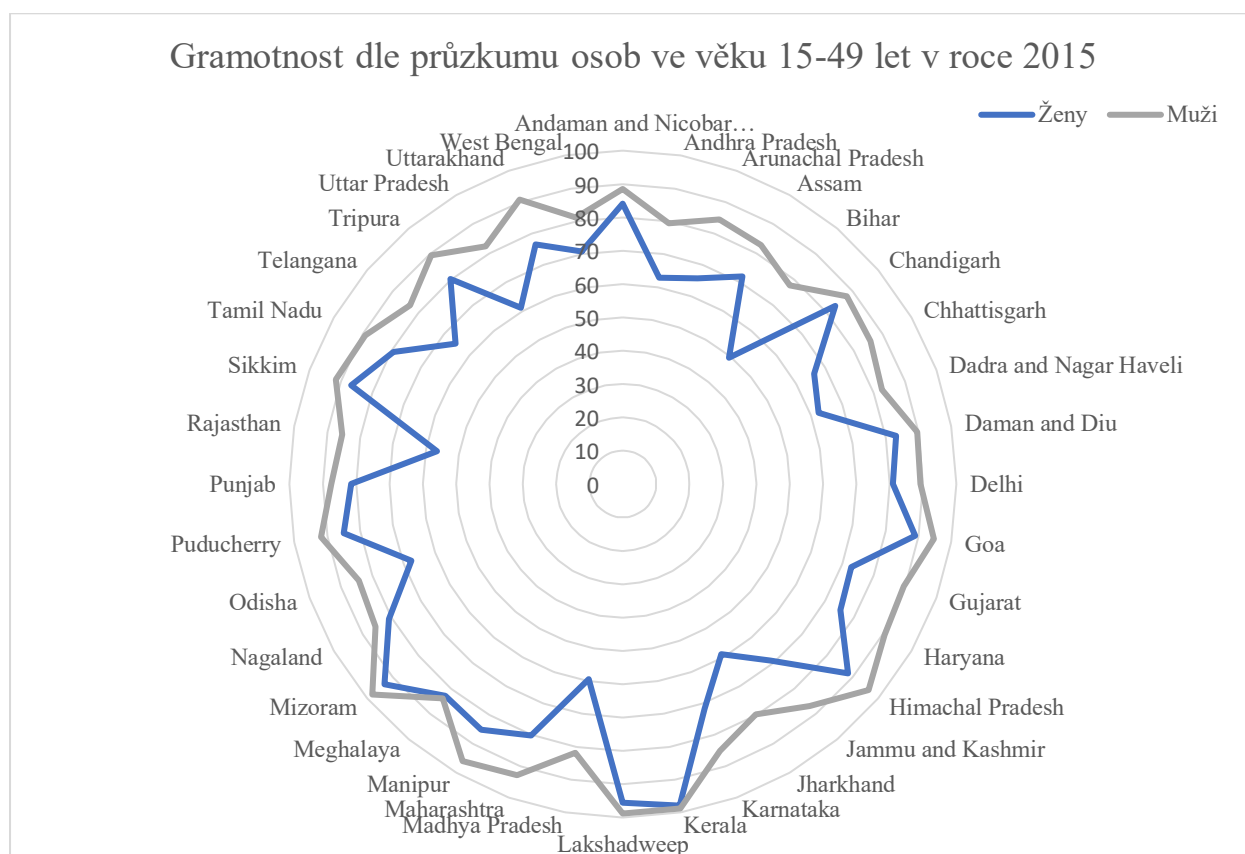
Tabulka 4.6 Státy/svazová teritoria s nejvyšší a nejnižší mírou gramotnosti osob ve věku 15-24 let

2011			
Nejnižší gramotnost		Nejvyšší gramotnost	
Bihar	72,29 %	Andaman & Nicobar Islands	96,66 %
Jharkhand	79,62 %	Puducherry	97,49 %
Arunachal Pradesh	80,69 %	Lakshadweep	98,30 %
Uttar Pradesh	81,57 %	Kerala	99,04 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

Podle průzkumu indického Ministerstva zdravotnictví a péče o rodinu (2017), který monitoroval gramotnost osob ve věku 15-49 let v roce 2015, je patrná vyšší míra negramotnosti u této věkové skupiny oproti předchozí sledované věkové skupiny (15-24 let). Níže uvedený graf č. 4.7 znázorňuje míru gramotnosti žen a mužů dle odpovědí respondentů. Z grafu je patrný značný rozdíl mezi mírou gramotnosti mužů a žen a celkově také nižší míra gramotnosti na národní úrovni, kdy gramotnost indických žen v tomto věku činí 68,4 %, u mužů je pak tato hodnota 85,7 %. Dle průzkumu vykazuje nejnižší míru gramotnosti žen ve věku 15-49 let Bihar, kde je pouze 49,5 % žen gramotných. Naopak nejvyšší míru gramotnosti žen ve věku 15-49 let vykazuje Kerala s hodnotou 97,9 %. Mezi jednotlivými státy a svazovými teritorii lze zaznamenat značné rozdíly.

Graf 4.2 Míra gramotnosti osob ve věku 15-49 let v jednotlivých státech Indie

Zdroj: MoHFW (2017), vlastní zpracování

S indikátorem míry gramotnosti lze spojit také problematiku délky školního vzdělání. Příloha č. 9 uvádí medián délky vzdělání žen a mužů v jednotlivých státech a svazových teritoriích Indie. Z tabulky je patrný výrazný rozdíl mezi délkou vzdělávání žen a mužů, avšak značné rozdíly se objevují také napříč jednotlivými státy. Nejnížší hodnoty lze zaznamenat opět u Bihar, kde délka studia žen je opravdu kritická a netrvá ani jeden rok. Bihar je poté následován Rajasthanem, kde ženy studují průměrně 1,7 let či Jharkhandem, kde je průměrná délka studia ženy 2,3 let. Na národní úrovni pak ženy v Indii studují průměrně 4,4 let a muži 6,9 let.

V oblasti vzdělání je často opomíjena vzdělanost v oblasti zdraví obyvatelstva, která má nesmírný dopad na výskyt a šíření nemocí, jako je HIV/AIDS, malárie či tuberkulózy. Tato problematika je sledována v rámci šestého MDG, jehož cílem je zvrátit trend těchto nemocí a zastavit jejich šíření. Ačkoliv se zdraví obyvatel Indie relativně zlepšuje, případů onemocnění je stále mnoho. K možnému zlepšení této situace je tedy nezbytné zvýšit míru povědomí o lidském zdraví a základní hygieně. V roce 2015 disponovalo komplexní znalostí o HIV/AIDS pouze 21,5 % žen ve věku 15-24 let a 31 % mužů téhož věku. Níže uvedená tabulka č. 4.7 uvádí

čtyři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami. Hodnoty všech států/svazových teritorií jsou zobrazeny v příloze č. 10.

Tabulka 4.7 Státy/svazová teritoria s nejvyšším a nejnižším podílem populace ve věku 15-24, mající komplexní znalost o HIV/AIDS

2015-2016			
Nejméně vzdělané		Nejvíce vzdělané	
Meghalaya	13,4 %	Mizoram	64,4 %
Assam	14,1 %	Punjab	54,0 %
Tamil Nadu	14,2 %	Andhra Pradesh	50,0 %
Nagaland	16,7 %	Manipur	47,7 %

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

Podle tabulky v příloze č. 10 si lze všimnout opravdu výrazných rozdílů mezi jednotlivými státy/svazovými teritorii. Značná je také podstatná nižší povědomost o HIV/AIDS u žen, kdy například v Andhra Pradesh 63,2 % mužů ve věku 15-24 let vykazuje znalosti o HIV/AIDS, zatímco u žen je to pouze 36,2 %, lze zde tedy zaznamenat rozdíl o 27 p. b. Kritická je hodnota v Assamu, kde pouhých 8,4 % žen disponuje těmito znalostmi. Obdobně je na tom také Bihar s Karnatakou s podílem 10 % žen.

V případě vzdělávání nelze jednoznačně určit geografickou část Indie, vykazující horší či lepší výsledky, neboť hodnoty u jednotlivých států/svazových teritorií nevykazují regionální podobnosti. Dá se tedy předpokládat, že vzdělanost obyvatelstva se odvíjí od specifických podmínek daného státu/svazového teritoria, a ne od jeho geografické polohy.

4.3.3 Rovnost pohlaví

Problematika rovnosti pohlaví je velmi diskutované téma, které během 20. století získalo na významnosti. Na eliminaci genderových rozdílů je zaměřen třetí MDG, především pak v oblasti vzdělání, ale také v oblasti politické či zaměstnanecké. Genderové otázky však nejsou součástí pouze tohoto třetího cíle, ale svou významností se prolínají do mnoha dalších cílů. V rámci třetího cíle byly stanoveny čtyři indikátory pro monitoring. První indikátor představuje poměr dívek a chlapců na základním, středním a vysokoškolském vzdělání. Pro monitorování rovného přístupu ke vzdělání mezi muži a ženami byl zvolen index genderové parity (GPI⁴⁰), který vychází z hrubého podílu zápisu dětí do školy. Hodnota GPI byla vypočtena jak pro základní, střední, tak vysokoškolské vzdělání, přičemž v roce 2015 činila národní hodnota GPI u základního vzdělání 1,03, u středního vzdělání 1,02 a u vysokoškolského

⁴⁰ Gender Parity Index

vzdělání 0,92. Níže uvedená tabulka č. 4.8 uvádí tři státy/svazová teritoria s nejlepšími a nejhoršími hodnotami. Hodnoty za všechny státy/svazová teritoria jsou zobrazeny v příloze č. 11.

Tabulka 4.8 Státy/svazová teritoria s nejvyšší a nejnižší hodnotou GPI

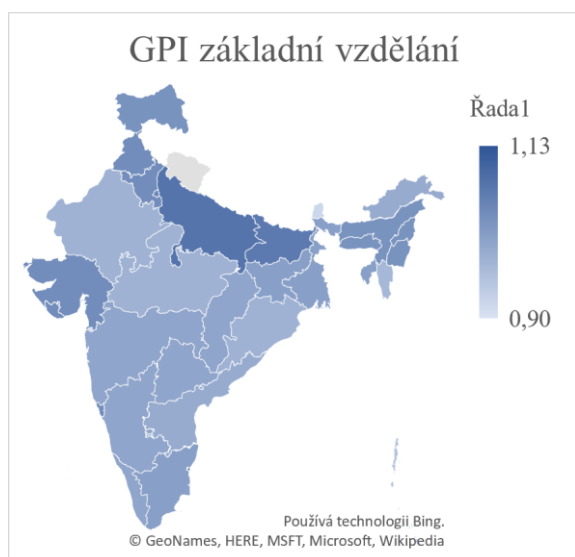
	Nejnižší GPI		Nejvyšší GPI	
Základní vzdělání	Lakshadweep	0,90	Puducherry	1,13
	Sikkim	0,92	Chandigarh	1,12
	Dadra & Nagar Haveli	0,95	Uttar Pradesh	1,08
Střední vzdělání	Gujarat	0,83	West Bengal	1,24
	Rajasthan	0,86	Daman & Diu	1,21
	Dadra & Nagar Haveli	0,93	Bihar	1,18
Vysokoškolské vzdělání	Tripura	0,70	Lakshadweep	2,48
	Andhra Pradesh	0,77	Daman and Diu	2,01
	Gujarat	0,80	Chandigarh	1,45

Zdroj: Ministry of Human Resource Development⁴¹ (2018), vlastní zpracování

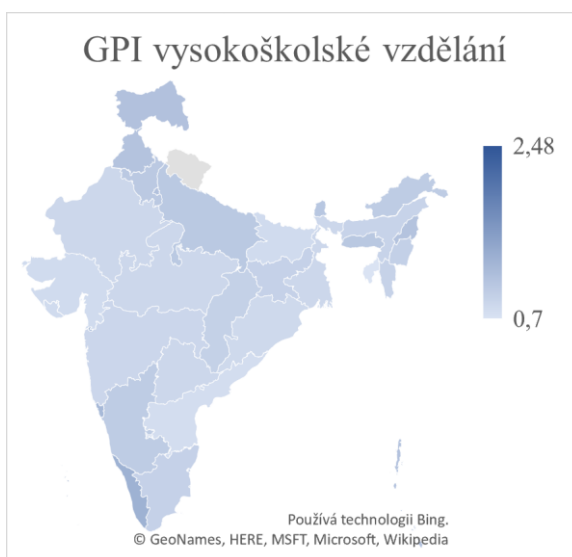
Z tabulky uvedené v příloze č. 11 je patrná značná diference mezi jednotlivými státy/svazovými teritorii v případě vysokoškolského vzdělání. Zatímco území Lakshadweep se vyznačuje vyšším podílem studujících žen než mužů a hodnota indexu genderové parity v roce 2015 činila 2,48, opačný trend vykazuje například Tripura, kde vysokou školu studují převážně muži a kde hodnota indexu v roce 2015 činila 0,70. V případě základního vzdělání nelze pozorovat tak značné rozdíly mezi jednotlivými územími a převážná většina států/svazových teritorií vykazuje genderově poměrně vyvážené základní vzdělání. Lze říci, že s rostoucí úrovní vzdělání roste také počet zemí, které ve vzdělávání upřednostňují muže. Obecně lze říci, že za genderově nejvyváženější oblast v rámci indexu genderové parity lze označit nejsevernější část území Indie. Viz níže uvedený graf č. 4.5 a graf č. 4.6.

⁴¹ Ministerstvo rozvoje lidských zdrojů (MoHRD)

Graf 4.5 Grafické znázornění GPI základního vzdělání v mapě

Graf 4.6 Grafické znázornění GPI vysokoškolského vzdělání v mapě

Zdroj: MoHRD (2018), vlastní zpracování

Druhým indikátorem je poměr míry gramotnosti žen na míře gramotnosti mužů, ve věku 15-24 let. V důsledku neaktuálních dat nelze tento indikátor zhodnotit pro cílový rok 2015, avšak opět pouze pro rok 2011. Jak již bylo řečeno, míra gramotnosti žen roste vyšším tempem než míra gramotnosti mužů, avšak stále nedosahuje rovných výsledků. V roce 2011 byl na národní úrovni poměr míry gramotnosti žen na míře gramotnosti mužů 0,91. Nejvyšší genderové disparity v míře gramotnosti vykazuje Rajasthan (0,78) a Bihar (0,8). Naopak rovnosti pohlaví v rámci tohoto indikátoru bylo dosaženo v Meghalaya, Kerala a Lakshadweep.

Třetí indikátor se zaměřuje na podíl žen, které mají placené zaměstnání, avšak mimo zemědělský sektor. Pomocí tohoto indikátoru lze zjistit, zda jsou a do jaké míry jsou pracovní trhy v sektoru průmyslu a služeb otevřeny ženám. Odráží to nejen rovné příležitosti v zaměstnání a posílení sociálního postavení žen, ale také ekonomickou efektivitu prostřednictvím pružného trhu práce. Tak jako tomu bylo u předchozího indikátoru, ani zde nebyla dosud zveřejněna statistická data pro rok 2015. Poslední známé údaje lze najít za rok 2011, kdy podíl žen v placeném zaměstnání mimo zemědělský sektor dosahoval na národní úrovni 19,3 %. Největší podíl zaměstnaných žen mimo zemědělství vykazuje Manipur s hodnotou 41,6 %, poté Tripura (33,8 %) a Tamil Nadu (32,5 %). Naopak nejnižší podíl je zaznamenán v Biharu, kde hodnota dosahuje pouhých 6,1 %. Obdobně je na tom také Daman & Diu s 6,6 % či Jharkhand s 9,1 %.

Posledním indikátorem je podíl žen v národních parlamentech. Níže uvedená tabulka č. 4.9 charakterizuje vývoj počtu žen v indickém parlamentu, v horní i dolní komoře, od roku 2004 do roku 2017, kdy proběhly poslední parlamentní volby.

Tabulka 4.9 Počet žen v indickém parlamentu

Rok	Dolní komora		Horní komora		Počet křesel (celkem)	Počet křesel (ženy)	%
	Počet křesel (celkem)	Počet křesel (ženy)	Počet křesel (celkem)	Počet křesel (ženy)			
2004	544	45	250	28	794	73	9,20
2007	544	47	250	25	794	72	9,10
2009	545	59	234	21	779	80	10,30
2011	544	60	241	26	785	86	10,96
2013	543	62	242	28	785	90	11,46
2017	527	64	241	28	768	92	11,98

Zdroj: MoSPI (2017b), vlastní zpracování

Z tabulky je patrný rostoucí trend v zastoupení žen v obou komorách, avšak v roce 2017 bylo pouze 11,98 % z celkového počtu křesel obsazeno ženami, což značí opět diskriminaci žen na vyšších pracovních pozicích.

Jak již bylo řečeno, snahy o zajištění rovnosti pohlaví jsou součástí mnoha dalších cílů. Aby bylo možné této rovnosti dosáhnout, je nutné začleňovat tuto problematiku také do dalších oblastí, jako je například vzdělávání či zdraví obyvatel. Genderové rozdíly se napříč státy liší, avšak ve většině států jsou stále zvýhodňováni muži, neboť se i nyní, ve 21. století, objevují názory, že žena nepotřebuje vzdělání, protože se od ní očekává starost o domácnost a o rodinu. Jako další důvod lze označit také sňatek či mateřství v útlém věku. Tyto faktory se odrážejí také na trhu práce, kdy v oblastech nezemědělského sektoru stále výrazně dominuje muž.

4.3.4 Zhodnocení analýzy vybraných ukazatelů

Z výše uvedených kapitol 4.3.1, 4.3.2 a 4.3.3 vyplývají značné disparity mezi jednotlivými státy/svazovými teritorii v Indii. V této kapitole bude zhodnocena nerovnost na území Indie, napříč jednotlivými ukazateli. Pro celkové zhodnocení, jak jednotlivé státy/svazová teritoria obstály ve vybraných ukazatelích, byly vybrány pouze ukazatele, jejichž data jsou dostupná pro rok 2015, tedy podíl podvyživených dětí mladších tří let, podíl dětí mladších pěti let zaostávajících v růstu, podíl porodů za přítomnosti zdravotníka, přístup k pitné vodě a základní sanitaci, čistý podíl zápisu dětí na základní školu, podíl míry zápisu dětí do 5. třídy k míře zápisu dětí do 1. třídy, míra gramotnosti žen ve věku 15-49 let, komplexní znalost

o HIV/AIDS u osob ve věku 15-24 let a GPI v rámci základního vzdělání. Ukazatele, jejichž datová řada končí v roce 2011 byla z hodnocení vynechána, z důvodu možného zkreslení výsledků. Pro zhodnocení analýzy byla použita metoda semaforu, spolu s vypočtením průměrného umístění jednotlivých států/svazových teritorií v rámci všech ukazatelů, přičemž poté byla státům/svazovým teritoriím přiřazena příčka v hodnocení jejich rozvinutosti na základě hodnocených ukazatelů. Výchozí hodnoty pro výpočet jsou k nahlédnutí v příloze č. 12. Níže uvedená tabulka č. 4.10 uvádí celkové umístění jednotlivých států/svazových teritorií v rámci hodnocení vybraných ukazatelů. Podrobnější hodnocení v rámci jednotlivých ukazatelů je uvedeno v příloze č. 13.

Tabulka 4.10 Umístění jednotlivých států/svazových teritorií v rámci hodnocení vybraných ukazatelů

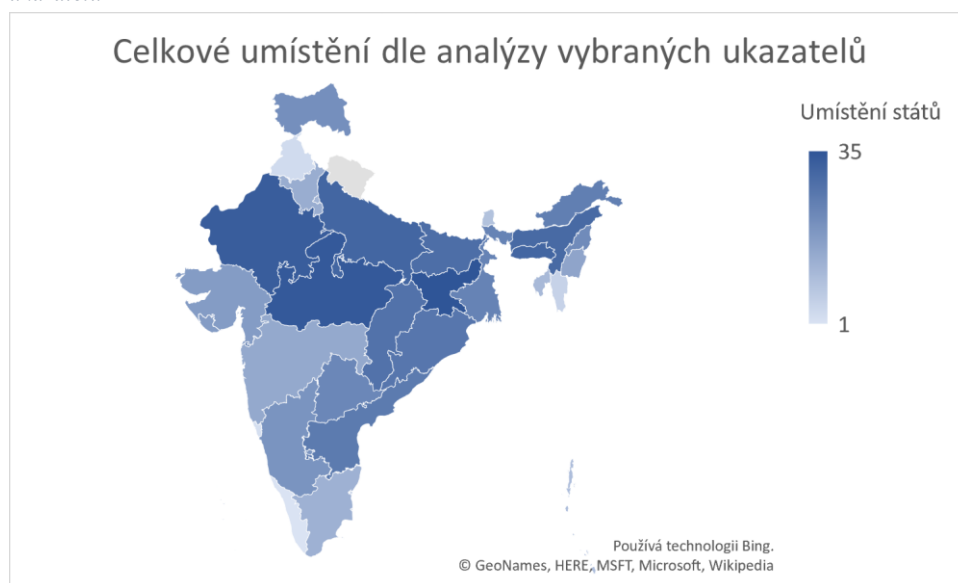
2015-2016			
Státy/svazová teritoria	Umístění	Státy/svazová teritoria	Umístění
Kerala	1	Uttarakhand	19
Goa	2	Karnataka	20
Punjab	3	Jammu & Kashmir	21
Chandigarh	4	Nagaland	22
Mizoram	5	Telangana	23
Puducherry	6	West Bengal	24
Himachal Pradesh	7	Arunachal Pradesh	25
Lakshadweep	8	Andhra Pradesh	26
Sikkim	9	Odisha	27
Andaman & Nicobar Islands	10	Chhattisgarh	28
Tripura	11	Bihar	29
Delhi	12	Assam	30
Tamil Nadu	13	Meghalaya	31
Haryana	14	Uttar Pradesh	31
Maharashtra	15	Dadra & Nagar Haveli	32
Manipur	16	Rajasthan	33
Daman & Diu	17	Madhya Pradesh	34
Gujarat	18	Jharkhand	35

Zdroj: MoSPI (2017), MoHRD (2018), MoHFW (2017), vlastní výpočet a zpracování

Z tabulky v příloze č. 13 a z níže uvedeného grafu č. 4.7 je patrné, že v rámci analýzy bylo dosaženo lepších výsledků na jihu a jihozápadě, spolu s nejsevernějším výběžkem na území Indie. Z analýzy vyplývá, že nejvíce rozvinutým územím Indie je stát Kerala. Následně se jedná o Goa či Punjab. Naopak nejméně rozvinutým územím je stát Jharkhand, následovaný Madhya Pradeshem či Rajasthanem. Toto geografické tvrzení však neplatí v rámci jednotlivých ukazatelů, neboť zde i státy/svazová teritoria, které celkově dosahují nejlepších výsledků, se

v některých ukazatelích umístily na posledních příčkách. Příkladem je svazové teritorium Chandigarh, které se celkově umístilo na 4. pozici, avšak v hodnocení čistého podílu zápisu dětí na základní školu se umístilo až na 33. pozici. Naopak se zde najdou také státy/svazová teritoria, která zaostávají ve většině analyzovaných ukazatelích, avšak v některých ukazatelích se umístili na přední příčce. Jedná se například o Jharkhand, který se umístil na poslední pozici v rámci celkového hodnocení, avšak v indikátoru čistý podíl zápisu dětí na základní školu obsadil 7. pozici. Hodnota NER tak zpravidla není vyšší u více rozvinutých států a svazových teritorií, ale jednotlivé státy a svazová teritoria vykazují různé hodnoty, bez ohledu na jejich polohu. Zde se nám potvrzuje hypotéza z kapitoly č. 4.3.2, tedy že vzdělanost obyvatelstva nemá přímou souvislost s geografickou polohou, ale že se odvíjí od specifických podmínek daného státu či svazového teritoria. Obdobně je tomu tak v případě indexu genderové parity. U ostatních ukazatelů pak lze hovořit o geografické spojitosti.

Graf 4.3 Grafické znázornění celkového umístění států/svazových teritorií dle analýzy vybraných ukazatelů

Zdroj: MoSPI (2017), MoHRD (2018), MoHFW (2017), vlastní výpočet a zpracování

Zpravidla u více rozvinutých států a svazových teritorií nebyla k dispozici všechna statistická data, proto se zde vytváří prostor pro úvahy, zda by doplnění dat mělo výrazný vliv na celkové umístění států a svazových teritorií či zda by se celkové pořadí výrazně nezměnilo. Z analýzy vyplývá, že převážná část území Indie se stále potýká s aspekty chudoby a lidé zde mají velmi ztížené životní podmínky. Analýza potvrzuje myšlenku, že ačkoliv národní hodnoty vykazují poměrně uspokojující hodnoty, situace v jednotlivých státech a svazových teritoriích je odlišná, a mnohdy zde není dosaženo ani poloviny národní hodnoty. Příkladem je stát Nagaland, kde je podíl porodů za asistence zdravotníka 41,30 %, zatímco na národní úrovni se jedná o

81,40 %. Situace je u jednotlivých územích dále stěžena výraznými genderovými rozdíly a mnohdy abnormálními nerovnostmi mezi městskými a venkovskými oblastmi. I když Rozvojové cíle tisíciletí přinesly mnoho úspěchů a zlepšení, ještě zdaleka není vyhráno. Indie a mnoho dalších rozvojových států stále rozvojové agendy potřebuje, proto je nezbytné se této situaci i nadále věnovat a podporovat tyto státy v jejich udržitelném rozvoji a tuto situaci do budoucna nepodceňovat, neboť zde hrozí riziko návratu chudoby, či vznik dalších nových problémů.

4.4 Cíle udržitelného rozvoje

Ačkoliv Rozvojové cíle tisíciletí byly označeny globálně za úspěšné, nebylo dosaženo všech cílů, a stále existují značné rozdíly mezi jednotlivými regiony a státy světa. V této návaznosti začalo v roce 2012 na Konferenci OSN o udržitelném rozvoji v Riu de Janeiro tříleté vyjednávání o navázání na program MDGs. Na vytvoření a formulaci nových cílů se podílely všechny členské státy OSN, zástupci podnikatelské sféry, občanské společnosti, akademické obce a v neposlední řadě také samotní občané ze všech regionů světa. Na summitu OSN v září roku 2015 v New Yorku byl tak schválen akční plán, jehož snahou je do roku 2030 omezit globální chudobu a diskriminaci, ochránit planetu, posílit svobodu, bezpečnost a prosperitu. Právě na tomto summitu se indická vláda zavázala k přijetí SDGs. Indie bude hrát rozhodující úlohu při naplňování SDGs, jelikož je druhou nejlidnatější zemí světa a ovlivňuje tak mnoho lidských životů.

Koordinací a monitoringem Cílů udržitelného rozvoje v Indii byla pověřena Národní instituce pro transformaci, spolu s Ministerstvem statistiky a programové implementace. Cíle jsou sledovány opět jak na národní, tak státní úrovni, neboť jednotlivé státy hrají zásadní roli při naplňování vládních programů, potřebných k dosažení SDGs. Cíle udržitelného rozvoje jsou složeny ze 17 cílů a 169 podcílů, jsou tak mnohem komplexnější a konkrétnější, než tomu bylo u MDGs.

V září roku 2016 byl Ministerstvem statistiky a programové implementace vytvořen Národní rámec indikátorů, složený z 306 ukazatelů. Tento rámec je páteří pro monitorování SDGs na národní úrovni. Těchto 306 ukazatelů bylo definováno v reakci na národní priority a potřeby (MoSPI, 2019). V návaznosti na Národní rámec indikátorů se NITI Aayog rozhodla měřit pokrok prostřednictvím jednotného indexu – SDG India Index. Tento index se zaměřuje na 13 ze 17 cílů, přičemž byl vynechán cíl č. 12, 13, 14 a 17. Index sleduje pokrok ve všech státech/svazových teritoriích Indie prostřednictvím 62 prioritních ukazatelů, které byly vybrány

v rámci specifických potřeb Indie, dle dostupnosti statistických dat a dle návaznosti na ukazatele obsažené v Národním rámci indikátorů (NITI Aayog, 2018).

Ačkoliv tato rozvojová agenda tvoří hlavní prvek ve snaze o redukci chudoby v rozvojových zemích světa, je zapotřebí také angažovanost ze strany rozvinutých zemí a dalších mezinárodních organizací. Evropská unie má snahu podporovat tyto země prostřednictvím navazování spolupráce, partnerství či pomocí mnoha programů a projektů v rámci své rozvojové politiky.

4.5 Spolupráce EU a Indie při plnění MDGs a SDGs

Vztahy mezi Evropskou unií a Indií se v posledních letech vyvíjejí od vztahu mezi dárce a příjemcem pomoci, ke vzájemnému partnerství přinášející mnoho příležitostí. Na summitu EU-Indie v roce 2004 bylo přijato ustanovení o Strategickém partnerství mezi EU a Indií. O rok později, tedy v roce 2005, vznikl na základě partnerství první Společný akční plán. Cílem tohoto akčního plánu je podporovat mír a bezpečnost, spolupracovat v oblasti vědy a výzkumu či usilovat o udržitelný rozvoj. Akční plán byl v roce 2008 revidován.

V rozpočtovém rámci na období let 2007–2013 se rozvojová pomoc EU soustředila především na oblasti zahrnuté v Rozvojových cílech tisíciletí. Převážná část finančních prostředků byla poskytnuta na rozvoj zdravotnictví a vzdělávání, dále na podporu chudých obyvatel, posílení kapacity ekonomiky, podpory občanské společnosti či akademické a kulturní výměny osob.

V roce 2016 byl na summitu EU-Indie přijat Akční program EU-Indie 2020, kde se vedoucí představitelé dohodli na podpoře v oblasti sociálního a lidského rozvoje, informačních technologií, energetiky, změny klimatu, vody, efektivního využívání zdrojů a rozvoje měst, na období následujících pěti let. Na tomto summitu bylo také přijato Společné prohlášení o vodě, které vyústilo v partnerství mezi EU a Indií v oblasti hospodaření s vodou. Cílem tohoto partnerství je přispět ke zlepšení účinnosti, efektivnosti a udržitelnosti vodního hospodářství v Indii. V rámci summitu se představitelé dohodli také na partnerství v oblasti čisté energie a klimatu, jehož cílem je posílení spolupráce při provádění Pařížské dohody⁴², přijaté v roce 2015. Prostřednictvím tohoto partnerství se EU snaží podporovat širokou škálu iniciativ pro

---

⁴² Pařížská dohoda je celosvětová dohoda o změně klimatu, podepsána 12. prosince 2015 v Paříži a sjednána k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. Pařížská dohoda představuje akční plán, který je zaměřený na omezení globálního oteplování pod 2°C. Dohoda by měla po roce 2020 nahradit Kjótský protokol.

nízkouhlíkovou výrobu energie a zavádění zdrojů energie šetrných k životnímu prostředí a klimatu (European Union External Action, 2016).

Následující rok, na summitu EU-Indie v roce 2017 se tyto dva největší demokratické celky dohodly na posílení spolupráce v oblasti provádění Agendy pro udržitelný rozvoj do roku 2030, přičemž tato spolupráce má za cíl pomoci Indii naplnit Cíle udržitelného rozvoje. EU se také snaží o posílení občanské společnosti v Indii, prostřednictvím činností zaměřených na posílení procesů rozvoje kapacit, podpory sociálního dialogu či podpory aktivního zapojení občanů. Téměř všechny projekty z prostředků EU spolupracují s různými vládními programy a institucemi na různých úrovních, od států, distriktů, bloků až po vesnice. Rozvojová spolupráce s Indií je financována především prostřednictvím kombinací grantů EU a půjček od mezinárodních finančních institucí (European Union External Action, 2016).

Evropská unie zahrnuje Indii do mnoha svých programů. Jedním z nich je například program Mezinárodní městská spolupráce: udržitelná a inovativní města a regiony, který byl zahájen v roce 2017 a bude probíhat po dobu následujících tří let. Tento program byl vytvořen v reakci na rychle rostoucí urbanizaci, která přivádí mnoho měst pod značnou zátěž. Cílem programu je umožnit postiženým městům sdílet řešení svých problémů, znalostí a osvědčených postupů s dalšími městy (International Urban Cooperation, 2019).

Díky prostředkům z EU byla umožněna realizace mnoha projektů pro rozvoj území Indie. Jedná se například o projekt Podpora zemědělského výzkumu pro rozvoj, jehož cílem bylo zlepšit výrobu drobných zemědělců a učinit ji odolnější a udržitelnější. Tento projekt probíhal od ledna 2009 do prosince 2018 a EU na něj přispěla částkou 41 mil. eur, což pokrylo veškeré náklady projektu. Dalším projektem je například Přijetí integrovaného městského hospodářství v indických městech, jehož cílem bylo zajistit městský koloběh vody prostřednictvím integrovaného řízení a plánování vodních, odpadních a dešťových vod, spolu s pevným odpadem. Projekt probíhal od února 2013 do července 2016, přičemž EU přispěla částkou 949 245 eur. Evropská unie financuje také projekty v oblasti vzdělávání, přičemž jeden z nich, Posílení kvality, přístupu a řízení vysokoškolského vzdělávání v Indii, probíhal od dubna 2013 do dubna 2017. Finanční příspěvek ze strany EU zde činil 942 290 eur. Finanční prostředky EU míří také přímo do jednotlivých států Indie, což umožnilo například realizaci projektu Samanta – Podpora genderové mzdové parity a nediskriminace v pracovním prostředí v okrese Ambedkar Nagar, ve státě Uttar Pradesh. Projekt probíhal od srpna 2014 do srpna 2017, a celková částka poskytnutá ze strany Evropské unie činila 298 tis. eur (Evropská komise, 2019).

Evropská unie se bude i nadále snažit udržet toto partnerství, neboť Indie se postupem času stává zásadním aktérem v oblasti mezinárodních vztahů, a to jak v oblasti hospodářské, tak také bezpečnostní či politické. Nyní se jedná o uzavření komplexní dohody o obchodu a investicích, neboť Evropská unie a Indie jsou navzájem velmi významnými obchodními partnery.

5 Závěr

Nynější svět se potýká se stále se prohlubující nerovností ve společnosti, což má zásadní dopad na hospodářský růst a rozvoj zemí, ale také na vznikající konflikty, které narušují stabilitu celé společnosti. Chudoba se vyskytuje napříč všemi společnostmi a nepředstavuje pouze nerovnost v příjmech a ve spotřebě, ale také sociální postavení a životní pocit lidí. Existuje mnoho definic chudoby, avšak většina z nich není komplexní a chudobu definují z různých pohledů. To, co je pro jednoho samozřejmostí, může být pro jiného nedosažitelný luxus. Obecně lze vymezit několik typů chudoby, podle oblastí, v nichž lidé nejvíce v životě strádají. Nejvíce diskutovaná a nejviditelnější forma chudoby je chudoba příjmová. Další formou chudoby je pak chudoba spotřební, chudoba v oblasti vzdělání či životních podmínek. Díky odlišnému vnímání chudoby jedinci, veřejností, institucí a v neposlední řadě také samotnými chudými, existuje mnoho rozmanitých konceptů chudoby. V zásadě je lze rozdělit na koncepty subjektivní a objektivní, přičemž objektivní koncepty lze dále dělit na absolutní a relativní chudobu. Někteří autoři uvádí také koncepty přímé a nepřímé, perspektivní a konsensuální. Zásadní je zde otázka příčin chudoby. Ty se liší dle jednotlivých autorů a dle vyspělosti zemí. V zásadě za nejčastěji uváděné příčiny chudoby lze označit především změny na trhu práce včetně nedostatečné kvalifikace pracovních sil a nízkých příjmů, technologické změny, zvyšování populace, ale také politické prostředí v zemích s autoritářským a diktátorským režimem, vysoká zadluženost rozvojových zemí či postižení přírodními katastrofami.

Je žádoucí sledovat a měřit vývoj chudoby, neboť měření chudoby nepřináší pouze zjištění počtu osob postižených chudobou, ale také ověření, které strategie snižování chudoby jsou účinné a zda jsou rozvojové země schopné přizpůsobení se měnícímu prostředí. Samotné měření je prováděno mnoha způsoby, mezi ty základní patří hranice chudoby, index lidského rozvoje či multidimenzionální index chudoby. Chudoba je v dnešní době považována za velmi komplexní a složitý globální problém, se kterým musí svět stále bojovat. Na tomto boji se dlouhodobě aktivně podílí mnoho organizací, především Organizace spojených národů a Světová banka, ale také Evropská unie, která patří mezi přední světové dárcce rozvojové pomoci – poskytuje více než 55 % veškeré globální rozvojové pomoci. Diplomová práce byla zaměřena na řešení chudoby ze strany Organizace spojených národů, v rámci Rozvojových cílů tisíciletí, vyplývajících z přijetí rezoluce OSN, tzv. Deklarace tisíciletí, na Summitu tisíciletí v roce 2000 v New Yorku. Rozvojové cíle tisíciletí byly tvořeny osmi cíli, 18 dílčími podcíli a 48 indikátory, jež měly být naplněny do roku 2015. Po revizi v roce 2008 došlo k navýšení podcílů na 21, a

indikátorů na 60. Diplomová práce byla zaměřena na zhodnocení naplnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii, neboť Indie představuje jeden z nejrychleji rostoucích, ekonomicky perspektivních států světa, který se i přes svůj vysoký ekonomický růst stále potýká se značnou mírou chudoby a špatnými životními podmínkami obyvatel. Potvrzuje se zde tedy tvrzení, že samotný ekonomický růst není pro rozvoj plně dostačující.

Území Indie je tvořeno 29 státy a 7 svazovými teritorii, přičemž svou nezávislost Indie získala v roce 1947. Po získání nezávislosti byl rozvoj Indie charakteristický vysokým stupněm státního plánování a regulace hospodářských procesů. V roce 1950 byla zřízena Ústřední plánovací komise, a ekonomický rozvoj Indie byl řízen až do roku 2017 prostřednictvím vládních pětiletých plánů. Po dlouhou dobu byla indická ekonomika charakteristická aktivní úlohou vlády, vysokou regulací soukromého sektoru a investicemi do těžkého průmyslu. Období let 1961 až 1979 bylo pro indickou ekonomiku charakteristické střídáním fází ekonomického růstu a poklesu. Změnu přinesla až druhá vláda Indiry Gándhiové, která do své funkce opět nastoupila v roce 1980. Začala mírná liberalizace dovozu spolu s omezením výrobních kontrol a regulací, což přineslo přívětivý ekonomický růst. Na počátku 80. let se Indie potýkala se separatistickými tendencemi kmene Sikhů, které vyústily v atentát na Indiru Gándhiovou. Následníkem premiérky se v roce 1984 stal její syn Rádžíva Gándhí, který se snažil o liberalistickou vládu. Vláda a reformní úsilí Rádžíva Gándhího je považováno za počátek rozmachu indické ekonomiky. Indie se v průběhu let potýkala s mnoha problémy, které vyústily v platební krizi. Smrt Rádžíva Gándhího v roce 1991 nastartovala rozsáhlé reformy indické ekonomiky, a indická ekonomika po zbytek 90. let rostla průměrným tempem 5,6 %. Do 21. století Indie vstupovala s již více než jednou miliardou obyvatel, s HDP 802 mld. USD a s HDP na obyvatele ve výši 762,3 USD. V období před světovou finanční krizí se indická ekonomika nacházela ve výborné kondici a v letech 2006 a 2007 rostla o více než 9 % ročně. Vzhledem k přísné regulaci bankovního sektoru neměla finanční krize na Indii výrazný vliv, v roce 2008 vykazovala indická ekonomika meziroční míru růstu HDP 3,9 %, což v té době představovalo jedno z nejvyšších růstů v rámci světových ekonomik. Pokrizové období let 2009 až 2010 bylo charakteristické opětovným zrychlením tempa růstu ekonomiky, nicméně od roku 2011 se již nedaří dosahovat tak dominantního tempa růstu, jako tomu bylo před krizí.

I přes dlouhodobě příznivý hospodářský růst, musí Indie čelit mnohým vnitřním problémům, které tuto ekonomiku oslabují, a brzdí její další rozvoj. Jedná se především o vysokou populaci, která v roce 2017 dosáhla 1 339 mil. obyvatel, dále o stále vysokou zaměstnanost v zemědělství, kdy v roce 2018 bylo v zemědělském sektoru zaměstnáno 55,4 %

žen, dále se jedná také o nerovnost pohlaví, pozůstatky kastovního systému či nízkou míru gramotnosti.

Indie se pokusila zlepšit životní podmínky svých občanů závazkem k plnění Rozvojových cílů tisíciletí. Jednotlivé rozvojové cíle byly přizpůsobeny potřebám indického území, přičemž rámec cílů byl tvořen 12 podcíli a 35 indikátory. Ačkoliv Indie zavedla mnoho akčních plánů, programů a iniciativ zaměřených na splnění těchto cílů do roku 2015, úspěšnost plnění byla méně než poloviční. Z osmi cílů se podařilo zcela naplnit pouze tři, a z celkových 12 podcílů pouze pět z nich. Výrazného pokroku Indie dosáhla v oblasti snížení podílu extrémně chudých osob, v eliminaci genderových rozdílů, v boji proti HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi, podařilo se také zajistit lepší přístup k pitné vodě a k informačním a komunikačním technologiím. Naopak výrazného zlepšení nebylo dosaženo v oblasti osob trpících hladem, základního vzdělání, dětské úmrtnosti, zdraví matek, úbytku přírodních zdrojů a dostupnosti základní sanitace. Problematika života ve slumech nebyla hodnocena, z důvodu nejednotné definice pojmu „slum“.

Pro hlubší analýzu MDGs v Indii bylo vybráno několik ukazatelů, které byly hodnoceny na úrovni jednotlivých států a svazových teritorií v Indii. Hodnocena byla oblast materiální deprivace, vzdělání a rovnost pohlaví. Vybrané ukazatele lze považovat za zásadní pro hodnocení výskytu a redukce chudoby, zlepšení kvality života obyvatel a celkově také k samotnému rozvoji indické ekonomiky. Analýza byla provedena pomocí určení průměrného pořadí států a svazových teritorií napříč vybranými ukazateli. Z analýzy vyplývá, že lepších výsledků bylo zpravidla dosaženo na jihu a jihozápadě země, spolu s jeho nejsevernějším výběžkem. Za nejvíce rozvinuté území Indie lze považovat stát Kerala, následovaný státem Goa či Punjab. Naopak za méně rozvinuté území Indie lze považovat středoziemskou a severní část Indie, přičemž v rámci analýzy bylo dosaženo nejhorších výsledků ve státě Jharkhand, poté v Madhya Pradesh a Rajasthanu. Tato situace je způsobena koncentrací odvětví průmyslu a služeb do států a velkých měst na západním a jižním pobřeží Indického oceánu, zatímco ve vnitrozemských a severních oblastech je stále dominantní zemědělský sektor. Překvapujícím je výsledek u analýzy čistého podílu zápisu dětí do základní školy, kdy naopak státy a svazová teritoria, které se v ostatních ukazatelích umístily na posledních příčkách, vykazovaly právě u tohoto ukazatele jedny z nejlepších hodnot. Lze tedy tvrdit, že vzdělanost obyvatelstva nemá přímou souvislost s geografickou polohou, ale že se odvíjí od specifických podmínek daného státu či svazového teritoria. Obdobně je tomu tak také u indexu genderové parity. Území Indie vykazuje značné genderové nerovnosti, kdy ženy zpravidla dosahují podstatně nižší míry

gramotnosti, mnohdy jim není umožněno ani základní vzdělání a kdy je stále ještě velký podíl žen zaměstnán v zemědělství, kde není možno dosáhnout uspokojivého příjmu. Zásadní jsou také nerovnosti napříč městskými a venkovskými oblastmi.

Evaluace naplnění MDGs v Indii je ztížena nedostupností dat k vyhodnocení některých indikátorů, proto toto téma považuji za stále aktuální. V roce 2015 na summitu OSN v New Yorku byla přijata nová rozvojová agenda, tzv. Cíle udržitelného rozvoje, které navazují na program MDGs. Je tedy žádoucí dále sledovat a vyhodnocovat skutečné naplnění Rozvojových cílů tisíciletí, aby bylo možné objektivně navázat a přizpůsobit rozvojovým zemím tuto novou rozvojovou agendu. Žádoucí je také podpora ze strany rozvinutých zemí a dalších mezinárodních organizací. Významnou roli hraje také Evropská unie, která svými prostředky umožnila v Indii realizaci mnoha projektů a programů, kdy například přispěla částkou 41 mil. eur na podporu zemědělského výzkumu pro rozvoj či částkou 949 tis. eur na podporu integrovaného městského hospodářství, s cílem zajistit městský koloběh vody.

Tato problematika je poměrně rozsáhlá, přičemž se zde nabízí možnost budoucího hlubšího zpracování, směrem ke zjištění původu disparit mezi jednotlivými státy a svazovými teritorii.

Seznam použité literatury

Knižní:

ADAMCOVÁ, L., T. NĚMEČKOVÁ et. al., 2009. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica. 346 s. ISBN 978-80-245-1515-1.

ATKINSON, A. B., 2016. *Ekonomika nerovnosti*. 1. vydání. Brno: BizBooks. 373 s. ISBN 978-80-265-0508-2.

COALE, Ansley Johnson a Edgar M. HOOVER, 2015. *Population Growth and Economic Development*. New Jersey: Princeton University Press. 412 s. ISBN 978-0-691-62639-0.

DARKWAH, Samuel Antwi, 2014. *Rozvojové problémy Afriky: Development Problems of Africa. I*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. 99 s. ISBN 978-80-7509-118-5.

FOJTÍKOVÁ, Lenka a Bohdan VAHALÍK, 2017. *Praktická hospodářská politika ve vybraných zemích světové ekonomiky*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava. 420 s. ISBN 978-80-248-3990-5.

HULME, David, 2015. *Global poverty: global governance and poor people in the post-2015 era*. Second edition. New York: Routledge. 305 s. ISBN 978-1-138-82682-3.

KREBS, Vojtěch et. al., 2015. *Sociální politika*. 6. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer. 568 s. ISBN 978-80-7478-921-2.

KUNEŠOVÁ, Hana et. al., 2014. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck. 386 s. ISBN 978-80-7400-502-0.

LINDNER, Tomáš a Michal STRNAD, 2006. *Mezinárodní vztahy 2*. Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. 41 (2). ISSN 0323-1844.

MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.

OXFORD POVERTY AND HUMAN DEVELOPMENT INITIATIVE, 2018. *Global Multidimensional Poverty Index 2018: The Most Detailed Picture to Date of the World's Poorest People*. Second edition. Oxford: Oxuniprint. 90 s. ISBN 978-1-912291-12-0.

PIKNEROVÁ, L., D. ŠANC et. al., 2014. *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému*. Praha: Dokořán. 262 S. ISBN 978-80-7363-679-1.

ROLAND, Gérard, 2008. *Privatization: Successes and Failures*. New York: Columbia University Press. 256 s. ISBN 978-0-231-51828-4.

ROSNER, P. B., 2003. *The economics of social policy*. Cheltenham: Edward Elgar. 356 s. ISBN 1-84064-496-6.

Elektronické:

ABBAMONTE, Jonathan, 2018. *Nearly 125 Indian Members of Parliament Back Petition to Introduce a Two-Child Policy* [online]. 6. 9. 2018 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.pop.org/nearly-125-indian-members-of-parliament-back-petition-to-introduce-a-two-child-policy/>

ČLOVĚK V TÍSNI ČR, 2014. *Snižování podvýživy v rozvojových zemích* [online]. 19. 2. 2014 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/snizovani-podvyzivy-v-rozvojovych-zemich-1153gp>

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 2019. *Inflace* [online]. ČNB, 2003-2019 [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/statistika/inflace/>

DIMBLE, V., N. GULATI, 2018. *Global financial crisis and India: A look at the decade gone by* [online]. 14. 9. 2018 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.ideasforindia.in/topics/macroeconomics/global-financial-crisis-and-india-a-look-at-the-decade-gone-by.html>

ECOSOC, 1998. *Statement of commitment of the Administrative Committee on Coordination for action to eradicate poverty* [online]. 1998 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.unsceb.org/CEBPublicFiles/press/9818151e.pdf>

EUR-LEX, 2007. *Evropský konsensus o rozvoji* [online]. 2007 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=legisum:r12544>

EUR-LEX, 2012. *Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění)* [online]. 26.10.2012 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT&from=CS&fbclid=IwAR13KnHR7XSvbL8Ti7rxD8HZTIkxkFVDUof7TVKo7vxIJyL0E7r1eKqUXE4>

EUR-LEX, 2016. *Rozvojová politika EU: agenda pro změnu* [online]. 2016 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:110102_4

EUROPEAN COMMISSION, 2019. *International Cooperation and Development: India: Projects* [online]. 2019 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/europeaid/countries/india_en

EUROPEAN UNION EXTERNAL ACTION, 2016. *India and the EU* [online]. 17. 10. 2016 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/670/india-and-eu_en?fbclid=IwAR37q-Gi0BTQqXDWCA2QnPz1pdHq3QMtSud_jPZ70-vq6GYWkGp9teLQpMc

EUROSKOP.CZ, 2018. *Politiky EU: Rozvojová politika* [online]. 2018 [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>

EVROPSKÁ RADA, RADA EVROPSKÉ UNIE, 2017. *Nový Evropský konsensus o rozvoji – EU a členské státy podepsaly společnou strategii pro vymýcení chudoby* [online]. 2017 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/06/07/joint-strategy-european-consensus-development/>

FÁREK, Jiří, 2012. *Ekonomika Indie: obtíže i pozoruhodný vzestup*. In: *Ústav mezinárodních vztahů Praha* [online]. 15. 11. 2012 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z:

<https://www.iir.cz/article/ekonomika-indie-obtize-i-pozoruhodny-vzestup?id=ekonomika-indie-obtize-i-pozoruhodny-vzestup>

INCOME TAX DEPARTMENT OF GOVERNMENT OF INDIA, 2018. *Tax Payment: Tax Rates* [online]. 31. 5. 2018 [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.incometaxindia.gov.in/Pages/i-am/individuals.aspx?k=Tax%20Payment>

INCREDIBLE INDIA TOUR, 2019. *States of India & Union Territories* [online]. 2019 [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://www.incredibleindiatour.net/states/>

INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION, 2018. *ILOstat: Unemployment rate by sex and age – ILO modelled estimates* [online]. 2018 [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: https://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page27.jspx?indicator=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT&subject=ILOEST&datasetCode=A&collectionCode=ILOEST&adf.ctrl-state=5jhacjh52_57&_afLoop=868262687176704&_afWindowMode=0&_afWindowId=null#!%40%40%3Findicator%3DUNE_2EAP_SEX_AGE_RT%26_afWindowId%3Dnull%26subject%3DIOEST%26_afLoop%3D868262687176704%26datasetCode%3DA%26collectionCode%3DIOEST%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dwztermhmmh_57

INTERNATIONAL URBAN COOPERATION, 2019. *About the IUC* [online]. 2019 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.iuc.eu/about/>

KUDLÁČEK, Ladislav, 2013. *Sterilizace žen místo osvěty* [online]. 22. 5. 2013 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1331-sterilizace-zen-misto-osvety.htm>

KUDLÁČEK, Ladislav, 2009. *Život nedotknutelných* [online]. 27. 5. 2009 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/688-zivot-nedotknutelnych.htm>

MINISTRY OF HEALTH AND FAMILY WELFARE, 2017. *National Family Health Survey (NFHS-4)* [online]. 2017 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://rchiips.org/nfhs/NFHS-4Reports/India.pdf>

MINISTRY OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT, 2018. *Educational Statistics at a Glance* [online]. 2018 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: https://mhrd.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/statistics-new/ESAG-2018.pdf

MINISTRY OF STATISTICS AND PROGRAMME IMPLEMENTATION, 2017a. *Women and Men in India 2017* [online]. 2017 [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.indiaenvironmentportal.org.in/files/file/women%20and%20men%20in%20India%202017.pdf>

MINISTRY OF STATISTICS AND PROGRAMME IMPLEMENTATION, 2017b. *Millennium Development Goals – Final Country Report of India* [online]. 2017. Dostupné z: http://www.mospi.gov.in/sites/default/files/publication_reports/MDG_Final_Country_report_of_India_27nov17.pdf

MINISTRY OF STATISTICS AND PROGRAMME IMPLEMENTATION, 2019. *National Indicator Framework* [online]. 2019 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.mospi.gov.in/national-indicator-framework>

- NATIONAL PORTAL OF INDIA, 2019. *States and Union Territories* [online]. 2019 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <http://knowindia.gov.in/states-uts/>
- NITI AAYOG, 2017. *India Three Year Action Agenda 2017-18 to 2019-20* [online]. © 2017 NITI Aayog [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: http://niti.gov.in/writereaddata/files/coop/India_ActionAgenda.pdf
- NITI AAYOG, 2018. *SDG India Index. Baseline Report, 2018* [online] @ NITI Aayog, 2018 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://4dj7dt2ychlw3310xlowzop2.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2018/12/SDX-Index-India-21-12-2018.pdf>
- ODI, 2004. *Background Information on Poverty Reduction Strategy Papers and the Water Sector* [online]. 2004 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/4199.pdf>
- PANAGARIYA, Arvind, 2004. *IMF Working Paper: India in the 1980s and 1990s: A Triumph of Reforms* [online]. 2004 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0443.pdf>
- PANAGARIYA, Arvind, 2005. *Policy Analysis: The Triumph of India's Market Reforms: The Record of the 1980s and 1990s* [online]. 7. 11. 2005 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa554.pdf>
- RESERVE BANK OF INDIA, 2018. *RBI BULLETIN: Regional Inflation Dynamics in India* [online]. 14. 11. 2018 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: https://rbi.org.in/scripts/BS_ViewBulletin.aspx?Id=17883
- ROACH, Stephen, 2010. *2008 crisis a wake-up call for India* [online]. 2. 6. 2010 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://economictimes.indiatimes.com/opinion/et-commentary/2008-crisis-a-wake-up-call-for-india/articleshow/6000712.cms>
- SAFI, Michael, 2018. *India: world's biggest election has suddenly become competitive* [online]. 31. 12. 2018 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/31/india-worlds-biggest-election-has-suddenly-become-competitive>
- SMITH, Rob, 2018. *The world's biggest economies in 2018* [online]. 18. 4. 2018 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/the-worlds-biggest-economies-in-2018/>
- SVOBODOVÁ, Kristýna, 2017. *Mění se klima a Indie se mění s ním* [online]. 2. 1. 2017 [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1867-meni-se-klima-a-indie-se-meni-s-nim.htm>
- THE INDIA KLEMS DATABASE, 2016. *Reports: Measuring Productivity at the Industry Level The India KLEMS Database* [online]. 2016 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://www.rbi.org.in/Scripts/PublicationReportDetails.aspx?UrlPage=&ID=855>
- THE STATISTICS PORTAL, 2019. *India: Literacy rate from 1981 to 2015* [online]. © Statista 2019 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/271335/literacy-rate-in-india/>

- THE WORLD BANK 2018a. *Poverty: Overview* [online]. 2018 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>
- THE WORLD BANK 2018b. *Poverty: Overview: Strategy* [online]. 2018 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview#2>
- THE WORLD BANK 2019a. *Measuring Poverty: Context* [online]. 2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/measuringpoverty#1>
- THE WORLD BANK 2019b. *TheDataBlog: Half of the world's poor live in just 5 countries* [online]. 2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://blogs.worldbank.org/opendata/half-world-s-poor-live-just-5-countries>
- THE WORLD BANK 2019c. *Open Data* [data file]. 2019 Dostupné z: <https://data.worldbank.org/>
- UNCTADstat, 2019. *Data Center* [data file]. Dostupné z: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en
- UNDP 2018a. *Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update: Technical notes* [online]. 2018 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2018_technical_notes.pdf
- UNDP 2018b. *Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update* [online]. 2018 [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, 2019. *India: Education and Literacy* [online]. 2019 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <http://uis.unesco.org/country/IN>
- UNICEF, 2019. *UNICEF Data: Country Profiles: India* [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: <https://data.unicef.org/country/ind/>
- UNITED NATIONS: Information Centre Prague, 2015. *Zpráva OSN: Úspěch Rozvojových cílů tisíciletí je odrazovým můstkem pro novou agendu udržitelného rozvoje* [online]. 2015 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zprava-osn-uspech-rozvojovych-cilu-tisicileti-je-odrazovym-mustkem-pro-novou-agendu-udrzitelneho-rozvoje/>
- UNITED NATIONS, 1995. *World Summit for Social Development* [online]. 1995 [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/aconf166-9.pdf>
- WORLD INTEGRATED TRADE SOLUTION, 2019. *India Trade at a Glance: Most Recent Values: Trade Summary for India 2017* [online]. [cit. 2019-02-14]. Dostupné z: <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/IND>
- WORLD TRADE ORGANIZATION, 2019. *WTO Data* [data file]. 2019 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <http://data.wto.org/>

Seznam zkratek

ACP	African, Caribbean and Pacific Group of States – Skupina zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku
AIDS	Acquired Immunodeficiency Syndrome – syndrom získaného selhání imunity
BRICS	Brazil, Russia, India, China and South Africa – Sdružení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jižní Afriky (skupina pěti nejrychleji rostoucích ekonomik)
CO ₂	Oxid uhličitý
DOTS	Directly Observed Treatment, Short-course – Strategie Světové zdravotní organizace pro kontrolu a boj s tuberkulózou
ECOSOC	The United Nations Economic and Social Council – Hospodářská a sociální rada Organizace spojených národů
EDF	European Development Fund – Evropský rozvojový fond
EU	European Union – Evropská unie
G20	Group of 20 – Skupina G20 (skupina největších ekonomik světa)
GPI	Gender Parity Index – Index genderové parity
GVA	Gross Value Added – hrubá přidaná hodnota
HDI	Human Development Index – Index lidského rozvoje
HDP	Hrubý domácí produkt
HIPC	Heavily indebted poor countries – Skupina těžce zadlužených zemí
HIV	Human Immunodeficiency Virus – lidský virus imunitní nedostatečnosti
HND	Hrubý národní důchod
ILO	International Labour Organization – Mezinárodní organizace práce
INR	Indian Rupees – Indická rupie
IT	Informační technologie
MDGs	Millennium Development Goals – Rozvojové cíle tisíciletí
MDRI	Multilateral Debt Relief Initiative – Iniciativa mnohostranného odpouštění dluhu
MJ	Měrná jednotka megajoule
MoHFW	Ministry of Health and Family Welfare – Ministerstvo zdravotnictví a péče o rodinu
MoHRD	Ministry of Human Resource Development – Ministerstvo rozvoje lidských zdrojů

MoSPI	Ministry of Statistics and Programme Implementatio – Ministerstvo pro statistiku a programovou implementaci
MPI	Multidimensional Poverty Index – Multidimenzionální index chudoby
NER	Net Enrolment Ratio – čistý podíl zápisu dětí do základní školy
NITI Aayog	National Institution for Transforming India – Národní instituce pro transformaci Indie
OCT	Overseas Countries and Territories – Přidružená zámořská území Evropské unie
ODA	Official Development Assistance – Oficiální rozvojová pomoc
ODI	Overseas Development Institute – Institut rozvoje zámořských oblastí
ODP	Ozone depletion potential – ztenčování ozonové vrstvy
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PPP	Purchasing Power Parity – Parita kupní síly
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper – Strategie snižování chudoby
PZI	Přímé zahraniční investice
SAARC	South Asian Association for Regional Cooperation – Jihoasijské sdružení pro regionální spolupráci
SDGs	Sustainable Development Goals – Cíle udržitelného rozvoje
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development – Konference Organizace spojených národů pro obchod a rozvoj
UNDP	United Nations Development Programme – Rozvojový program Organizace spojených národů
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Organizace spojených národů pro vzdělání, vědu a kulturu
UNICEF	United Nations International Children´s Emergency Fund – Dětský fond Organizace spojených národů
USA	United States of America – Spojené státy americké
USD	United States dollar – Americký dolar
WTO	World Trade Organization – Světová obchodní organizace

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. dubna 2019

Monika Marková

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Seznam tabulek:

Tabulka 2.1 Maximální a minimální hodnoty indikátorů HDI

Tabulka 3.1 Státy a svazová teritoria Indie

Tabulka 3.2 Vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 2006-2017

Tabulka 3.3 Vývoj zahraničního obchodu v období let 2006-2017

Tabulka 3.4 Nejvýznamnější obchodní partneři Indie

Tabulka 3.5 Charakteristika populace v Indii

Tabulka 3.6 Daň z příjmu fyzických osob

Tabulka 3.7 Hrubý podíl zápisu studentů dle stupně vzdělání

Tabulka 4.1 Státy/svazová teritoria s nejnižším a nejvyšším podílem asistence lékaře při porodu

Tabulka 4.2 Státy/svazová teritoria s nejlepší a nejhorší přístupností k pitné vodě

Tabulka 4.3 Státy/svazová teritoria s nejlepší a nejhorší přístupností k sanitaci

Tabulka 4.4 Státy/svazová teritoria s nejvyšším a nejnižším podílem zápisu dětí do základní školy

Tabulka 4.5 Státy/svazová teritoria s nejvyšší a nejnižší RR

Tabulka 4.6 Státy/svazová teritoria s nejvyšší a nejnižší mírou gramotnosti osob ve věku 15-24 let

Tabulka 4.7 Státy/svazová teritoria s nejvyšším a nejnižším podílem populace ve věku 15-24, mající komplexní znalost o HIV/AIDS

Tabulka 4.8 Státy/svazová teritoria s nejvyšší a nejnižší hodnotou GPI

Tabulka 4.9 Počet žen v indickém parlamentu

Tabulka 4.10 Umístění jednotlivých států/svazových teritorií v rámci hodnocení vybraných ukazatelů

Seznam grafů:

Graf 3.1 Vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 1961-1979

Graf 3.2 Vývoj HDP a HDP na obyvatele v období let 1980-2005

Graf 3.3 Vývoj PZI v Indii v období let 2006-2017

Graf 3.4 Podíl sektorů na GVA v období let 1980 - 2015

Graf 3.5 Vývoj míry inflace v období let 2006-2017

Graf 3.6 Vývoj přesídlování osob v období let 1951-2017

Graf 3.7 Věkové rozložení populace

Graf 3.8 Míra nezaměstnanosti

Graf 3.9 Vývoj míry gramotnosti v období let 1981 až 2015

Graf 4.1 Procentuální podíl podvyživených dětí mladších tří let

Graf 4.2 Míra gramotnosti osob ve věku 15-49 let v jednotlivých státech Indie

Graf 4.3 Grafické znázornění celkového umístění států/svazových teritorií dle analýzy vybraných ukazatelů

Seznam obrázků:

Obrázek 2.1 Struktura Indexu lidského rozvoje

Obrázek 2.2 Struktura Multidimenzionálního indexu chudoby

Seznam příloh

Příloha 1 Státy a svazová teritoria Indie

Příloha 2 Přehled o naplnění Rozvojových cílů tisíciletí v Indii

Příloha 3 Procentuální podíl podvyživených dětí mladších tří let

Příloha 4 Procentuální podíl porodů za asistence lékařského pracovníka

Příloha 5 Procentuální podíl domácností mající přístup k nezávadné pitné vodě

Příloha 6 Procentuální podíl domácností mající přístup k základní sanitaci

Příloha 7 Čistý podíl zápisu dětí do základní školy

Příloha 8 Podíl míry zápisu dětí do 5. třídy k míře zápisu dětí do 1. třídy

Příloha 9 Medián délky studia

Příloha 10 Procentuální podíl osob ve věku 15-24 let mající komplexní znalosti o HIV/AIDS

Příloha 11 Index genderové parity

Příloha 12 Výchozí hodnoty pro výpočet umístění států/svazových teritorií v analýze vybraných ukazatelů

Příloha 13 Umístění států/svazových teritorií v rámci analýzy vybraných ukazatelů